

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ
ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΤΩΝ ΒΑΣΚΩΝ

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΡΧ. 1500

ΤΟ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ΤΟΥ ΑΦΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ

**Ἡ καταπληκτική τεχνολογία - τέχνη
τῶν Μυκηνο-Μινωικῶν σφραγιδολίθων**

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα
105 58 Ἀθήνα.
Τηλέφωνα: 3223957, 9841655.
Τηλεομοιότυπος: 3314997.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ («Internet»):
<http://www.davlos.gr>
Ἡλεκτρονική Ἀλληλογραφία:
davlos@otenet.gr

Τὰ Γραφεῖα τοῦ «Δ» λειτουργοῦν
πρωινὲς ὥρες 9.30 - 14.30
καθημερινά (καὶ Σάββατο).

Ἰδρυτὴς-Ἱδιοκτητὴς-
Ἐκδότης-Διευθυντὴς:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ
Ἀχιλλέως - Μουσῶν 51
Παλαιὸ Φάληρο.

Παραγωγή:
PRESS LINE
Μάγερ 11, Ἀθήνα, τηλ.: 5225.479.

- Τιμὴ ἀντίτυπου: 1.500 δρχ.
- Δωδεκάμηνη συνδρομὴ: 14.000 δρχ.
- Ὁργανισμὸν κ.λπ.: 20.000 δρχ.
- Φοιτητῶν: 10.000 δρχ.
- Ἐξωτερικοῦ: 80 δολλ. ΗΠΑ.
- Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται
κατὰ τὴν ἐγγραφή.
- Ἡ συνδρομὴ ἀναεώνεται
αὐτομάτως μετὰ τὴν λήξιν τοῦ
12μήνου. Διακοπὴ τῆς συνδρομῆς
γίνεται μόνον κατόπιν
τηλεφωνήματος τοῦ ἐνδιαφερομένου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ.

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

Ὅλες οἱ συνεργασίες καὶ τὰ
ταχυδρομικὰ ἐμβάσματα στὴ διεύθυνση:
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ, Μουσῶν 51
175 62, Π. Φάληρο, Ἀθήνα.

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς
ποὺ ἀλλάζουν διεύθυνση, νὰ τὸ
γνωστοποιοῦν στὸ περιοδικό.

Ἀπαγορεύεται ἢ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει
ἀναδημοσίευση ἢ ἀναμετάδοση
καθ' οἷονδήποτε τρόπον
δημοσιευμάτων τοῦ «Δαυλὸς»
χωρὶς τὴν γραπτὴ ἀδεία τοῦ ἐκδότη.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 13872:

«Προφυσική» - Φυσική - «Μεταφυσική»

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 13713:

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

**ΝΙΚ. ΑΣΠΙΩΤΗΣ, Ν. ΚΑΠΕΤΑΝΕΛΛΗΣ, Κ.Χ. ΚΩΝ-
ΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Δ. ΣΟΥΓΛΕΡΗΣ, Α. ΜΠΕΛΙΤΣΑΚΟΣ, Γ.
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Δρ. Ε. ΧΑΪΤΙΔΗΣ, Ο. ΠΑΤΕΡΑΚΗΣ, Ε.
ΠΑΠΑΜΑΤΘΑΙΑΚΗΣ,** Ἱερεὺς **ΑΝΤ. ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ.**

ΣΕΛΙΣ 13873:

Ἡ ἀντιγραφὴ ξένων λατρευτικῶν
στοιχείων ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴ Θρησκεία

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

ΣΕΛΙΣ 13881:

Χρόνος: Συνειδησιακὸ γεγονός
χωρὶς ἀντικειμενικὴ ὑπόσταση

ΚΩΝ. Η. ΣΥΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 13886:

Φύση καὶ Τέχνη

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΓΛΑΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 13887:

Ἡ ἐξολόθρευση τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ

ΠΑΝ. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 13889:

Ἡ Εὐρώπη τῶν προϊστορικῶν Ἑλλήνων (β)

ΜΑΡΙΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ - ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 13889:

Ἑλληνικὲς καταβολὲς στὴ γλῶσσα τῶν Βάσκων
Δρ. **ΣΤΑΥΡΟΣ ΔΩΡΙΚΟΣ - Δρ. Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ**

ΣΕΛΙΣ 13901:

Θὰ χαθοῦμε, ἂν τὰ Πανεπιστήμιά μας
συνεχίσουν νὰ ἀποτελοῦν «ἐκδοτήρια πτυχίων»
Συνέντευξη τοῦ Α.Α. **ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ**

ΠΑΝ. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 13904:

Ὁ διάλογος, τὸ debate καὶ ὁ... κόπιαος

ΘΩΜΑΣ Γ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕΛΙΣ 13905:

Ἀποκρυπτογράφηση ἐπιγραφῆς σὲ ἀμφορέα

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Δ. ΣΤΑΜΟΥ

ΣΕΛΙΣ 13911:

Ἡ ἀνεπανάληπτη Τέχνη τῶν σφραγιδολίων

ΚΩΝ. ΚΑΡΜΙΡΑΝΤΖΟΣ

ΣΕΛΙΣ 13921:

Ἑτυμολογία - ἐρμηνεία τῆς λέξεως «Δελφοί»

ΚΩΣΤΑΣ ΘΑΝΑΣΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕΛΙΣ 13925:

Τὰ πλήρη κείμενα τοῦ ἀφορισμοῦ
τοῦ Εἰκοσιένα ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο

«ΔΑΥΛΟΣ»

ΣΕΛΙΣ 13933:

Ἡ προεπαναστατικὴ ἐφημερίδα «Ἱρις»

ΔΗΜ. Γ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΣΕΛΙΣ 13937

Ἡ ἰδεολογία τοῦ ἐμφυλίου τοῦ 1823-1825

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 13945:

Video clip, μελωπία καὶ ἐξελληνιστὴ λέξεων

ΓΙΑΝΝΗΣ Β. ΠΕΠΠΑΣ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

Ο ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ: σελ. 13880 • Ο ΚΑΛΑΘΟΣ ΤΩΝ ΑΧΡΗΣΤΩΝ:
σελ. 13900 • ΟΙ ΓΕΝΝΗΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ:
σελ. 13909 • ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΔΗΡΙΤΑ: σελ. 13919 • Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ
ΙΔΕΩΝ: σελ. 13945

«Προ-φυσική» – Φυσική – «Μετα - φυσική»

Ἡ Φύση αὐτοδημιουργούμενη καὶ αὐτοεξελισσόμενη φθάνει στοὺς ρηγματικὸς συμβάν, στὴν «ἐκχείλιση» τοῦ «χ-υμοῦ» τοῦ γίνεσθαι, στοὺς Χ-άος. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν χ-υμὸ, ὅπως στὰ φυτὰ παράγονται νεοφανῆ παράγωγα (κλάδοι - φύλλα - ἄνθη - καρποί), στὰ ζῶα παράγεται «θ-υμὸς» καὶ στὸν ἄνθρωπο, τὴν κορυφαία μορφή τοῦ γίνεσθαι, παράγεται λόγος. Χ-υμὸς καὶ θ-υμὸς δὲν διαφέρουν παρὰ μόνον κατὰ ἓνα γράμμα: Στὴν ἀνόργανη Φύση ὁ χ-υμὸς σημαίνει τὸ ρήγμα τῆς ἐξέλιξης (χ-αίνω) καὶ στὴν ἐνόργανη ὁ θ-υμὸς σημαίνει τὸν θ-ροῦν, θ-όρυδον τοῦ «ἄλματος», πού δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν φωνή, προκαλούμενη ἀπὸ τὴν καρποφόρο ἐνεργοποίηση τῶν χ-υμῶν (μὲ τὴν ἀριστοτέλεια ἔννοια τῆς λέξεως) τοῦ σώματος. (Γιὰ τὶς ὄντολογικὲς σημασίες τῶν γραμμάτων Χ καὶ Θ βλ. Ἡλίαν Α. Τσατσόμοιρον εἰς «Ἱστορίαν Γενέσεως τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας. – Ἀπὸ τὸν ἔλλοπα θηρευτὴ μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Διὸς. – Ἡ ἀποκωδικοποίηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου», ἐκδ. «Δαυλὸς» 1991.) Στὸν «πλακοῦντα» τοῦ ἀσυνειδήτου, ὅπου ὁ ὁμφάλιος λῶρος τοῦ ἀνθρώπινου ψυχισμοῦ συνδέεται μὲ τὸ ρηγματικὸ συμβάν τοῦ φυσικοῦ γίνεσθαι, ἐνίζονται ἡ ἀντικειμενικὴ Φύση καὶ ὁ ὑποκειμενικὸς Ἄνθρωπος καὶ παράγεται ὁ Λόγος: $\Phi \cdot A = A$. Ὁ Λόγος εἶναι ἡ πρωτοπορία καὶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς ἐξέλιξεως τοῦ Σύμπαντος.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν οὔτε προ-φυσικὸς (προ-συμπαντικὸς) ἢ ἐξω-φυσικὸς (ἐξω-συμπαντικὸς) Λόγος - «κτίστης καὶ ποιητὴς» τοῦ Κόσμου, οὔτε μετα-φυσικὸς Λόγος, ὅπως φαντάζονται οἱ θεοκράτες τοῦ Ἀνατολισμοῦ καὶ ταλαιπωροῦν ἐπὶ χιλιετίες μὲ τὶς φαντασιώσεις τους αὐτὲς τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ Σύμπαν αὐτοδημιουργεῖται καὶ αὐτοεξελίσσεται σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ Σκέψη ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα τῆς σύγχρονης φυσικῆς ἐπιστήμης καὶ κοσμολογίας.

Τὸ ἐκρηκτικὸ συμβάν τῆς γενέσεως τοῦ Λόγου εἶναι μοναδικό, ὅπως μοναδικὴ εἶναι ἡ Μεγάλῃ Ἐκρηξῇ («Big Bang»). Ἡ φύση δὲν πειραματίζεται, δὲν αὐτοεπαναλαμβάνεται καὶ δὲν χάνεται μέσα στὴν ἀπειρομορφία τῆς, ἀλλὰ **«σημαίνει»** κατὰ τὸ βαρυσήμαντο ρῆμα τοῦ Ἡρακλείτου. Ἐπομένως καὶ ἡ ἐμφάνιση τοῦ Λόγου ἔγινε χρονικὰ ἐφ' ἅπαξ καὶ ἐπὶ ἐνὸς χωρικοῦ σημείου, στὴν Ἑλλάδα (ὅπου ἡ ἐξέλιξη τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος ἦταν ἡ πρωτοπορία στοὺς γίνεσθαι) καὶ σὲ συγκεκριμένη στιγμή τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος – καὶ ὄχι σὲ διάφορα σημεῖα τῆς Ὑδρογείου καὶ σὲ διάφορες ἐποχές, ὅπως φαντάζονται οἱ μεταφυσικοὶ - δογματικοὶ τῆς Γλώσσας. Ἡ μοναδικότης τῆς Ἑλληνικῆς ὡς μὴ συμβατικῆς γλώσσας (ὡς **μόνης** γλώσσας δηλαδή, στὴν ὁποία τὸ σημαῖνον - λέξη ἔχει αἰτιώδη σχέση μὲ τὸ σμαινόμενο - ἔννοια) ἀποτελεῖ καὶ τὴν μαθηματικὴ ἀπόδειξη τῆς ιδιότητάς της ὡς μητέρας τοῦ ἀνθρώπινου Λόγου· ἀλλὰ καὶ τῆς φυσικότητος τοῦ συμπαντικοῦ Λόγου, στὸν ὁποῖο δὲν κρύβεται κανένα προφυσικὸ ἢ μεταφυσικὸ μυστήριον, ὅπως νομίζει ἡ ἀλογία τῆς θεοκρατίας, ἀλλὰ εἶναι πρόδηλη σ' ὅλο τὸ μεγαλεῖο της ὡς κορυφαία φάση ἢ αὐτοεξελισσόμενη πορεία τῆς Φύσεως.

Δ.Ι.Α.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ἀνακαλύφθηκε πάπυρος με κείμενα τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας

Ἀξιότιμε κ. Λάμπρου,

Δυστυχῶς μέχρι σήμερον δὲν ἔχομεν αὐθεντικά ἔργα ἢ ἔστω ἀποσπάσματα τῶν φιλοσόφων τῆς Στωικῆς σχολῆς. Τὰ περισσότερα ἀποσπάσματα εἶναι ἀπὸ ἀντίγραφα τοῦ τρίτου, τετάρτου καὶ πέμπτου αἰῶνος μ.Χ. Ἀπὸ Ζήνωνα τὸν Κιτιέα, τὸν ἰδρυτὴν τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας, τὸν μαθητὴν τοῦ Κλεάνθου καὶ τὸν Χρύσιππον, «ὅς» κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον «ἐπτακόσια διβλία φιλοσοφικοῦ περιεχομένου ἔγραψεν», διαθέτουμε μόνον ἀποσπάσματα, ἀντιγραφὰς καὶ παραπομπὰς ἀπὸ μεταγενεστέρους ὅπως ὁ Σενέκας καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ '99 ὁ παπυρολόγος Ἀριστείδης Malnati τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν ὁσιν Fayum, ὁκτὼ χιλιόμετρα νοτιοδυτικὰ τοῦ Καΐρου, ἓνα πάπυρον μεγάλῃς σπουδαιότητος τῆς ἐποχῆς Πτολεμαίου τοῦ Δ' ἢ Ε' (περὶ τὸ 200 π.Χ.)· ὁ πάπυρος αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸ ἀρχαιότερον αὐθεντικὸν δεῖγμα τῶν Στωικῶν

φιλοσόφων. Ἡ ὅλη περιοχὴ θεωρεῖται ὡς ἰδιαιτέρα, ἀφοῦ ἀνήκει εἰς τὴν ἴδια περιφέρειαν μὲ ἄλλας ἐλληνικὰς πόλεις μεγάλῃς ἀρχαιολογικῆς ἀξίας τῆς μεταλεξανδρινῆς περιόδου, ὅπως Κροκοδειλούπολις, Karanis, Hawara, Δίμη, Διονυσιάς, Tebtynis κ.ἄ. Αἱ παραπάνω πόλεις θεωροῦνται ὡς «βουνὰ παπύρων» ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους, ἀφοῦ μόνον εἰς τὴν πόλιν Tebtynis τὰ τελευταῖα δώδεκα ἔτη εὐρέθησαν ὑπὲρ τοὺς 1500 πάπυροι.

Τὸ κείμενον τοῦ παπύρου ἔχει ὡς θέμα τὴν ἠθικὴν μὲ τὴν ἀρχαιοελληνικὴν σημασίαν: «ἡ ἀρετὴ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀσημάντους ἠθικὰς ἀλλαγὰς τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου». Εἰς τὸ περιθώριον τοῦ παπύρου ἀναγράφεται μάλιστα ὡς παράδειγμα τὸ ὄνομα τοῦ Σωκράτους. Αἱ ἐργασίαι τῶν ἀρχαιολόγων συνεχίζονται μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀστυνομικῶν, ἀφοῦ ὑπάρχει ὁ φόδος τῆς βίας τῶν ἰσλαμιστῶν, οἱ ὅποιοι δὲν δέχονται τοὺς ἄλλοδαπούς. Πολὺ σωστὰ καὶ εἰρωνικὰ ἐπισημαίνει

Ἡ ἀντιγραφή ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό θεολογικῶν καὶ λατρευτικῶν στοιχείων

Ἀγαπητὲ «Δαυλέ»,

Κατὰ τὸ διβλίον «Boundesh» (ἡ Γένεσις τῶν Περσῶν) ἔχουμε: τὸν θεὸ Ormusd νοητὸ Θεὸ - ἥλιο, δημιουργὸ τοῦ σύμπαντος, ὅπου μάχεται τὸν θεὸ τοῦ σκοτοῦς Ahriman. Ὁ Ormusd ἐκπρόσωπος τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ θέρους, ὁ Ahriman θεὸς τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνα. Ὁ τελευταῖος φτειάχνει ἓνα φίδι, ποὺ θὰ σπείρῃ τὸ κακὸ στὴ γῇ (τὸ «φίδι τῆς Εὐας»). Εἶχαν ἐπίσης «παράδεισο» καὶ «κόλαση», «ἀγγέλους τοῦ σκοτοῦς» καὶ «ἀγγέλους τοῦ φωτός».

Ὁ θεὸς Ormusd ὅμως θὰ στείλῃ στὴν γῇ τὸν υἱὸν του, «Υἱὸν τοῦ Φωτός», μὲ τὸ ὄνομα Μίθρας, ποὺ θὰ γεννηθῇ κατὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνα καὶ συγκεκριμένα κατὰ τὸ χειμερινὸ ἡλιοστάσιο, στίς 25 Δεκεμβρίου, μέσα σ' ἓνα σπῆλαιον ἀπὸ παρθένα μητέρα, καθὼς ἓνα ἄστρο θὰ φωτίξῃ τὴν φάτνη τῆς

ὁ γράφων τὸ παραπάνω ἄρθρο Dietmar Polaczek («Frankfurter Allgemeine Zeitung», 26.10.99), ὅτι ἐκτὸς τῆς ἀδιαφορίας, ἣ ὁποία διακατέχει τοὺς ἰσλαμιστάς, ὑπάρχει καὶ πλήρης ἄγνοια, ἐφ' ὅσον ὁ Χριστιανισμός ὅσον καὶ τὸ Ἰσλάμ – ἐμμέσως – ἐπηρεάσθησαν πά-

ρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κληρονομιά, τὴν Στωικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς ἰδέας τῶν Στωικῶν.

Με φιλικούς χαιρετισμούς
Νικόλαος Σταμ. Ἀσπιώτης
 Μουσικοσυνθέτης
 Βόλφμπουργκ, Γερμανία

Ἀρχιεπισκοπικὰ θέσφατα περὶ σχέσεως Ἐπιστήμης-Ἐκκλησίας

Κύριε διευθυντά,

Παρακολουθώντας τὸ κεντρικὸ δελτίο εἰδήσεων γνωστοῦ τηλεοπτικοῦ σταθμοῦ, «αἰφνιδιάστηκα» (για μίᾱ ἀκόμη φορά...) ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο κ. Χριστόδουλο, ὁ ὁποῖος ἐπισκεπτόμενος τὸ ἐπιστημονικὸ κέντρο «Δημόκριτος», καὶ σὲ μεγάλη εὐφορία εὐρισκόμενος, ἐκανυχάτο ὅτι «ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἐστήριξε τὴν ἐπιστήμη».

Ὁ «αἰφνιδισμός» μου εὐτυχῶς ἦταν σύντομος. Ὅσοι παρακολουθοῦν μέσῳ τοῦ «Δαυλοῦ» τὴν σχετικὴ μὲ τὸ θέμα ἱστορικὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα γνωρίζουν ἄριστα τὸ πόσο ἡ Ἐκκλησία σὲ ἁρμονικώτατη συνεργασία μὲ τὸ δυζαντινὸ ἢ ἀργότερα τὸ ὀθωμανικὸ κράτος κατεδίωξαν μέχρις ἐξαφανίσεως κάθε τι τὸ Ἑλληνικόν, καὶ ἰδίως τὴν ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ σκέψη. Ἐὰν κρατοῦσαν ἀπέναντί τους μίᾱ ἔσω ἀνεκτικὴ -

οὐδέτερη στάση, τότε αὐτὲς θὰ συνέχιζαν νὰ καρποφοροῦν ἀποτρέποντας τὸ δημιούργημα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸν Μεσαίωνα καὶ ἐκτοξεύοντας τὴν ἐπιστήμη καὶ τὸν πολιτισμὸ σὲ ἄλλα ἐπίπεδα, ἀδιανότητα σήμερα. Ὅμως ἡ ἐπιστήμη ἐκπέμπει φῶς, καί, ὡς γνωστόν, τὸ φῶς τῆς ἔρευνας καταργεῖ τὰ δόγματα. Ἐπρεπε λοιπὸν ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο νὰ λείψῃ.

Ἄς μάθῃ ὁ συμπαθὴς ἀρχιεπίσκοπος, πῶς σὲ τοῦτο τὸν τόπο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πλειοψηφία (;) τῶν θεοφοβούμενων (;) πιστῶν, ποὺ καταπίνουν ὅ,τι ἀκούσουν ἀπὸ τὴν κάθε «αὐθεντία», ζῇ καὶ μίᾱ μειοψηφία «ἀμαρτωλῶν» «ἀρχαιομανιτῶν», ὅπως ὠνόμαζε τοὺς μὴ ὑποτασσόμενους στὸν ἀσιατικὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ καὶ σκοταδισμὸ Ἕλληνες ὁ Μέγας Βασίλειος, ποὺ ἔχουν τὴν συνήθεια τῆς «ἀπωλείας» δηλ. νὰ κρίνουν, νὰ συγκρίνουν, νὰ ἀμφισβητοῦν, νὰ ἐρευνοῦν τὰ πάντα ἀνε-

γέννησής του. Τρεῖς μάγοι θὰ τοῦ πᾶνε δῶρα. Τελικὰ ὁ Θεὸς θανατώνεται ἀπ' τὸν θεὸ τοῦ σκότους, ὅμως ἀνασταίνεται τὴν ἴδια ἀκριδῶς ἐποχὴ μὲ τὸ χριστιανικὸ Πάσχα. Κατὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Μίθρα οἱ πιστοὶ ἀνάθουν λευκὰς λαμπάδες, γιὰ νὰ εἰκονίσουν τὸν θρίαμβο τοῦ φωτός. Οἱ ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ φοροῦν ἄσπρα ροῦχα καὶ οἱ πιστοὶ μεταφέρουν τὸ νέο φῶς τοῦ Θεοῦ - Ἥλιου στὰ σπίτια τους. Ὁ ὑπέρτατος ἱερεὺς λέγεται «ποντίφηξ» καὶ οἱ ναοὶ τῶν Μιθραϊστῶν ἦταν ἀκριδῶς ἴδιοι μὲ τὶς σημερινὲς δυζαντινορθόδοξες ἐκκλησίες. Ἡ Μιθραϊκὴ λατρεία εἶχε ἐπίσης τὰ μυστήριά της. Τὸ δάπτισμα, τὶς εὐχαριστίες, τὴν κοινωνία, τὸ νόμο τῆς ἐγκράτειας, τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀναστάσεως. Ὅλα αὐτὰ τουλάχιστον 2.500 χρόνια π.Χ. Συμπτώσεις; Ἀντιγραφή, καὶ μάλιστα κακὴ;

Παρόμοια λατρεία τοῦ Θεοῦ - Ἥλιου γινόταν καὶ στὴν Ἑλλάδα πολὺ παλαιότερα. Στὴν χώρα τοῦ φωτός λοιπὸν ὁ Νοητὸς Ἥλιος ταυτίστηκε μὲ πολλοὺς θεοὺς: Δίας, Διόνυσος, Ἀπόλλων, ἡμίθεος Ἡρακλῆς, μύστης Ὁρφέας κ.ἄ. Πρόσωπα γιὰ ἄλλους ἱστορικὰ καὶ ἄλλους φανταστικά. Ἄς

ξαιρέτως, με μοναδικό γνώμονα την αρχή της λογικής απόδειξης, χωρίς καμμία προκατάληψη και φόβο, προς χάριν πάντα της αλήθειας. Αυτούς ό μακαριότατος, χρησιμοποιώντας «πυροτεχνήματα» όπως το παραπάνω,

δεν θα κατορθώσει ποτέ να τους προσεγγίση.

Με τιμή
Νικόλαος Ε. Καπετανέλλης
Μυτιλήνη

Δημοκρατίες - «μπανανίες» στην καρδιά της Ευρώπης

Κύριε διευθυντά,
[...]. Ο κόμπος έφθασε στο χτένι. Η κρυφή τυραννία μεταβάλλει τώρα σε «μπανανίες» ΗΠΑ και Ε.Ε. Ο λαός της Αυστρίας εξέλεξε με δημοκρατικές διαδικασίες το κόμμα της Έλευθερίας, και θέλουν να το θέσουν εκτός νόμου, διότι είναι αντίθετο με την μονόδρομη πολιτική τους. Τι άλλο να σημαίνει ή αποπομπή του από τα όργανα της Ε.Ε. Δηλαδή «Δημοκρατία αλλά Νότιος Αμερική» στην καρδιά της Ευρώπης. Το ίδιο δεν κάνουν και

οί Τούρκοι στρατοκράτες, όταν καταργούν τα κόμματα (Ευήμερίας, Κουρδικό κ.ά.); Αύριο θα δέσουν και τον Βολταίρο, που είπε: «*θα αγωνίζομαι μέχρι θανάτου, για να εκφράζης ελεύθερα την αντίθετη γνώμη σου*». Τώρα ή καμπάνα χτυπάει για σένα, Αμερικανέ και Ευρωπαίε. Η Παγκόσμια Συνωμοσία πέταξε την μάσκα.

Μετά τιμής
Κ. Χ. Κωνσταντινίδης
Υποστράτηγος έ.α., Αθήνα

Καλύτερα να παραμείνουν στο Βρεταννικό Μουσείο;

Αξιότιμε κ. Λάμπρου,
Επειδή το τελευταίο χρονικό διάστημα ανακινείται ξανά το θέμα της επιστροφής των γλυπτών του Παρθενώνος από το Βρεταννικό Μουσείο, θα ήθελα να παρουσιάσω μία δια-

φορετική άποψη. Η άποψή μου αυτή σχηματίστηκε κατά την επίσκεψή μου στο Βρεταννικό Μουσείο.

Πιστεύω, ότι η κληρονομιά της Αρχαίας Ελλάδος είναι και παγκόσμια κληρονομιά

πάρουμε την περίπτωση του Διονύσου - Βάκχου - Ήλιου. Γεννήθηκε σ' ένα σπήλαιο πάλι την 25η Δεκεμβρίου. Έκανε θαύματα κατά την περίοδο του δίου του, θεράπευε ασθενείς, ανέσταινε νεκρούς και προέλεγε το μέλλον. Κατά την βρεφική του ηλικία απειλήθηκε να δολοφονηθῇ. Στις 6 Ίανουαρίου έωρταζόταν το θαῦμα των τριών ὑδριῶν, όπου το νερό γινόταν κρασί. Στο ναό του στην Άνδρο, στην ιερή του σπηλιά, μία πηγή ανάδλυζε κρασί αντί για νερό την ομώνυμη ημέρα. Καλοῦσαν τον θεὸ «Σωτήρα», «Υἱὸ τοῦ Θεοῦ» καὶ «Νόησή» του. Μητέρα του ἦταν ἡ οὐράνια Παρθένος. Οἱ πιστοὶ του περίμεναν τὴν δευτέρα παρουσία τοῦ Θεοῦ. Τὴν σορὸ του τὴν μετέφεραν μέσα σ' ἓναν λουλουδιασμένο τάφο λίγο πρὶν τὴν ἀνάστασή του.

Ἡ λατρεία του Νοητοῦ Ήλιου ἔγινε παγκόσμια μὲ τὰ ἴδια σχεδόν τελετουργικά. Ἔτσι ἔχουμε: Ἀδωνις τῶν Φοινίκων, Ἀττης τῶν Φρυγῶν, Ὅσιρις - Ὡρος - Σέραπις τῶν Αἰγυπτίων, Σὸλ τῶν Ρωμαίων, Βῆλος - Βέλ τῶν Βαθυλωνίων κ.ά. Ὁ κατάλογος εἶναι μακρὺς. 36 γνωστὲς ἐκδοχές. Αὐτὰ

και όχι μόνον τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος. Στὸ Βρεταννικὸ Μουσεῖο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐκθέματα τῶν ἑλληνικῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενῶνος ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἐκθέματα ἄλλων πολιτισμῶν ὅπως: Ἀσσυρίων, Βαβυλωνίων, Αἰγυπτίων κ.λπ. Ἀνὰ πᾶσα στιγμή καὶ ὥρα ἡ πλειονότητα (80%) τῶν ἐπισκεπτῶν δρῖσκεται στὴν Ἑλληνικὴ Αἶθουσα. Τὶς ὑπόλοιπες αἶθουσες ὁ ἐπισκέπτης τίς προσπερνᾷ ἐπὶ τροχάδην, θὰ ἔλεγα. Αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἐκθέματα τῶν ἄλλων πολιτισμῶν δημιουργοῦν στὸν ἐπισκέπτη αἰσθήματα φόβου, ἀπελπισίας, καταπίεσεως. Ὁ ἐπισκέπτης δρῖσκεται σὲ μία ἐξωφυσικὴ κατάσταση. Μόνο στὴν Ἑλληνικὴ Αἶθουσα ὁ ἐπισκέπτης προσγειώνεται σὲ φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο περιβάλλον. Ἐκεῖ μπορεῖ καὶ κάποιος ἀμήνητος νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Στὸ Βρεταννικὸ

Μουσεῖο μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ ἀπλὸ τρόπο ἡ σύγκριση τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν σύγκριση βγαίνει νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος ὁ Ἀρχαῖος Ἑλληνικός.

Ἐπειδὴ ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον ἐπισκέπτονται τὴν ἀγγλικὴ πρωτεύουσα καὶ τὸ μουσεῖο κάθε ἔτος, φαντάζεσθε τί πλῆγμα θὰ ὑποστοῦν οἱ σημερινὲς καὶ μελλοντικὲς γενεὲς τῶν ἀνθρώπων, ἂν στερηθοῦν τὴν ἐπαφή τους μὲ τὸν Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Πολιτισμό. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀρνηση τῶν βρεταννικῶν κυβερνήσεων νὰ ἐπιτρέψουν τὴν μεταφορὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀριστουργημάτων στὴν Ἑλλάδα. Χωρὶς τὰ ἀγάλματα τοῦ Παρθενῶνος τὸ Βρεταννικὸ Μουσεῖο κλείνει.

Μὲ ἐκτίμηση
Δημ. Σουγλέρης
 Κοζάνη

Ὁ Ἰησοῦς, ὁ Θωμᾶς ὁ Δίδυμος καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια

Κύριε διευθυντά,
 Στὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἀναγνώστη σας κ. Ι. Ἀνεμογιάννη μὲ τίτλο «Οἱ ἱστορικὲς πληροφορίες ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν δίδυμος» ὑπάρχει τὸ ἐρώτημα, ἂν ὁ Θωμᾶς ἦταν ὁ δίδυμος ἀδελ-

φὸς τοῦ Ἰησοῦ. Ἐπὶ τοῦ θέματος ἐπιτρέψτε μου νὰ σημειώσω τὰ ἑξῆς:

1) Ἱστορικὲς πληροφορίες, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν δίδυμος ἀορίστως μὲ ἀδελφὸ ἢ ἀδελφή, δὲν ὑπάρχουν.

πρὸς τιμὴν τοῦ ζωοδότη καὶ ζωοποιοῦ Ἡλίου. Ἐπίσης ὅλη ἡ ἀμερικανικὴ ἡπειρος λάτρευε τὸν Ἥλιο ὅπως καὶ ἡ Κίνα καὶ ἡ Ἰαπωνία, ἡ χώρα τοῦ ἀνατέλλοντος Ἡλίου.

Θὰ προχωρήσω στὶς ἀντιγραφές ἢ διαστρεβλώσεις ξένων στοιχείων ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό. Οἱ ἱερεῖς τοῦ Δελφικοῦ Μαντείου ὠνομάζονταν «ὄσιοι» καὶ «προφῆτες», οἱ «ἄγγελοι» εἶναι ὁρολογία τῶν Νεοπλατωνικῶν, οἱ «δαίμονες» ὁρολογία τῶν Πυθαγορείων μὲ ἄλλη ἔννοια, ὁ «Ἐωσφόρος», ὁ φέρον τὸ φῶς θεός, ἔγινε «διάβολος» = θάλλει τὸν Δία. Ἐὰν προσθέσουμε τίς δοξασίες τῶν Πυθαγόρα καὶ Πλάτωνος περὶ μιᾶς ἀρχῆς καὶ ὄχι ἑνὸς καὶ μόνο θεοῦ, τὴν τριαδικότητα τῆς Ἀρχῆς τῶν Νεοπλατωνικῶν, θὰ δοῦμε ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἔχει οὔτε στὴν θεολογία της μὰ οὔτε καὶ στὴν ὁρολογία της πρωτοτυπία.

Τὰ παραπάνω ἀναφέρονται κυρίως στὸ διδλίο τῆς Καινῆς Διαθήκης. Εἶναι βέβαια δευτερογενὴς ὁ μῦθος τοῦ Νῶε καὶ τῆς κιβωτοῦ του, καθότι πρόκειται γιὰ κακὴ ἀντιγραφή τοῦ μύθου τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρ-

2) Για τὸ ἂν ἦταν δίδυμος μὲ τὸν Θωμᾶ, ἱστορικὲς μαρτυρίες ἐπίσης δὲν ὑπάρχουν. Ὑπάρχει μόνο στὸ διδύλιο τοῦ ἰησοῦιτη Ambelain «Ἰησοῦς» ἡ ἀναφορὰ ὅτι ἡ λέξις «Θωμᾶς» δὲν εἶναι ὄνομα. Στὰ Εὐαγγέλια προσφωνεῖται ὁ Θωμᾶς: «δίδυμέ μου». Ὁ Ἀμπελαιν γράζει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Θωμᾶς ἦταν δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὅτι αὐτὸς ἐμφανίζετο μετὰ τὴν ἀνάσταση ὡς «ἀνεστημένος Ἰησοῦς».

Ὁ Ambelain ὡς ἰησοῦιτης κάνει τὸ ἰησοῦιτικὸ τέχνασμα τῆς «μισῆς ἀλήθειας» ἥτοι: Ἀποκρύπτει ὅτι περίξ τοῦ Ἰησοῦ εὐρίσκονταν τρεῖς Ἰουδαῖοι, πὺν θὰ ἔπρεπε νὰ ξεχωρίζωνται καὶ ὄχι νὰ παρουνσιάζωνται ὡς ἓνα πρόσωπο:

α) Ἰούδας ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰησοῦ: προσεφωνεῖτο «ἀδελφὸς θεός»· β) Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης: προσεφωνεῖτο «Ἰσκαριώτης»· γ) Ἰούδας ὁ Δίδυμος: προσεφωνεῖτο «Θωμᾶς».

Τὸ ὄνομα τοῦ «Θωμᾶ» λοιπὸν ἦταν Ἰούδας. Θωμᾶς (:δίδυμος) προσεφωνεῖτο, διότι ἦταν δίδυμος μὲ μιὰ ἀδελφή, τὴν Λυδία. Ἡ καταγωγή του σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Ἰησοῦ ἦταν ἀπὸ πλούσια οἰκογένεια.

Αὕτη εἶναι ἡ περὶ τῶν ὀνομάτων «Θωμᾶς» καὶ «Δίδυμος» ἱστορικὴ ἀλήθεια.

Μετὰ τιμῆς

Ἄγγελος Μπελιτσάκος

Χολαργός, Ἀθήνα

Τὰ ἔργα συντηρήσεως ναοῦ Ἐπικουρείου καὶ Παρθενῶνος

Κύριε διευθυντά,

Ἡ συνδυασμένη ἀνάγνωσις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ συναναγνώστου κ. Γ. Κωνσταντακόπουλου περὶ τῆς «συντηρήσεως» τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ ἄρθρου / συνεντεύξεως μὲ τὸν κ. Ν. Τογανίδη περὶ Παρθενῶνος στὸ τεῦχος Ἰανουαρίου μου δημιουργήσε θλιβεροὺς συνειρμούς.

Τὰ δὲ ἀποσιωποητικὰ στὸν ὑπέριτιλο τοῦ δευτέρου («Μὲ τὰ χρήματα τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης...», παραπέμπουν εὐθέως στὸ στίχο τοῦ Ὁ. Ἐλύτη «Ἦρθαν ντυμένοι φίλοι

ἀμέτρητες φορὲς οἱ ἐχθροί μου». Καὶ ἀσφαλῶς δὲν ἐννοῶ ἐχθροὺς τοὺς Εὐρωπαίους συμπολίτες συλλήδην· καὶ ἀσφαλῶς εἶμαι δεδαῖα, ὅτι πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς προσφέροντες καὶ ἀπὸ τοὺς λαμβάνοντες καὶ δαπανῶντες πιστεῦνουν, ὅτι ὄντως «σφύζουν» ἓνα μέγιστο μνημεῖο - σύμβολο τῆς ἀνθρωπότητας. (Μὴ δὲν εἴμαστε ἄλλωστε ὅλοι Ἕλληνες...)

Μετὰ τιμῆς

Γεωργία Τριανταφυλλίδη

ρας. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν λαὸς δοσκῶν, πὺν δὲν εἶχαν δεῖ τὴ θάλασσα, οἱ Ἑβραῖοι, νὰ ναυπηγήσουν ἓνα τέτοιο μεγάλο πλοῖο χωρὶς ναυπηγικὲς γνώσεις;

Ἡ λέξις «φόδος» ὑπάρχει πάνω ἀπὸ πεντακόσιες φορὲς διάσπαρτη μέσα στὴν «Βίβλο». Ἔτσι μαζί μὲ τὸν τερατόμορφο σατανᾶ (εἶναι ἡ μορφή τοῦ Πανός, θεοῦ τῆς διασκεδάσεως, πὺν κρατεῖ τὴν τρίαίνα τοῦ Ποσειδῶνα) μὲ τὸν ἀνύπαρκτο δαμονικὸ θίασο πὺν τὸν ἀκολουθεῖ, τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα, τὴν κόλαση μὲ τὶς χειρότερες τιμωρίες, τὴν συντέλεια μὲ ἀναστάσεις νεκρῶν σωμάτων πὺν περιφέρονται στοὺς δρόμους καὶ κάποιον θεὸ τιμωρὸ νὰ κρίνῃ τοὺς πάντες καὶ τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὸ παράλογο, καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι: ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι μία ἀντιγραφή ἐννοιῶν ἀπὸ διάφορες παλαιότερες θρησκεῖες ἢ θεολογικὲς σχολές.

Μετὰ τιμῆς

Βασίλειος Μαυρομμάτης

Ἀθήνα

Χρονολογικές λεπτομέρειες για τη ζωή του Ήρωνα

Κύριε διευθυντά,

Έδω και πολλά έτη με χαρά και ικανοποίηση διαβάζω τον «Δαυλό». Πολλές φορές για το ίδιο θέμα διαβάζω διάφορες απόψεις ειδικών και μη, πάντως ικανών συγγραφέων και έρευνητών. Καμιά φορά νομίζω, πώς κοινοπραχούν για την θεά αλήθεια, κι αυτό πιστεύω πώς είναι όρθο και έλληνικό. Στο τεύχος 216 για τον «Διάλογο για τον Ήρωνα» μεταξύ των κ.κ. Χρήστου Δ. Λάζου και Σ. Πανός άς μου επιτραπεί να πω κι εγώ την δική μου άποψη.

Δέν νομίζω πώς έχει δίκαιο ό κ. Πάν, όταν λέει «είτε ήκμασε τό 200 π.Χ. είτε τό 100 δέν αλλάζει τίποτε». Νομίζω, πώς και ή λεπτομέρεια ώφελεί την αλήθεια και την ακρίβεια. Και αυτήν την λεπτομέρεια ίσως δέν πρόσεξε ούτε ό κ. Λάζος, ό όποιος γράφει πώς ό Πτολεμαίος ό Α΄ ό Σωτήρ βασίλευε από τό 305 έως τό 284 π.Χ. και ότι είναι ό ίδρυτής του «Μουσείου». Δέν είναι ακριβώς έτσι. Βλέπετε ή λεπτομέρεια. Ό Πτολεμαίος δέν έδασίλευσε στην Αίγυπτο από τό 305 π.Χ. Όχι. Τό 305 π.Χ. ό Πτολεμαίος αυτοδαπίζεται βασιλεύς, άρχής γενομένης από τον Άντίγονο τό 306 π.Χ., και μετά ακολουθούν οί άλλοι βασιλείς Σέλευκος, Λυσίμαχος κ.λπ. Ό Πτολεμαίος κατέχει την Αίγυπτο από τό 323 π.Χ. μέχρι τό θάνατό του, όποτε τον διαδέχεται ό γιός του Πτολεμαίος ό Β΄ τό 283 π.Χ. Ούτε είναι ό ίδρυτής ή, άν θέλετε, ό έμπνευστής της ιδέας του ιδρύματος. Η ιδέα έρχεται τό 297

π.Χ. και ύλοποιείται κυρίως από τό 294 π.Χ. μέχρι τό 290 π.Χ. Ό φέρον την ιδέα είναι ό Δημήτριος ό Φαληρέυς. Αυτός ό φιλόσοφος, πολυγραφώτατος Έλληγν, είναι πού έπηρεάζει τά πάντα στην αύλή του Πτολεμαίου του Α΄ και είναι ό αίτιος για την άνθηση τόσο της πόλεως όσο και των έπιστημών στην Άλεξάνδρεια. Δυστυχώς δέν σώθηκε κανένα του έργο. Και τό τέλος του όχι άρμόζον (χώρια οί συκοφαντίες των Ίουδαίων και Ίουδαιοχριστιανών στα μετέπειτα χρόνια και μέχρι σήμερα). Γνωστό, πώς έφθασε ό άπίθανος άρχων των Άθηνών στην Αίγυπτο. Δημήτριος ό Πολιορκητής 307 π.Χ. Άθήνα. Θήβα 297 π.Χ. θάνατος Κασσάνδρου 297 π.Χ., Αίγυπτος. Να τί γράφει ένας ξένος, ό von Albrecht Dihle, για τον Δ. τον Φαληρέα: «Ό Δημήτριος θεωρείται σαν ό ίδρυτής και ό αίτιος για την άνθηση της Φνσικής, της Γεωγραφίας, της Φιλοσοφίας και άλλων έπιστημών, οί όποιες μόνο τον 19ο αιώνα ξεπεράστηκαν»: Alfred Kjoner, «Griechische Litteratur Geschichte» (Έλληνικής Ίστορία της Τέχνης), Verlag in Stuttgart 1967, σελ. 271.

Οί λεπτομέρειες λοιπόν δέν πρέπει να μάς διαφεύγουν, διότι καμιά φορά είναι αυτές πού μάς οδηγούν στην αλήθεια, κι αυτή στην γνώση, κι αυτή στην έλευθερία.

Εύχαριστώ για τη φιλοξενία
Δρ. Ε. Χαϊτίδης

Πανόραμα Θεσσαλονίκης

Ή ήπια πολιτική του αυτοκράτορα Ίουλιανού

Κύριε διευθυντά,

Μέ άφορμή τό άρθρο του άγαπητού συναγνώστη κ. Άλεξάνδρου Χ. Μήτσιου σχετικώς με τον αυτοκράτορα Ίουλιανό θα επιθυμούσα να καταθέσω την προσωπική μου άποψη επί του θέματος έν συντομία μέσα από ένα μου ποίημα με τίτλο «Ίουλιανός»: «Εΐπαν οί Χριστιανοί / πώς έφυγες στην Κόλαση / κι οί άθεοι πώς πās στο πουθενά. / Μά ένόν τους άφησες να λένε / Ήταν / χρυση κι΄ όρθάνοιχτη την ώρα πού περνούσες / των Ήλσιών Πεδίων ή πύλη. / Κι΄ είδες / -γνώση στερνή-

/ πώς και να θγής / μ΄ αρχαίο χιτώνα, πάγων, και πρās στην όδό των Έθνικων / δέν φτάνει. / Ωσαν τους όφεις / ιοβολούσαν την άγάπη τους οί άμνοι / κι΄ ύπουλο χέρι προσδοκούσε για άμοιδή / μι ά ψενδεπίγραφη "άγιοςύνη" δολοφόνον...».

Χωρίς να θέλω να μειώσω την προσωπικότητα του έλληνολάτρη αυτοκράτορα, πού ή μνήμη του άποτελεί πάντα μι άπό τίς ιερώτερες παρακαταθήκες ήμών (των Έλλήνων), πιστεύω ότι δέν έπραξε τό βασικότερο, τό όποιο είχε χρέος να πράξη: να φερθή δηλαδή

ὡς πολιτικός ἡγέτης καὶ ὄχι ὡς καλλιτέχνης, ἀφοῦ ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ μὲ ποιούς εἶχε νὰ κάμῃ: μὲ δηλητηριώδεις ὄψεις ποὺ ἔφεραν τὴν προδία τοῦ ἀρνοιού. Καὶ δεδαιώς νὰ τσακίσῃ διὰ πολεμικῆς πολιτικῆς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄντ' αὐτοῦ ἐπέλεξε τὴν ἡπιασὶν, καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιλογῆς του

αὐτῆς ὑπῆρξαν ὀλέθρια καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό καὶ (κατ' ἐπέκτασιν) γιὰ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα.

Μετὰ τιμῆς
᾽Οδυσσεὺς Πατεράκης
Ἡράκλειο Κρήτης

Τὸ «Δέντρο τοῦ Κολοκοτρώνη» στὴν Ἐπάνω Χρέπα

Κύριε διευθυντά,

Θὰ ἤθελα νὰ πληροφορήσω τοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ σας γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς σχετικῶς ἄγνωστου ἱστορικοῦ τόπου τῆς νεώτερης ἱστορίας μας, ποὺ συνδέεται μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Συγκεκριμένως πρόκειται γιὰ τὸ «Δέντρο τοῦ Κολοκοτρώνη», ποὺ βρίσκεται στὴν Μονὴ Ἐπάνω Χρέπας, στὴν Τρίπολη.

Κατὰ τὴν προφορικὴ παράδοση τῆς περιοχῆς καὶ σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα ἀφηγεῖται ἡ ἡγουμένη τῆς Μονῆς κάτω ἀπὸ τὸ δέντρο αὐτὸ συνήθιζε νὰ κάθεται, ὅποτε ἤθελε νὰ σκεφτῇ ἢ νὰ ξεκουραστῇ, ὁ Κολοκοτρώνης κατὰ τὴν παραμονή του στὸ χῶρο τῆς μονῆς. Τὸ δένδρο βρίσκεται γύρω στὰ 20 μέτρα πρὶν ἀπὸ τὴν εἴσοδο στὴ μονή, λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ δίπλα στὴν πηγὴ, ἀπ' τὴν ὁποία ἐπαιρναν νερὸ τὰ στρατεύματα τὸ 1821. Τὸ ἐντοπίζει κανεὶς εὐκόλα, γιὰτὶ εἶναι τὸ μοναδικὸ ξερὸ δένδρο μέσα σὲ ἓνα καταπράσινο δάσος. Στὸν κορμὸ του οἱ μοναχὲς ἔχουν καρφώσει ἓναν ξύλινο μπλε σταυρό.

Μετὰ τιμῆς
Ἑμμ. Παπαματθαίου
Δικηγόρος, Σητεία Κρήτης

Ἡ παρουσία τῶν Μινωιτῶν Ἑλλήνων στὴ Φοινίκη

Κύριε ἐκδότα καὶ διευθυντά,

Ἄν καὶ ἔχω σπουδάσει θεολογίαν, ὅμως ὁμολογῶ ὅτι τυγχάνω «λάτρης» τῆς ἐλληνικῆς μας γλώσσας.

Λοιπὸν συμφωνῶ μὲ τὴν ἄποψιν, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ φυλὴ ἔχει παλαιστάτην ἱστορίαν καὶ διαχρονικὴν θαυμαστὴν πορείαν. Βάσει δὲ τῶν ὁσων γνωρίζω, πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι ἡ Φοινίκη ἦτο ἀποικία τῶν Κρητῶν καὶ διὰ

τοῦτο τὸ φοινικικὸν ἀλφάβητον ὁμοιάζει μὲ τὴν κρητικὴν Α καὶ Β Γραμμικὴν Γραφήν. Ἄλλωστε αἱ ἀποικίαι τῶν Κρητῶν πρὸ τῆς παρακμῆς τῆς Κρήτης ἦσαν πλεῖστα ὅσαι.

Μετ' ἐκτιμήσεως
Ἀντώνιος Κουλούρης
Ἱερεὺς, Παπάγου

Εἶναι ταλμουδικά;

Πάνω πού ἔλεγα ὁ ἄνθρωπος ν' ἀγιάσω, ν' ἄσπον ὁ κ. Γεώργιος Ἱεροδιάκονος μὲ τὸ βιβλίον του «Ἡ μεθοδευμένη δολοφονία τοῦ Πολιτισμοῦ» ἔρχεται νὰ μὲ κἀνῃ μαπαρούτι δημητσανίτικο, ἔνεκα ἐκεῖ ἐδῶ παρατιθεμένων ἀποσπασμάτων ἀπὸ τὸ Ταλμούδ. Ἀποσπασμάτων, πού, ἐὰν εἶναι αὐθεντικά, χαρακτηρίζονται ἀπὸ οὐμανιστικὸ πνεῦμα καὶ πανανθρώπινη θεώρηση, ὡς εὐκόλως συνάγεται ἀπὸ τὰ κάτωθι: «Ἐσεῖς οἱ Ἑβραῖοι εἰστε οἱ ἐκλεκτοί, ἐνῶ τ' ἄλλα ἔθνη τοῦ κόσμου δὲν εἶναι σωστό νὰ ἀποκαλοῦνται ἄνθρωποι ἀλλὰ ἀπλὰ γήινοι». Εἶδατε εὐαισθησία! Μᾶς ἐπιτρέπει τοῦλάχιστον τὴν γήινῃ μας ὑπόστασι. Ἀλλὰ, γιὰ νὰ μὴ παίρνομε καὶ πολλὰ θάρρητα, ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς ἄκρως δημοκρατικὴ συνέχεια: «οἱ γήινοι ὑπάρχουν μόνο, γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς Ἑβραίους», μὲ τὴν εὐγενῆ προσθήκῃ: «Ὅλοι οἱ λαοὶ θὰ ὑπηρετοῦν τοὺς Ἑβραίους καὶ ὅλα τὰ ἔθνη θὰ εἶναι ὑποτελῆ τους». Γιαχδέ μου! Τί φιλόανθρωπος ἐξαγγελία γιὰ τὸν κοσμάκη, πού ἐπὶ τέλους τοῦ παραχωροῦν τὴν τιμὴ νὰ εἶναι ὁ ἔσχατος ὑπηρετῆς τοῦ περιούσιου λαοῦ. Γιατί δέβαια ἄλλα ἐξαίρετα προβλέπονται γι' αὐτοὺς πού ξεχωρίζουν: «Σκοτώστε τοὺς ἐκλεκτότερους μεταξὺ τῶν ἀλλοφύλων κρατῶν - στοχῶν». Ὑἑ! Τώρα περιούσιος λαὸς εἶν' αὐτός, ἂν δὲν ἀπολαμβάνῃ καὶ κάτι παραπάνω ἀπὸ μᾶς τοὺς κοινούς θνητούς, πῶς θὰ ξεχωρίζῃ; Ὑἑ! Ἰσα κι ὅμοια εἴμαστε ὅλοι; Μὴ τρελλαθῶμε τελείως...

Ὅμως καὶ οἱ νεοραβινικὲς ρήσεις, πού συμπληρώνουν τὸ Ταλμούδ, διακρίνονται γιὰ τὴν δικαιοσύνη, τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀγάπῃ πού διδάσκουν. Ποιὸς μπορεῖ νὰ μὴν θαυμάσῃ τὴν ρῆσι: «Μιὰ κόρη γήινων καὶ τριῶν μόλις ἐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ διακορευέται». Θαυμαστὴς τοῦ κ. Κορκολῆ ὁ ραββίνος. Κι ἀλήθεια, βλέπετε πουθενὰ τίποτε τὸ μεμπτὸν εἰς τὴν ρῆσιν «Ὁ Ἑβραῖος δικαιούται νὰ κἀνῃ σὲ μιὰ μὴ Ἑβραία ὅ,τι τοῦ ἀρέσει. Δικαιούται νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ, σὰν νὰ ἦταν ἓνα κομμάτι κρέας». Γιαχδέ μου! Τί κομψότης καὶ τί λεπτότης ἐκφράσεως... Ἐνῶ τὴν ἀπόλυτῃ αἰσθησίν τῆς δικαιοσύνης τὴν δίδει ἡ παρακάτω ρῆσις, πού πρέπει νὰ τίθεται ὡς προμετωπίδα ὅλων τῶν νομικῶν σχολῶν τοῦ κόσμου: «Ἄν ἓνας γήινος φονεύσῃ ἓναν ἄλλον γήινον ἢ ἓναν Ἑβραῖον, αὐτὸς εἶναι ἔνοχος. Ὅμως, ἂν ἓνας Ἑβραῖος φονεύσῃ ἓνα γήινον, αὐτὸς δὲν εἶναι ἔνοχος». Γιαχδέ μου! Δὲν ἀντέχω τόσην δικαιοσύνη!

Ἀλλὰ κι ἀπὸ ἠθικῇ οἱ ραβινικὲς ρήσεις (πού συμπληρώνουν τὸ Ταλμούδ...) σκίζουν. Τί Σωκράτης, τί Ἀριστοτέλης... Προσέξτε λοιπὸν τὸ κατωτέρω θαυνοστόχαστο ρητό: «Ὁ Ἑβραῖος δύναται νὰ διδάξῃ, νὰ κλέβῃ, νὰ ψευδορρήξῃ, ἀλλὰ πρέπει νὰ φροντίξῃ νὰ μὴ ἀποκαλύπτεται, γιὰ νὰ μὴ προσβάλῃ τὸν Ἰσραήλ». Ὅμως ἡ ἀκόλουθος ρῆσις εἶναι ἡ πεμπτονοσία τῆς παγκοσμίου ἠθικῆς, πού πρέπει νὰ ἀναχθῇ σὲ δόγμα ἀπ' ὅλες τῖς φιλοσοφικὰς σχολὰς τοῦ πλανῆτης μας: «Ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἀνήκουν στὸ ἐβραϊκὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖο ἐπομένως δικαιούται νὰ τὰ ἀρπάξῃ χωρὶς δισταγμούς. Ὅπως ὁρθόδοξος Ἑβραῖος δὲν ὑποχρεοῦται νὰ τηρῇ τῖς ἠθικὰς ἀρχὰς ὡς πρὸς τῖς ἄλλες φυλὰς. Αὐτὸν δύνανται νὰ ἐνεργήσῃ ἀντιθέτως πρὸς τῖς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς, ἐφ' ὅσον αὐτὸ ὠφελεῖ αὐτὸν καὶ τοὺς Ἑβραίους ἐν γένει». Βεβαίως καὶ μπορεῖτε νὰ θαυμάσετε τὴν ἐξάσια διαλεκτικὴ, ἀπ' ὅπου προήλθεν ἡ ἀνίστοφη αὐτῇ ρῆσι. Κι ὅποιοι δορῇ κατὰ τὸ ρατσιστικὸ στὴν παρακάτω, θὰ εἶναι φασίστας τοῦ κερατᾶ: «Ὁ Ἰεχωῦδᾶς δημιούργησε τοὺς μὴ Ἑβραίους σὲ ἀνθρώπινο σχῆμα, γιὰ νὰ μὴ ἐξυπηρετοῦνται οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ κτήνη». Ἰδοὺ, κύριοι, ὁ ἀντιρατσισμὸς σὲ ὅλη του τὴν μεγαλοπρέπεια. Βουνοὶ τὸ ἱστορικὸ τους δίκιο, πού ἀκουμπᾶ σὲ τέτοια δογματικῇ.

Καὶ κάθουμι τώρα, ἐγὼ ὁ γήινος, ὁ ἀτυχῆσας ἄνευ Ἑβραίων προγόνων, καὶ κλαῖω τὴν θλιβερὴν μου τύχῃ, πού δὲν εἶμαι μέλος τοῦ περιούσιου λαοῦ. Ὅμως, νά! Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ κάπως παρηγοριέμαι, πού εἶμαι ἔστω καὶ ἐξ ἀποστάσεως στὴν ὁμοφυλία κάποιων λίγο-πολὺ γνωστῶν γήινων, πού φαίνεται ὅτι δὲν πολυασπάζονται τῖς ἀπόψεις τοῦ Ταλμούδ καὶ τῶν ραββίνων. Στὸ κάτω-κάτω δὲν ἔκαναν τίποτε περὶ σόφτερο ἀπ' ὅ,τι μᾶς ὑπόσχονται Ταλμούδ καὶ ραββίνοι, ὅταν ἔλθουν ἐν τῇ βασιλείᾳ των... Ἐκτός ἂν τὰ ἀναφερόμενα στὸ βιβλίον τοῦ κ. Γ. Ἱεροδιακόνου εἶναι ἀμφισβητήσιμα, ὁπότε οἱ ἀρμόδιοι φορεῖς τῆς Ἑβραϊκῆς Ὁρθοεικείας καλὸ εἶναι νὰ ξεκαθαρίσουν τὸ ζήτημα. Ἐμεῖς πάντως ἂν καὶ τὸ ψάχνουμε χρόνια, δὲν καταφέραμε νὰ ἀνακαλύψουμε πουθενὰ τὸ ἱερὸ βιβλίον τῶν Ἑβραίων.

Γεώργιος Πετρόπουλος

Χρόνος: Συνειδησιακό γεγονός Χωρίς αντικειμενική υπόσταση

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ Σ' ΕΝΑ «ΚΑΤΕΨΥΓΜΕΝΟ» ΣΥΜΠΛΗΝ

[Ίσως αυτό να φαίνεται ως ανυπόφορος υπερβολή, ως υπέρ-
βασεις του όριου άνοχής της λογικής. Δεν είναι! Έχουν διατυ-
πωθή από την άρχαιότητα πολλές και διάφορες απόψεις περί
του τί είναι χρόνος. Μερικές από αυτές άντέχουν και εις αυτόν
τουτον τον χρόνον. Περί αυτών βλέπετε τὰ προηγηθέντα άρθρα
του τ. πρυτάνεως και καθηγητου Πυρηνικής Φυσικής του Πα-
νεπιστημίου Πατρών κ. Κ.Η. Σύρου, τὰ όποια έδημοσιεύθη-
σαν εις τὰ τεύχη 210, 212-13, 214 και 216 του «Δαυλου».]

‘Ο χρόνος εις την έπιστήμην

‘Η κλασσική φυσική με τις σημερινές λογικές και μαθηματικές βάσεις της
αρχίζει έπισήμως με τον Galileo Galilei. ‘Ημισυν αιώνα αργότερα διατυ-
πώται μαθηματικώς ή μηχανική υπό του Newton. ‘Ο περίφημος Isaac Newton
γράφει εις τὸ διδλίον της μηχανικής του «Phincipia Mathematica Philosophiae
Naturalis»: «*Ο απόλυτος, άληθινός και μαθηματικός χρόνος άφ’ έαυτου και
εκ της φύσεως του ρέει όμαλώς άσχέτως προς ό,τιδήποτε έξωτερικόν. Μέ δια-
φορετικόν όνομα καλείται ό χρόνος και διάρκεια. ‘Ο σχετικός, ό φαινόμενος
και ό κοινός χρόνος καθίστανται τὸ νοητόν, τὸ έξωτερικόν μέτρον διαρκεί-
ας με την βοήθειαν της κινήσεως. ‘Η κίνησις χρησιμοποιεΐται κοινώς άντι
του άληθινου χρόνου, όπως της ώρας, της ήμέρας, του μηνός, του έτους.*»

‘Ο W. Unruh σχολιάζων τις απόψεις αυτές του Newton περί χρόνου έγγρα-
φε έν έτει 1995: «*Διαβάζοντας αυτόν τον όρισμόν σήμερα δυσκολευόμεθα να
άντιληφθοΰμε, γιατί όλη αυτή ή ... φασαρία*»⁽¹⁾. Δηλαδή υπάρχει άμφιβολία
περί του άν ό μεγάλος μαθηματικός και φυσικός Newton ειχεν άντιληφθή, τί
είναι αυτό, τὸ όποϊον όνομάζομε χρόνον. Έξ άλλου οί δυσκολίες αυξάνονται
εις την θεωρίαν της σχετικότητας. Ένα εκ των σημαντικωτάτων νέων, τὸ
όποϊον προσέθεσεν ό Einstein εις τὸ ζήτημα του χρόνου, συνίσταται εις την
συνύφανσιν αυτού με τον χώρο. Σύμφωνα με την θεωρίαν της σχετικότητος
πάν σημεϊον του χώρου χ έχει τον ιδικόν του χρόνον t. Παραδόξως όχι και
πάν σωμάτιον, εύρισκόμενον εις τὸ σημεϊον χ,t, όπως προέτεινεν ό Dirac⁽²⁾. ‘Η
πρότασις του Dirac προέδλεπε την χρῆσιν ιδίας μεταβλητης χρόνου δι’ έκα-
στον σωμάτιον δοθέντος συστήματος περιγραφομένου δια της εξισώσεως
Schrödinger. ‘Η πρότασις εκείνη του Dirac παρενοήθη άτυχώς.

Ἐξιοθαύμαστον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι πᾶν «*νῦν*» τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι συνυφασμένον μὲ ἓνα καὶ μόνον ἓνα παρατηρητήν, καὶ οὗτος εὐρίσκεται εἰς ἓν «σημεῖον» τοῦ χώρου. Τοῦτο ἔχει βαρυσήμαντες ἐπαληθευμένες συνέπειες διὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ χρόνου ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου γενικώτερα: Π.χ. ἐὰν δύο γεγονότα συμβαίνουν εἰς τὸ αὐτὸ «*νῦν*» ἐνὸς παρατηρητοῦ ταυτόχρονα, δὲν εἶναι ταυτόχρονα καὶ δι' ἄλλους παρατηρητὲς εὐρισκομένους εἰς ἄλλα σημεία τοῦ χώρου καὶ κινουμένους μὲ μεγάλην ταχύτητα ὡς πρὸς τὸν πρῶτον. Ὅλοι δύνανται νὰ φαντασθοῦν, τί εἰδους συνέπειες μπορεῖ νὰ ἔχη τοῦτο διὰ γενικὰ νομικὰ θέματα καὶ εἰδικὰ διὰ καταθέσεις διαφόρων μαρτύρων ἐνώπιον δικαστηρίου κ.τ.λ., ὅταν ἀρχίσουν τὰ διαστημικὰ ταξίδια.

Ἐνῷ ὁ χρόνος τοῦ Newton ἔχει βέλος, ἐφ' ὅσον «*ρέει*», τόσον οἱ ἐξισώσεις του ὅσον καὶ ἐκεῖνες τοῦ Einstein δὲν ἔχουν βέλος. Σύμφωνα μὲ αὐτὲς τίς θεωρίες τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα περιγράφουν οἱ ἐξισώσεις αὐτὲς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνες τῆς κβαντικῆς θεωρίας, ἐξελίσσονται ὅμοια εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην διεύθυνσιν τοῦ χρόνου. Μὲ ἄλλα λόγια οἱ ἐξισώσεις διατηροῦν τὴν ἰδίαν μορφήν καὶ δίδουν τίς αὐτὲς λύσεις, εἴτε γραφοῦν μὲ θετικὸν χρόνον (+t), δηλαδή ἀπὸ τὸ παρελθὸν πρὸς τὸ μέλλον, εἴτε μὲ ἀρνητικὸν χρόνον (-t), ἥτοι ἀπὸ τὸ μέλλον πρὸς τὸ παρελθόν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1947 ὁ διάσημος μαθηματικὸς Goedel ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ ἐξισώσεις τοῦ Einstein προβλέπουν τὴν δυνατότητα νὰ ταξιδεύσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ παρελθόν του. Πρόκειται βεβαίως περὶ παραδόξου ἀποτελέσματος, τὸ ὁποῖον πηγάζει ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος τοῦ χρόνου μὲ τὴν τοπολογίαν τοῦ χρόνου τοῦ Newton. Μετὰ τὸν Newton καὶ τὸν Einstein ἔχουν ἐμφανισθῇ πολλὰς θεωρίες περὶ χρόνου, ἀλλὰ δὲν ὀδηγοῦν εἰς τὴν λύσιν τοῦ παραδόξου τοῦ χρόνου.

Ὅλα τὰ λεχθέντα εἶναι πολὺ γνωστά. Δὲν ἐπέτρεψαν ὅμως τὴν κατανόησιν τοῦ τί εἶναι ἄραγε αὐτό, τὸ ὁποῖον ἀποκαλοῦμε χρόνον. Δὲν κατωρθώθη νὰ εὐρεθῇ ἱκανοποιητικὸς ὁρισμὸς τοῦ χρόνου εἰς τὸ πλαίσιον τῆς μηχανικῆς τοῦ Newton ἢ τῆς κβαντικῆς μηχανικῆς ἢ τῆς σχετικότητος. Πιθανὸν μάλιστα, αὐτὲς οἱ ἀντιλήψεις περὶ χρόνου νὰ εἶναι ἀκριδῶς ἡ αἰτία ἢ ἐπιτείνουσα τὴν σύγχυσιν καὶ ἡ δημιουργοῦσα παράδοξα εἰς τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην, ὅπως θὰ ἀποδειχθῇ. Π.χ.:

- Πρὶν ὁ Newton διατυπώσῃ τὴν μηχανικὴν του, δὲν ὑπῆρχαν μαθηματικὲς ἐξισώσεις τῆς φυσικῆς, οἱ ὁποῖες νὰ ἔδιδαν τὸ παράδοxon ἀποτέλεσμα, ὅτι τὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον εἶναι προσπελάσιμα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς καὶ τὸ παρόν.

- Πρὶν ὁ Einstein κατασκευάσῃ τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος, μὲ τὸν χρόνον τοῦ Newton οὐδεὶς ἐφαντάζετο ὅτι δύναται νὰ ταξιδεύσῃ εἰς τὸ παρελθόν του (λύσις τοῦ Goedel) καὶ νὰ συναντήσῃ π.χ. τὸν ἑαυτὸν του εἰς βρεφικὴν ἡλικίαν.

• Πρίν ὁ Schrödinger ἀνακαλύψῃ τὴν κβαντικὴν μηχανικὴν καὶ εἰσαγάγῃ εἰς αὐτὴν τὸν χρόνον τοῦ Newton, δὲν ὑπῆρχαν π.χ. τὸ παράδοξον τοῦ «Γάτου τοῦ Schrödinger», ὁ ὁποῖος «εἶναι» ταυτοχρόνως νεκρὸς καὶ ζωντανός, οὔτε τὸ παράδοξον τῆς «ἐξουθενήσεως τῆς δέσμης κυμάτων» χωρὶς ἐξωτερικὸν αἷτιον.

Ἐποὺ ὅλες οἱ φιλοσοφίαι ὅπως καὶ οἱ νέες καὶ σπουδαῖες θεωρίαι τῆς Φυσικῆς δὲν ἔλυσαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπεκάλυψαν τὴν πολυπλοκότητα τοῦ ζητήματος τοῦ χρόνου, παρέμεινε τὸ θέμα ἀνοικτόν. Ἐξήτασα κατὰ τὴν λήξασαν δεκαετίαν ὅλες τὶς βασικὰς ἐννοιαι τῆς Φυσικῆς καὶ κατέληξα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ χρόνος ἦτο τὸ πλέον ἀβέβαιον καὶ ὑποπτον στοιχεῖον τῆς. Οἱ ἐπόμενες θεωρήσεις ἀποτελοῦν τὸ προῖόν τῶν ἐρευνῶν μου, οἱ ὁποῖαι ἔχουν δημοσιευθῇ ἐν μέρει εἰς διεθνή περιοδικά. Εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀρχαία φιλοσοφία περὶ χρόνου συμβιβάζεται κατὰ σημαντικὴν ἔκτασιν μὲ τὸν ὀρισμὸν τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος θὰ δοθῇ εἰς συνέχειαν, πού θὰ δημοσιευθῇ εἰς προσεχῆς τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ». Μὲ δάσιν αὐτὴν τὴν θεωρίαν περὶ χρόνου ἐλύθησαν τὰ παράδοξα τῆς κβαντικῆς μηχανικῆς, τὰ σχετιζόμενα, ὅπως ἀπεδείχθη, μὲ τὴν τοπολογικὴν δομὴν τοῦ χρόνου. Ποῖα εἶναι αὐτά;

Μεταβολὴ εἰς τὸν χρόνον ἢ χρόνος ἐκ μεταβολῆς

Ἦδη ἐπιθυμῶ νὰ περιγράψω προκαταρκτικὰ εἰς τὸ παρὸν στάδιον μὲ λίγες λέξεις τὶς ἀπόψεις τῆς παρουσίης θεωρίας περὶ χρόνου: Ὁ χρόνος γεννᾶται μέσῳ τῶν πέντε αἰσθήσεων εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀπεικόνισις παρατηρουμένων μεταβολῶν εἰς παρατηρήσιμα φυσικὰ μεγέθη τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, προκαλουμένων ὑπὸ τῶν τεσσάρων θεμελιωδῶν δυνάμεων ἀλληλεπιδράσεως τῆς φύσεως: τῆς βαρύτητος, τοῦ ἡλεκτρομαγνητισμοῦ, τῆς ἀσθενοῦς ἀλληλεπιδράσεως (τῆς β-ραδιενεργείας) καὶ τῶν ἰσχυρῶν πυρηνικῶν δυνάμεων. Ἄν οὐδεμία μεταβολὴ συνέβαινεν εἰς τὸν κόσμον, τότε χρόνος δὲν θὰ ὑπῆρχε. Αὐτὴ ἦτο ἀκριβῶς ἡ ἄποψις τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. (*«Καὶ ταύτην μάλιστα λέγειν εἰώθαμεν ὑπὸ τοῦ χρόνου φθοράν. Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ὁ χρόνος ποιεῖ, ἀλλὰ συμβαίνει ἐν χρόνῳ γίνεσθαι καὶ ταύτην τὴν μεταβολήν...»*). Ποῖες εἶναι ὅμως οἱ αἰτίαι τῶν ἀλλαγῶν εἰς τὴν φύσιν; Φαντάζομαι αἴφνης τὸ Σύμπαν κατεψυγμένον. Ὁχι εἰς μηδὲν βαθμοὺς Κελσίου (0°). Ὁχι εἰς μεῖον τέσσαρες βαθμοὺς Κελσίου (-4°), ὅπου συντηροῦνται τὰ κατεψυγμένα τροφίματά μας. Ἀλλὰ εἰς τὸ ἀπόλυτον μηδέν, εἰς τοὺς 273,16 βαθμοὺς Κελσίου ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἐκεῖ, ὅπου παύει πᾶσα θερμικὴ κίνησις τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης*. Ἐκεῖ ὅπου δὲν συμβαίνουν διολογικὰ διεργασίαι τῆς ζωῆς καὶ ἐκεῖ ὅπου οἱ καρδιές πρὸ πολλοῦ δὲν πάλλονται πλέον.

² Κατὰ τὴν κβαντομηχανικὴν ὑπάρχει ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀπολύτου μηδενὸς εἰς θερμοκρασίαν -273,16.

Φαντάζομαι τούς πλανήτες και τούς άπλανείς άστέρες του Πλάτωνος άκινήτους και σκοτεινούς. Είς αυτήν την διηνεκή κατάστασιν άπολύτου σιγής και άκινήσις του Παρμενίδου ό χρόνος δέν όρίζεται. Ό όρισμός του δέν έχει ούτε νόημα ούτε χρησιμότητα.

Ή αν είς αυτήν την κατάστασιν του σύμπαντος συμβή μία μοναδική μεταβολή είς φυσικόν μέγεθος δύο άλληλεπιδρώντων σωματίων, τότε «έξωτερικός» παρατηρητής της μεταβολής αισθάνεται την άνάγκη ένός μέσου προς περιγραφήν της παρατηρηθείσης μεταβολής. Άκριδώς αυτή ή μεταβολή είναι τό λίκνον του χρόνου, τό «*νυν*» του Άριστοτέλους! Τότε ό παρατηρητής επινοεί την έννοιαν του «χρονικού διαστήματος». Ένός μαθηματικού μεγέθους, ένός συνόλου αριθμών κατά Πλάτωνα, τό όποϊον άντιστοιχεί κατά μέγεθος, κατόπιν μετασχηματισμού μέσω ένός τών αισθητηρίων οργάνων του, είς την παρατηρηθείσαν μεταβολήν. Όσον άφορᾷ όμως είς τά άλληλεπιδράσαντα σωματία, ταῦτα ουδεμίαν χρονικήν έννοιαν «άναγνωρίζουν». Δέν «ένδιαφέρονται» διά τίς περιγραφικές άνάγκες του ανθρώπου. Τό μόνον τό όποϊον άναγνωρίζουν τά κβάντα, είναι οί θεμελιώδεις φυσικές άλληλεπιδράσεις, οί δυνάμεις και οί νόμοι είς τούς όποίους ύπακούουν.

Ή αν ή μεταβολή άκολουθηται άπό άλλες, πολλές, χωριστές μεταβολές, τότε ή περιγραφή αυτών μπορεί νά γίνη με την βοήθειαν άλλων, άντιστοιχων, χρονικών διαστημάτων. Ή αν οί μεταβολές είναι πολυάριθμες και μεταξύ των πυκνές, τότε ή περιγραφή όλων αυτών τών μεταβολών επιτυγχάνεται, άν ένωθούν όλα τά χρονικά διαστήματα είς ένιαϊον και συνεχές χρονικόν διάστημα. Αυτό άντιπροσωπεύει τίς πολυάριθμες, διακριτές επί μέρους μεταβολές, είς τίς όποιες άντιστοιχοῦν τά επί μέρους χρονικά διαστήματα, τά όποια συνενώθησαν. Με τόν τρόπον αυτόν δημιουργείται είς τόν άνθρωπον μέσω τών μεταβολών του περιβάλλοντος κόσμου ή έντύπωσις του παραδοσιακά αισθητου χρόνου. Αυτός ώνομάσθη χρόνος. Παραδόξως οί γεννήτριες μεταβολές, οί χορηγοῦσες την έννοιαν του χρόνου, την έντύπωσιν της ροής του, ήγνοήθησαν και έλησμονήθησαν παντελώς είς τίς μετά τόν Newton θεωρίες.

Ή φύσις προτιμᾷ πολλές φορές την άπλότητα, και είς αυτήν έννοικεί τό κάλλος. Αυτό όμως δέν συμβαίνει πάντοτε. Ένίστε ή πραγματικότης εμφανίζεται ως συνδυασμός όλίγων ή πολλών άπλών φαινομένων. Είναι όμως γνωστόν, ότι συνάθροισις πολλών άπλών πραγμάτων συνιστά την πολυπλοκότητα. Παρόμοιόν τι συμβαίνει και είς τό σύνθετον φαινόμενον της αισθήσεως του χρόνου.

Ἑνοποίησης τῶν χρόνων Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους

Εἰς τὴν παρουσίᾳσιν τῆς θεωρίας αὐτῆς θὰ ἀκολουθήσω ἀνορθόδοξον πορείαν. Πρὶν δώσω τὸν ὅρισμόν τοῦ χρόνου, θὰ ἀπαντήσω εἰς τὸ ἐρώτημα: Τί δὲν εἶναι ὁ χρόνος; Πρὸς τοῦτο προβαίνω εἰς διάκρισιν μεταξὺ δύο μορφῶν τοῦ χρόνου:

α) **Μικροσκοπικὸς χρόνος:** ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ στοιχειώδη φαινόμενα τῆς φύσεως.

β) **Μακροσκοπικὸς χρόνος:** εἶναι τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ὁ γινόμενος αἰσθητὸς ὡς, ἐν γένει, ὁ συνήθης ἀπόλυτος παγκόσμιος χρόνος τοῦ Newton.

Ἴδου οἱ ἀπαντήσεις εἰς τὸ ἐρώτημα: Τί δὲν εἶναι μικροσκοπικὸς χρόνος; Δὲν εἶναι: γεωμετρικὸν μῆκος, ταχύτης, ὕλη, δύναμις, ἠλεκτρικὸν φορτίον, ρευστὸν ἢ στερεὸν σῶμα, σύνθετον ἐξ ἐνίων ἢ ἐξ ὅλων τῶν ἄνω, μέλος τοῦ συνόλου τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων. Τί εἶναι λοιπὸν ὁ μικροσκοπικὸς χρόνος; Ἴδου μία προκαταρκτικὴ περιγραφή: Ὁ χρόνος ἀποτελεῖ εἰκόνα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου τῆς παρατηρουμένης μεταβολῆς τυχόντος φυσικοῦ μεγέθους. Ἐπειδὴ ἡ παρατηρουμένη μεταβολὴ δίδει πεπερασμένον ἐρέθισμα (ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, ἠλεκτρικὴν τάσιν, ἠλεκτρικὴν πῶλωσιν εἰς τὰ μικροσωληνίδια τῶν νευρῶνων τοῦ ἐγκεφάλου)⁽³⁾, ἀποτελεῖ πεπερασμένην εἰκόνα αὐτῆς.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ μεταβολὲς φυσικῶν μεγεθῶν εἰς τὴν φύσιν παράγονται σύμφωνα πρὸς τὴν κβαντικὴν θεωρίαν κατὰ διακριτὰ ποσὰ καὶ δύνανται νὰ ἀριθμηθοῦν. Ἐξ ἄλλου τὸ σύνολον τῶν δυνατὸν νὰ παρατηρηθοῦν μεταβολῶν εἶναι πολυπληθὲς καὶ ἡ παρατήρησις μιᾶς μεταβολῆς δὲν δύναται πάντοτε νὰ γίνεται διακριτὴ ἀπὸ τὴν ἐπομένην μεταβολὴν (ἐνεκα τῆς περιορισμένης διακριτικῆς ἱκανότητος τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπου).

Ὁ ἄνθρωπος συνειδητοποιεῖ διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων τοῦ ἐκάστοτε μίαν μεταβολὴν ἢ μίαν μικρὰν ὁμάδα μερικῶς ἢ οὐδόλως ἐπικαλυπτομένων μεταβολῶν. Μετὰ τὴν παρατήρησιν μιᾶς μεταβολῆς ἀκολουθεῖ ἡ συνειδητοποίησης τῆς ἐπομένης μεταβολῆς, ἃν αὐτὲς δὲν ἐπικαλύπτονται μερικῶς. Τοῦτο συμβαίνει ὅμως εἰς τοὺς περισσοτέρους ἀνθρώπους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μηχανικὰ κατὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν· καὶ ἐπὶ 2500 ἔτη παρέμεινε ἀνεξιχνίαστος ἡ φύσις καὶ δομὴ τοῦ χρόνου παρὰ τὴν τεραστίαν ἀρχικὴν συμβολὴν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὴν κατανόησίν του.

Βιβλιογραφία

- (1) W. Unruh, *Time's Arrows Today*, Cambridge University Press 1995, p. 23.
- (2) P.A. M. Dirac, *Proc. Roy. Soc. London*, 136 (1932), p. 453.
- (3) R. Penrose, *Shadows of the Mind*, Oxford University Press 1994, p. 312.

Κωνσταντῖνος Η. Σῦρος

τ. Πρύτανης Πανεπιστημίου Πατρῶν

Φύση και Τέχνη

Μπορεί για τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο οἱ ἀποστάσεις στὸν Πλανήτη λόγω ἀνάπτυξης τῶν μέσων νὰ μίκρυναν, ἔχουν ὅμως μεγαλώσει δυσανάλογα οἱ ἀποστάσεις τοῦ Σύμπαντος, γιατί, ὅσο προχωρᾶνε τὰ μέσα, τόσο πιὸ βαθιὰ κι ἀπύθμενα μᾶς φέρνουν στὴ γνώση, καθὼς μεγάλωσαν καὶ οἱ πνευματικὲς ἀποστάσεις τῆς συνείδησης τοῦ ἀνθρώπου, πὺν πάνω τους παίζεται προπαγανδιστικὸ παιχνίδι. Σὰν ἄνθρωποι κάπου θὰ σκαλώνουμε στὴν τερασιότητα, ἀλλὰ νὰ σκαλώνουμε δίκαια, χωρὶς δόλο καὶ παληκαρίσια, ὑποφερτά.

Λαμπρὰ ὅμως ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότης μὲ τὶς ἀξεπέραστες καὶ ἐνωμένες Φιλοσοφία - Ἐπιστήμη - Τέχνη τότε ἔφθασε πολὺ μακρύτερα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ σύστημα τὴν καπηλεύτηκε, χωρὶς νὰ προσθέσῃ τίποτε, ἐνῶ, ἀναπτύσσοντας ἀσύμμετρα μὲ δόλο κομμάτια τους, παρουσιάζει τάχα «πολιτισμό», κάτι πὺν δὲν στέκει, εἶναι ἄδικο!

Οἱ Ἱωνες φιλόσοφοι δὲν θὰ ἐπέτρεπαν στὴν κόρη τῆς Ἐπιστήμης, τὴν Τεχνολογία, νὰ κατασκευάσῃ ἀτομικὲς δόμβες, ἔξυπνες δόμβες, γενετικὲς δόμβες καὶ πολλὰ ἄλλα εἶδη τέτοιου φνυράματος βομβῶν. Ἡ Φιλοσοφία δὲν θὰ ἐπέτρεπε στὴ μεταφυσικὴ θεολογία τύπου Γιαχβὲ (ζῶντος σὲ ἀνύπαρκτο «ὑπερέραν») νὰ «κατέβῃ» στὴ Γῆ μέσῳ θρησκειῶν, οἱ ὁποῖες ἀνάγκασαν τὴν ἀνθρώπινη σκέψη διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου νὰ ἐκφράξῃ τὴν μὴ ἐπιβεβαιωμένη ἀπὸ τὴ Φύση θεωρία τους.

Ἔτσι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ «φιλόσοφοι», πὺν προέκυψαν κατὰ θλιβερὴ ἀπομίμηση τῶν ἀρχαίων, ζῶντας σὲ μεσαιωνικὲς πόλεις πὺν δὲν ἀστεεινόντουσαν, ἔφτειαξαν ὅ,τι ἔφτειαξαν μὲ ἀποτέλεσμα τὸ «ἀλλαλὸν» καὶ πάνω ἀπὸ ἑκατὸν ἑκατομμύρια νεκρούς, γιὰ νὰ σταθοῦν οἱ θεωρίες τους Καπιταλισμός/Μαρξισμός, πὺν ἀνήκουν φυσικὰ στὸ ἴδιο σύστημα. Τὰ ἴδια καὶ ἡ Τέχνη.

Ἡ Τέχνη τῆς Ἀρχαιότητος δὲν ἦταν ἀσύνδετο αἰθερόδαμον εἶδος λοξῶν «καλλιτεχνῶν», οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ δοκοῦν ἐκπροσωποῦσαν ἐντελῶς ὑποκειμενικὰ τὸν κόσμον. Τὰ πρότυπα τῆς Ἀρχαίας Τέχνης ὠδήγησαν σὲ καταπληκτικὰ ὕψη τὸ ὄν ἀνθρώπος ψυχολογικά, νοητικά, σωματικά σὲ σύνδεση μὲ τὴν πραγματικὴ φύση, πὺν ἦταν πάντα ἡ βάση. Τὸ σημερινὸ ἀνθρώπινο πλάσμα, καλουπωμένο λόγω τοῦ συστήματος, ἀλλὰ καὶ ὁ πλανήτης, εἶναι ἔτοιμα νὰ ταναχτοῦν στὸν ἀέρα.

Ψάχνουν γιὰ τὸ ἀδιέξοδο τάχατες. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀνυπέρβλητα ἀρχαῖα ἀγάλματα θὰ ἔλυναν ὅλα μας τὰ προβλήματα, γιατί ἀπαντοῦν ὑπέροχα ἐκεῖ πὺν ἐμεῖς σκαλώσαμε. Βέβαια, ὅταν ὁλόκληρη ἡ Φύση εἶναι ἡ βάση, τότε μπορεῖ νὰ τὴν μετατρέπῃ αἰσθητικὰ σὲ Τέχνη· καὶ ἀντιστρόφως ἡ Τέχνη ἀπὸ αἰσθητικὴ νὰ ξαναγίνεται Φύση. Ψιλὰ γράμματα, ὅταν βάση εἶναι ἡ οἰκονομία. Ἡ μεγαλοσύνη δὲν ἀποτιμᾶται οἰκονομικά αὐτὸ εἶναι ὁ ὄντολογικὸς νόμος τοῦ Σύμπαντος γιὰ τὸν ἄνθρωπον.

Παντελῆς Γλάρος

Ἡ ἐξολόθρευση τῶν Ἑθνῶν κι ὁ κατατρεγμὸς τοῦ Πολιτισμοῦ

«Πνευματικὸς πολιτισμὸς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ πολιτικὸ-ἱστορικὸ πλαίσιο τῆς ὁλό-
τητας Ἑθνος δὲν νοεῖται, διότι δὲν ὑπῆρξε ποτέ. Ἐπὶ διεθνoῦς, ὑπερεθνικοῦ ἐπιπέ-
δου μόνο τεχνολογικὸς πολιτισμὸς μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ καὶ οὐδέποτε πνευματικὸς.»
(Δημ. Ι. Λάμπρου, «Ἀναζήτηση», Ἀθήνα 1980, σελ. 62.)

Χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τοῦ σύγχρονου κόσμου ἀποτελεῖ ἡ ἐπικοινωνιακὴ ἐνο-
ποίηση τῆς ἀνθρωπότητος, πού συνήθως ἀποκαλεῖται «παγκοσμιοποίηση». Οἱ ἰδι-
αίτερες ἐθνικὲς παραδόσεις ἀτονοῦν καὶ σταδιακὰ χάνονται μπροστὰ στὴ δίνη ἐνὸς
μονοδιάστατου –ἀν καὶ πολυσυλλεκτικοῦ– «πολιτισμοῦ», πού ὅλοι βιώνουμε. Τὰ πολιτι-
στικὰ στοιχεῖα πού συνθέτουν τὸν σημερινὸ τρόπο ζωῆς δὲν ἀποτελοῦν αὐτοτελεῖς δημι-
ουργίες, γεννήματα τοῦ παρόντος, ἀλλὰ προέρχονται ἀπὸ τὸν συγκερασμὸ παλαιότερων
(ἢ ἑτερόκλητων συγχρόνων) ἐθνικῶν παραδόσεων (συγκρητισμός), κατασκευασμένων με
τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ προωθοῦν τὸ «μοντέλλο» τοῦ ὁμογενοποιημένου καὶ ἐθνικὰ ἀδια-
φοροποιήτου ἀνθρώπου.

Τὰ ἔθνη παύουν πλέον νὰ παράγουν δικά τους πολιτισμικά στοιχεῖα, μὰ καὶ ἔχασαν
τὴν συνειδησιακὴ τους ἐλευθερία. Ὁ ἔλεγχος τῶν ἐθνικῶν συνειδήσεων, τοῦ ξεχω-
ριστοῦ ἔθνους κάθε λαοῦ, ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία μετὰ τὸ ἐξουσια-
στικὸ ἐγχείρημα τῆς Νέας Ρώμης (Κωνσταντινουπόλεως) νὰ ὑποτάξῃ τὸν κόσμον διὰ τῆς
ἐπιβολῆς τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος. Σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον τῆς ἀρχαιότητος, ἀπ' τοὺς
πανάρχαιους πολέμους πού διασφύζουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, οὐδέποτε οἱ κατακτητὲς ἐπι-
χειροῦσαν νὰ ἐπιβάλλουν τοὺς δικούς τους θεοὺς, τίς δικές τους ἀξίες στοὺς κατακτημέ-
νους.

Ἄπ' τὸν Ἀτλαντικὸ πόλεμο, πού διασφύζει ὁ πλατωνικὸς «Τίμαιος», τὸν Τρωικὸ, τοὺς
Μηδικoὺς καὶ μέχρι τὸ ἐγχείρημα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ ὑποταγὴ περιωρίζετο στὴν πολιτι-
κοστρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐπιβολή. Τὸ χριστιανικὸ Βυζάντιο πρωτοτυπεῖ στὴν ἱστο-
ρία: Ἐξολοθρεύει τὴν πνευματικὴ ὑπόσταση τῶν ἐθνῶν καὶ τὰ ὑποτάσσει διὰ τοῦ ἐλέγχου
τῶν συνειδήσεων τῶν λαῶν. Τρεῖς αἰῶνες ἀργότερα τὸ Ἰσλάμ τὸ μιμεῖται ἐπιτυχῶς. Τὸ ἴδιο
πράττει καὶ ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη στοὺς λαοὺς τῶν νέων χωρῶν πού ἀνακαλύπτει μετὰ
τὸν 15ο αἰῶνα, μετὰ ἰδιαιτέρη βαρβαρότητα στοὺς λαοὺς τῆς ἀμερικανικῆς ἡπείρου.

Τὸ γεγονός τῆς «παγκοσμιοποίησης» ταυτίζεται ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ μετὰ τὸ φαινό-
μενο τοῦ Διεθνισμοῦ, πού μετὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς τεχνολογίας μπορεῖ νὰ κυριαρχήσῃ σὲ
κάθε γωνιὰ τῆς Γῆς. Ἕνας Διεθνισμὸς παγκόσμιος κατὰ τὰ ρωμαϊκὰ καὶ βυζαντινὰ
πρότυπα. Ἡ σημερινὴ κοσμοπολιτικὴ ἀρχή, ἡ Διεθνὴς Ἐξουσία, κατανόησε ὅτι τὸ «μα-
λακὸ ὑπογάστριο» τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀσφαλέστερη ὁδὸς ἐπιβολῆς παρ' ὅ,τι ἡ διάθεση
ἐνὸς ἀκόμη θεοκρατικοῦ δημοουργήματος, μὰ πού ἡ τεχνολογία τὸ ἐπιτρέπει. Καὶ μετὰ αἰχμὴ
τοῦ δόρατος τὴν τηλεόραση καὶ τὸν κινηματογράφον ἀσκεῖ μία παγκόσμια προπαγάνδα
προσανατολίζοντας τὸν ἀνθρώπινον ψυχισμό πρὸς τὴν ἀγορά. Δὲν εἶναι σήμερον οἱ καθο-
δηγητὲς, οἱ «ἰνστρούκτορες» τῆς προπαγάνδας αὐτῆς περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὁμοίους τους

τών παραδοσιακών κομμουνιστικών ή εθνικιστικών δικτατοριών, αναλογικά με τὸ ποίμνιο πὺν διαδουκολοῦν καὶ καθοδηγοῦν τὴν παγκόσμια κοινὴ γνώμη. Στὸν χολλυγουντιανὸ κινηματογράφο, πὺν κυριαρχεῖ παγκοσμίως, οἱ «ἐγγκεκριμένοι» παραγωγοὶ καὶ σκηνοθέτες εἶναι ἐλάχιστοι, ὅπως καὶ οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν διεθνοῦς ἐμβέλειας τηλεοπτικῶν διαύλων. Τοπικὸς κινηματογράφος καὶ τηλεόραση ἀκολουθοῦν μιμούμενοι.

Ὁ Διεθνισμὸς ἀπὸ τὴν φύση του ἀδυνατεῖ νὰ παραγάγῃ πολιτισμὸ, ἀφοῦ τὰ ἐρείσματά του καὶ οἱ προθέσεις του ἔχουν ἐξουσιαστικὸ περιεχόμενον. Ἀντιστρατεύεται τὴ φυσικὴ διαίρεση τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐλεύθερη ὁμαδικὴ συμβίωση. Ἐκεῖνο πὺν κάνει εἶναι, νὰ μεταχειρίζεται καὶ νὰ ἀναμειγνύῃ διαφορετικὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα κατὰ τὸ δοκοῦν. Ὁλόκληρη ἡ ἱστορικὴ παράδοση τῶν ἐθνῶν ἀπ' τὴς ἀφρικανικῆς φυλῆς ἕως τὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα εἶναι στὴ διάθεσή του. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐτερόκλητα καὶ πολλὰς φορὲς ἀντίθετα συνειδησιακὰ στοιχεῖα θὰ μποῦν στὸ ἐργαστήριον τοῦ συγκρητισμοῦ καὶ θὰ δημιουργήσουν τὴν κοσμοπολιτικὴν μόδα. Ὅλες οἱ μορφὲς τέχνης στὴν σύγχρονη, «μοντέρνα» τους ἔκφραση ἀπ' τὸ ἐργαστήριον αὐτὸ παράγονται.

Τὰ ἔθνη παύουν νὰ παράγουν πολιτισμὸ, γιὰτὶ οἱ παραδόσεις τους κρίνονται ἀνεδαφικές, ἀναποτελεσματικὲς ὡς μέσα ἐπιβίωσης ἢ πνευματικῆς ἔκφρασης καὶ ἐγκαταλείπονται. Ὁδηγώντας ἔτσι σταδιακὰ στὴν ἀναίρεση τῆς φυσικῆς τους αὐτονομίας οἱ ἄνθρωποι μαθαίνουν νὰ περιμένουν τὸ καινούργιον «ἐκ τῶν ἄνω», ἀπ' τὰ κοσμοπολιτικὰ κέντρα, γιὰ νὰ τὸ διώσουν (καταναλώσουν) ξεχνώντας ἐγκαταλελειμμένο σὲ μιὰν ἄκρην τὸν ἴδιον τους τὸν ἑαυτό. Ὁ καθένας εἶναι ἕτοιμος νὰ ἀκούσῃ, νὰ δῇ, νὰ χρησιμοποιήσῃ, νὰ θαυμάσῃ, ἀλλὰ ποτὲ νὰ ἐπινοήσῃ, ἔχοντας ἐναποθέσει τὴς προσδοκίας του σὲ κάποιους ἄλλους, πὺν προφανῶς τοὺς αἰσθάνεται ἰσχυρότερους ἀπὸ τὸν ἴδιον.

Αὐτὴ ἡ μονολιθικὴ τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ καταλήγει σταδιακὰ στὴν ὁμοιομορφία. Καὶ ἐδῶ διακινεῖται τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ διαφορετικὸ, τὸ ἄλλο, ἀκόμη καὶ τὸ ἐξωτικὸ χάνονται. Ἐτσι χάνεται καὶ ἓνα μέτρο συγκρίσεως γιὰ τὸν ἴδιον μας τὸν ἑαυτό. Οἱ μεγάλοι Ἕλληνες φιλόσοφοι ταξίδευαν σὲ βαρβαρικὰς χώρες, γιὰτὶ ὑπῆρχαν καὶ ἐκεῖ πολῦτιμες ἀνθρώπινες συνήθειες. Ἡ ἀνθρώπινη ποικιλομορφία ὀξύνει τὴν σκέψη καὶ τὴν ὁδηγεῖ στὴν ἐπινόηση καὶ στὴ δημιουργία.

Ωστὸσο διαπιστώνεται ἱστορικὰ, πὺς οἱ κοσμοπολιτικὲς ἐποχὲς δὲν εἶναι μακρόδιες. Σταδιακὰ καταρρέουν ἀφήνοντας πίσω τους τὴν φθορὰ καὶ τὴν ἀδράνεια τῆς ἀνθρώπινης σκέψεως. Ὅμως οὔτε ἡ παθητικὴ ἀναμονὴ ἐνὸς νέου κόσμου οὔτε ἡ ὑπερβάλλουσα στροφὴ πρὸς τὴς παραδόσεις συνιστῶνται σήμερον. Ἐκεῖνο πὺν χρειάζεται εἶναι, νὰ ἀπελευθερωθοῦν πνευματικὲς δυνάμεις, κρυφὲς προσδοκίαι καὶ πόθοι, πὺν τώρα δρῖσκονται «ταπωμένα» ἀπ' τὴν διεθνιστικὴν δίνην. Ἡ ποικιλομορφία πὺν ὑπάρχει παντοῦ στὴ φύση καὶ στοὺς ἀνθρώπους πρέπει νὰ γίνῃ σεβαστὴ, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἐκφράσεις πολλαπλὰς ἀνάλογα μετὰ τὴν διαφορετικὴν κάθε φορὰ οὐσία της. Γνωρίζοντας τὴν ἀνθρώπινον φύσιν κανεὶς μπορεῖ νὰ κατανόησῃ, πὺς ἀρχετὲς φορὲς ἕως σήμερον νόθοι καὶ ἐπίπλαστοι κόσμοι κατέρρευσαν ὡς χάρτινοι πύργοι. Εἶναι ἀδύνατον νὰ συνεχίξῃ γιὰ ἀκόμη πολὺν καιρὸ ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος νὰ ἀναζητᾷ –παρὰ τὴς γενικευμέναις, μαζικῆς ψυχῶσεως– τὴν εὐδαιμονίαν του στὴν μάγκα ἐνὸς ἀπορρυπαντικοῦ, ἐνὸς ἀναψυκτικοῦ ἢ ἐνὸς ἀφροῦ ξυρίσματος.

Π.Α. Κουβαλάκης

Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Β. Ἡ πανάρχαια ἑλληνικὴ ἐπέκταση πρὸς Γαλλία, Γερμανία, Βρεταννία, Ἰρλανδία, Σκυθία κ.λπ.*

V. ΟΙ ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν προϊστορική περίοδο προχώρησαν καὶ πρὸς τὴ Γαλλία, τὴν χώρα τῶν Κελτῶν καὶ Γαλατῶν, ὅπως ἐπιβεβαιώνει ὁ Διόδωρος Σικελιώτης: «Ὁ Ὁρακλῆς παρέδωσε τῶν Ἰθῆρων τὴν βασιλεία στοὺς ἄριστους ντόπιους. Ἀφοῦ πῆρε τὴν στρατιὰ καὶ κατέληξε στὴν Κελτική καὶ ἀφοῦ τὴν περιῆλθε ὁλόκληρη, κατήργησε τὶς παρανομίες καὶ δολοφονίες τῶν ξένων ποὺ συνήθιζαν, ἀφοῦ δὲ μέγα πλῆθος ἀνθρώπων ἀπὸ ὁλόκληρο τὸ ἔθνος τῶν Κελτῶν μὲ τὴν θέλησί του συμμετεῖχε στὴν ἐκστρατεία του, ἔκτισε μεγάλη πόλι, ποὺ πῆρε τὴν ὀνομασία της ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἐκστρατεία ἄλλης (περιπλανήσεως) Ἀλησία καὶ πολλοὺς ἀπ' τοὺς ἐγχώριους ἀνέμειξε στὴν πόλι (σ.σ.: ἐνν. μὲ νεοεισελθόντες Ἕλληνες)... Οἱ δὲ Κέλτες μέχρι τοὺς σημερινοὺς χρόνους τιμοῦν αὐτὴ τὴν πόλι ὡς ἐστία

* Βλέπε τὸ α' μέρος τῆς ἔρευνας τοῦ κ. Μάριου Δημόπουλου μὲ τίτλο «Εὐρωπαῖοι γενετιστὲς ἀποδεικνύουν πανάρχαια ἑλληνικὴ ἐπέκταση στὴ Β. Εὐρώπη» στὸ τεῦχος 218, σελ. 13843-13850.

Ἑλληνικὲς καταβολὲς στὴ γλῶσσα τῶν Βάσκων

Ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γραμματεῖος προκύπτει, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας εἶχαν ἐκτεταμένη γνώση τῆς Ἰθηρικῆς Χερσονήσου, τῶν λαῶν καὶ τῆς γεωγραφίας της. Τοὺς Βάσκους προφανῶς ἐνέτασσαν στοὺς Ἰθηρες ἢ τοὺς γνώριζαν μὲ ἄλλο ὄνομα.

Ἦδη παρατηρεῖται, ὅτι οἱ ἀρχαῖες ὀνομασίες ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς ὑποδεικνύουν συγγένεια τῆς Ἰθηρικῆς καὶ τῆς Βασκικῆς μὲ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὡς ἡ ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ **Πέρτη**, ποὺ σαφῶς δηλώνει τὴν ἑλληνικὴ ρίζα **περ-**, ποὺ ἀκριβῶς δηλώνει τὸν **“περάτην”**, τὸν ποταμὸ ἢ τὸν ἄνθρωπο ποὺ διασχίζει καὶ δια-**περνᾷ** τὴν χώρα. Καὶ ἡ ὀνομασία τῆς χερσονήσου καὶ τῆς ὅλης χώρας **Ἰθηρία** –ὡς καὶ τοῦ ποταμοῦ **Ἰθηρος**– προέρχονται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ λέξη **ὄμ-θ-ρος** (μὲ φωνικὸν προτασσόμενο τοῦ **-ρος** (κατάληξη): θέμα **ὄβ-** / **ἰβ-** / **ἔβ-** : ποταμὸς **Ἐβρος**).

Ἡ ὀνομασία τῆς γλώσσας καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Βάσκων στὴν Βασκικὴ γλῶσσα εἶναι **Euskara**. Προτείνουμε τὴν ἐτυμολόγηση ὡς ἐξῆς: ρίζα **eusk-** → **αὔσκ** → **αὔξ-** (ἡ ἀντιμετάθεση **κ+σ** → **σ+κ** γίνεται συχνὰ καὶ στὴν ἀρχαία Ἑλληνική). Ὅποτε ἡ ὀνομασία **Βάσκοι** ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ **Αὔξιοι** ἢ **Αὔσκοι**. Οἱ Αὔσκοι

καὶ μητροπόλι δολόκληρης τῆς Κελτικῆς» (βιβλ. IV, τ. II, §19). [Σ.σ. Κατὰ τὸν κ. Κ. Γεωργανᾶ ἡ πόλι Ἀλησία δὲν εἶναι ἄλλη ἀπ' τὸ σημερινὸ Παρίσι (πρβλ. Alesia, Clamps Elysées κ.λπ.): ἰδὲ «Δαυλόν», τ. 96, «Τὸ Παρίσι ἰδρύθη ἀπὸ τὸν Ἑρακλῆ».] Τὴν ἄφιξι τοῦ Ἑρακλῆ στὴ χώρα τῶν Κελτῶν ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Λουκιανός: «Τὸν Ἑρακλῆ οἱ Κέλτες ὀνομάζουν στὴ γλῶσσα τοὺς Ὀγμιον. Ἐπισκέφθηκε τὴν χώρα τῶν Κελτῶν...» (Luciani Opera, τόμ. III, σελ. 129, § 83, ἔκδ. Λειψίας).

Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης συνεχίζοντας τὴν ἐξιστόρησί του γιὰ τὴν ἄφιξι τοῦ Ἑρακλῆ στὴ Γαλλία ἀναφέρει, ὅτι τὸν ἐρωτεύτηκε μιὰ ντόπια γυναῖκα, ἡ ὁποία, «ἀφοῦ ἤλθε σ' ἐπαφῇ μὲ τὸν Ἑρακλῆ, ἐγέννησε γιὸ μὲ τὸ ὄνομα Γαλάτης... Ὅταν ἔγινε ἄνδρας (ὁ Γαλάτης) καὶ διεδέχθη τὴν πατρικὴ βασιλεία, πολλὴ ἀπ' τὴν συνορεύουσα χώρα κατέκτησε... Ἀφοῦ δὲ ἔγινε περιδότης γιὰ τὴν ἀνδρεία, αὐτοῦς, ποὺ ἦσαν ὑποταγμένοι σ' αὐτόν, ὠνόμασε Γαλάτες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δολόκληρη ἡ Γαλατία ὠνομάσθηκε» (τόμ. III, βιβλ. V, 24). Ὁ γενάρχης συνεπῶς τῶν Γαλατῶν εἶχε Ἑλληνα πατέρα καὶ μητέρα ἀπ' τὴ φυλὴ τῶν Κελτῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν προαναφερθέντα ἀρχαῖο ἱστορικό ὁ γενάρχης τῶν Κελτῶν Κέλτης ἦταν γιὸς ἐνὸς Τιτᾶνα καὶ κάποιας γυναίκας ἀπ' τὴν Κρήτη, συνεπῶς Ἑλλήν. Ὡσαύτως δικαιολογεῖται καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Πολύβιου, ὅτι τὸ κελτικὸ φύλο τῶν Ἰνσόδρων ἐλάτρευε τὴν Ἀθηνᾶ: «Οἱ ἀρχηγοὶ δὲ τῶν Ἰνσόδρων... κατέδασαν ἀπὸ τὸ ἱερό τῆς Ἀθηνᾶς τίς χρυσὲς σημαῖες...» (B 32). Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀθηνᾶ οἱ Κέλτες ἐλάτρευαν καὶ τὸν Διόνυσο, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Στράβων: «Στὸν ὠκεανὸ ὑπάρ-

ἀπαντῶνται στὴν ἴδια περιοχὴ μὲ τὴν χώρα τῶν Βάσκων, τὴν Ἀκνῆτανικὴ Γαλατία, κοντὰ στὸν ποταμὸ Γαρούνα.

Ὁ λαὸς αὐτὸς ὑπετάγη στοὺς Ρωμαίους τὸ 58 π.Χ. καὶ ἔδωσε τὸ ὄνομά του στὴν πόλιν Augusta Auscirtum (σημερινὴ Ἀουχ). Σημειώνεται, ὅτι ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ρῆμα **αὔξω** = κάνω κάτι νὰ αὐξηθῇ, αὐξάνω, ἀννυσῶ, ἐνισχύω, ἀπὸ τὸ ὁποῖο παράγεται τὸ ἐθνικὸ Αὔξιοι ἢ Αὔσκιοι κατὰ τὴν ἀνωτέρω πρόταση, παράγεται καὶ τὸ λατινικὸ **augustus**, ποὺ σημαίνει κατ' ἀρχὰς ἐνισχυμένος, δηλαδὴ ἰσχυρὸς - δυνατὸς καὶ κατὰ συνέπειαν σεπτὸς, σεβαστὸς (ποὺ ἐνέπνεε σέβας λόγῳ ἰσχύος).

Ἀξιοσημεῖωτο γεγονός γιὰ τὶς ἀναφαινόμενες σχέσεις τοῦ λαοῦ τῶν Βάσκων μὲ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες εἶναι τὰ ὀνόματα, ποὺ δίδουν μέχρι σήμερα στὰ παιδιὰ τους, πέραν τῶν συγκεκριμένων κοινωνικῶν συμπεριφορῶν ὡς ἡ φιλοξενία, ἡ ἀνδρεία, ἡ ἀντοχὴ στοὺς πολέμους, ἡ ἀναζήτησις ἐξουσιῶν καὶ τιμῶν, οἱ ἠθικὲς ἀξίες. Καὶ ἡ ναυτικὴ τοὺς ἐπιδειξιότητα καὶ ἡ εὐκολία τῆς μετανάστευσης ἔχουν τὰ ἀνάλογά τους στὴν ἑλληνικὴ φυλὴ. Ἡ ὀνοματοδοσία εἶναι ἰσχυρὸ μέσο διάδοσης ὀνομάτων προσώπων τῆς φυλῆς, ποὺ διεδραμάτισαν ἱστορικὸ ρόλο ἢ ποὺ ἀνεδείχθησαν ὡς ἐξέχουσες φυσιογνωμίες μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς φυλῆς ἢ ποὺ τοὺς θυμίζουν πρόσωπα τῆς παρά-

Κέλτες μουσικοί με άρπα και αυλό του Πανός. (Ακριβές αντίγραφο αρχαίου κελτικού κοσμήματος). Ἡ ὁμοιότητα τῶν δύο ὁργάνων μὲ τὰ ἀντίστοιχα ἑλληνικὰ εἶναι πλήρης.

δοσης ἢ τῆς θεογονίας τους.

Στοὺς Βάσκους συναντῶνται καὶ σήμερα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὀνόματα ποὺ δὲν δίδονται συνήθως οὔτε στὴν σημερινή Ἑλλάδα, ὅπως **Agenor** (Ἀγήνωρ), **Akileo** (Ἀχιλλεύς), **Anakleto** (Ἀνάκλητος), **Andromaka** (Ἀνδρομάχη), **Apollonio** (Ἀπολλώνιος), **Aristarko** (Ἀρίσταρχος), **Aristofanes** (Ἀριστοφάνης), **Artemis** (Ἄρτεμις), **Atenea** (Ἀθηναία), **Bakho** (Βάκχος), **Dioni** (Διώνη), **Didako** (Διδάχος), **Elefteria** (Ἐλευθερία), **Emeterio** (Ἡμετέριος), **Epimako** (Ἐπίμαχος), **Etor** (Ἴτωρ ἀπὸ τὸ εἶμι = ἔρχομαι), **Eufemio** (Εὐφήμιος), **Filemon** (Φιλήμων), **Filomen** (Φιλομένη), **Genes** (Γένης), **Hektor** (Ἑκτωρ), **Heliodoro** (Ἡλιόδωρος), **Herodion** (Ἡρωδίων), **Hiajinto** (Ύακινθος), **Hipolita** (Ἰππολύτη), **Hipolito** (Ἰππόλυτος), **Hygino** (Υγῖνος), **Isokrates** (Ἰσοκράτης), **Jason** (Ἰάσων), **Kalemin** (Καλημένης), **Krisogono** (Χρυσόγονος), **Leandro** (Λεάνδρος), **Moxo** (Μόψος), **Narjiso** (Νάρκισσος), **Nikomedes** (Νικομήδης), **Orestes** (Ὀρέστης), **Selene** (Σελήνη), **Tirtso** (Θύρσος), **Zoilo** (Ζωίλος).

Ἡ παρούσα ἐργασία ἐντάσσεται σὲ ὑπὸ ἔκδοση ἐνρύτερη μελέτη μας γιὰ τὴν Ἑλληνική Ὀμογλωσσία. Ἐξετάζουμε ἐδῶ σειρὰ δασικῶν λέξεων, ποὺ ἀναδεικνύουν τὴν ἑλληνικὴ προέλευσή τους.

χει μιὰ μικρὴ νῆσος, ἔμπροσθεν τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Λίγηρος (τῆς Β. Γαλλίας), καὶ τῇ νήσο αὐτῇ κατοικοῦν οἱ γυναιῖκες τῶν Σαμνιτῶν, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀφωσιωμένες στὸν Διόννυσο... τὰ κομμάτια τὰ περιέφεραν μὲ Βακχικοὺς ἀλαλαγμοὺς» (c 98).

Ἀπόδειξι τῆς ἐπιδράσεως τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν Κελτῶν ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι αὐτοὶ χρησιμοποιοῦσαν ἑλληνικὰ γράμματα, ὅπως βεβαιώνει κι ἓνας αὐτόπτης μάρτυρας, ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ («De Bello Gallico», i 29 καὶ v14: «*Graecis utuntur litteris*»: v 48).

Συγκλονιστικὴ εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ λατίνου ἱστορικοῦ Τάκιτου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς τῶν Τρωικῶν εἶχαν ξεπεράσει τὶς στῆλες τοῦ Γιβραλτάρ καὶ εἶχαν κάνει ἀποικία στὴν Γερμανία. Γράφει σχετικὰ: «Ὁ Ὀδυσσεὺς στὴ μακρυνὴ ἐκείνῃ περιπλάνησί του, ἀφοῦ ἔφθασε σὲ τοῦτο τὸν ὠκεανὸ (τὸν Ἀτλαντικόν), ἦλθε καὶ στὶς χῶρες τῆς Γερμανίας. Ἀπὸ ἐκεῖνον λέγεται, ὅτι κτίσθηκε καὶ ἔλαβε τ' ὄνομα ἡ πόλις Ἀσκιπύργιο, ποὺ εὐρίσκεται στὴν ὄχθη τοῦ Ρήνου καὶ σήμερα κατοικεῖται. Καὶ λέγεται ἀκόμη, ὅτι ἀνευρέθηκε κάποτε στὸν ἴδιο τόπο δωμὸς ἀφιερωμένος στὸν Ὀδυσσεά, προστεθέντος τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς Λαέρτη καὶ ὅτι τὰ σύνορα Γερμανίας καὶ Ραιτίας σφύζονται μέχρι σήμερα μνημεῖα καὶ κάποιοι τύμβοι ἐνεπίγραφοι μὲ ἑλληνικὰ γράμματα» («De origine situ moribus ac populis Germanorum», κεφ. 3).

Ἐπιβεβαίωσι τῶν ὁσων πρὸ δύο χιλιετιῶν ἀνέφερε ὁ Τάκιτος ἀποτελεῖ ἡ πρόσφατη ἀνακάλυψι ἀπ' τὸν Γερμανὸ ἀρχαιολόγο Manfred Moosauer μυκηναϊκοῦ

1. *etxe* = οἶκος, σπίτι· *Foik* → *Foit* → *oit* → *etx*.
2. *argi* = φῶς, ἀπὸ τὸ *ἀργός* = φωτεινός, λαμπρός.
3. *lüc* = ἥλιος, ἀπὸ τὸ θέμα *λυκ-*, ἐξ οὗ τὸ *λυκ-ανγές*, ἡ ἀμφι-*λύκη* καὶ ὁ *λύχνος*.
4. *aide* ἢ *aire* = ὁ ἀέρας. Ἡ ἐναλλαγὴ *d* → *r* ἀπαντᾶται στὶς ἑλληνικὲς διαλέκτους.
5. *hur (a)* = τὸ νερό, τὸ ὕδωρ (ἡ ἴδια ἐναλλαγὴ).
6. *erdi* = ὁ περιβάλλον χωρὸς, ἡ περιοχὴ: ἀπὸ τὸ *ἔρρα* = ἡ γῆ (ἐξ οὗ καὶ ἡ θεὰ *Ρέα* καὶ τὸ λατινικὸ *terra*: ἴδια μετατροπὴ).
7. *naia* = κῦμα, ἀπὸ τὸ ἀρχαιοελληνικὸ ρῆμα *νάω* = ρέω.
8. *oren* = ὦρα.
9. *sanko* καὶ *banko* = γάμπα (ἀπὸ τὸ *κάμπω*).
10. *alai* = χαρτεῖς (ἀπὸ τὸ *ἰλαρός*).
11. *ogi* = πόνος (ἀπὸ τὸ *ἄγος*).
12. *eraiki* = ὑψηλός, ἀπὸ τὸ *αἶρω*.
13. *gora* = ὑψηλός, ἀπὸ τὸ *ὄρ-νυμι* = σηκώνω, ἐξ οὗ καὶ τὸ *ὄρνεον* καὶ τὸ *ὄρος*.
14. *üsain* = ὁσμή.
15. *pondo* = πυθμὴν, ἀπὸ τὸ *πύνδαξ*.

Ὁ κελτικός θεὸς τοῦ κυνηγιοῦ Κερνούνος (κερασφόρος) ἀνάμεσα σὲ ζῷα τοῦ δάσους. Μία κελτική ἔκδοση τοῦ Πανὸς καὶ τοῦ τρόπου πού κάθεται (σταυροποδητὶ) ὁ Ἕλληνας θεὸς τῶν ποιμένων καὶ τῶν δασῶν.

θησαυροῦ στὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ ᾽Αμπερ, ὁ ὁποῖος χρονολογεῖται περίπου στὸ 1.600 π.Χ. (ιδεῖ «Δαυλόν», τ. 211). Ἀπ' τὸ 1928 ὅμως ὁ von Friesen ὑπεστήριξε στὸ ἔργο του «Frage mach dem Ursprung der runnen Namen», ὅτι οἱ Ἕλληνες

16. *naba* = κοιλάς, ἀπὸ τὸ *νάπη*.

17. *jakü* = σάκκος.

18. *sare* = καλάθι, ἀπὸ τὸ *ῥρις* (δασεῖα → *s*).

19. *tegi* = στέγη, ὑπόστεγο, κατάλυμα ἀπὸ τὰ *στέγη* ἢ *τέγος*

20. *thili* = γυναικεῖο στήθος, θηλή ἀπὸ τὸ *θηλή* ἢ *thiti*, ἀπὸ τὸ *τιτθή* = ἡ θηλή.

Βιβλιογραφία

1. «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια» Δρανδάκη.
2. Ul. Schmoll, "Die Sprachen der Vorkeltischen, Indogermanen, Hispanians, und das Keltiberische", Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1959.
3. J. Hubschmid, "Mediterranee Substrate", mit besonderer Berücksichtigung der Baskischen und der west - östlichen Sprachbeziehungen, A. Francke AG Verlag, Bern 1960.
4. E. Gerrikagoitia (Ἡρόδοτος Ὀροπόταμος), "Euskarajko arrotjhijak / Baskische Fremdwörter", Prejio Salmenta Publikorakoa, Le Keito 1998.
5. J. Gasenare - Harigile, "Hijtegia, Français - Eüs kara", Jüberotar eüs kalkitik abiatje, Hitjak 1989.
6. H. Pierpont Houghton, "An Introduction to the Basque Language - Labourdin Dialect", E.J. Brill, Leiden 1961.
7. Σ. Κουμανούδης, «Λεξικὸν Λατινοελληνικόν», Ἀθήνα.
8. X. Bidegain, "Ijendegia", Elkarlomeon, Donostia 1999.

Δρ. Σταῦρος Δωρικός – Δρ. Κώστας Χατζηγιαννάκης

είχαν φθάσει στη Γερμανία κατά μήκος του Δούναβι και ότι η γραφή Runar (Ροϋνες) των βορειοευρωπαϊκών πληθυσμών έχει ελληνική προέλευσι, «ἐφ' ὅσον ὠρισμένα σύμβολα προσεγγίζουν ἡχητικά τὴν Ἑλληνικὴ ὁμιλία (ng, γγ, kh, χί, ci)» (ιδὲ Καλλίμαχον Διογένους, «*Ἡ βορειοευρωπαϊκὴ Ῥουνικὴ Γραφή εἶναι παραλλαγή τῆς Γραμμικῆς Α*», «Δαυλός», τ. 133).

VI. Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ ΙΡΛΑΝΔΙΑ

Οἱ Κέλτες ὁμως δὲν κατοικοῦσαν μόνο στη Γαλλία ἀλλὰ καὶ στὴν Σκανδιναβία, στὴν Σκωτία, στὴν Ἰρλανδία καὶ στὴ Μ. Βρεταννία. Καὶ οἱ περιοχὲς αὐτὲς φέρουν ἔκδηλη τὴν ἑλληνικὴ ἐπιρροή. Οἱ βορειοευρωπαϊκὲς παραδόσεις διασώζουν τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Β. Εὐρώπης, ὅτι ἔλκουν τὴν καταγωγή τους ἀπ' τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες, ἀφοῦ αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι τῆς κατοικοί. Τὰ ἱρλανδικὰ κείμενα «Lebor Gabala Erenn» (Βιβλίο Εἰσβολῶν στὴν Ἰρλανδία), «Lebor na Huidre» (Βιβλίο τοῦ Ντὺν Κάου), τὸ βιβλίο τοῦ Λένστερ κ.λπ. –τὰ ὁποῖα διασώθηκαν σὲ χειρόγραφα τοῦ 11ου αἰῶνα, μ.Χ.– ἀναφέρουν, ὅτι στὴν Ἰρλανδία ἐφθασαν πρῶτα κάτοικοι τοῦ Αἰγαίου μὲ ἀρχηγὸ τὸν Παρθολῶνα, ἐν συνεχείᾳ ἐποίκισαν τὸ νησί οἱ Δαναοὶ (ἐξ ὧν καὶ οἱ σύγχρονοι Δανοὶ) καὶ τέλος οἱ Μιλήσιοι. Ὁ διάσημος ἱστορικός W. Durant στὴν «Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ» (τ. Δ', σελ. 103) γράφει: «Οἱ Ἰρλανδοὶ πιστεύουν, καὶ δὲν ἔχουμε καμμία πρόθεσι νὰ τοὺς ἀντικρούσουμε, ὅτι ἡ νῆσος τῶν ἐκατοικεῖτο κατ' ἀρχὰς ἀπὸ Ἑλλήνας καὶ Σκύθας (σ.σ. οἱ Σκύθες ἦσαν Πελασγοὶ) 1000 ἴσως καὶ περισσότερα ἔτη π.Χ.».

Στὸν ἐποικισμό τῆς Ἰρλανδίας ἀπ' τὸν Παρθολῶνα ἀναφέρεται ὁ Τζιζράλντους ντὲ Μπάρ (1147-1223 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος στὸ βιβλίο του «Ἱστορία καὶ Τοπογραφία τῆς Ἰρλανδίας» διέσωσε ἀρχαῖες ἱρλανδικὲς παραδόσεις. Γράφει σχετικὰ: «Στὸ τριακοστὸ ἔτος μετὰ τὸν κατακλυσμὸ ὁ Παρθολῶν ἦλθε στὶς ἀκτὲς τῆς Ἰρλανδίας... Ὁ Παρθολῶν, οἱ γιοὶ του καὶ οἱ ἀπόγονοί τους ἦσαν τυχεροὶ ὅχι μόνο στὰ ὑλικά τους ἐπιτεύγματα ἀλλὰ καὶ στὴν αὐξήσει τῆς φυλῆς τους». Μετὰ τὴν ἐγκατάστασί τους «ὁ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων», ὅπως ἀναφέρεται σὲ ὠρισμένους κώδικες τοῦ χειρογράφου τῶν «Εἰσβολῶν», τοὺς ἔστειλε δῶρα. Συνεπῶς ἡ ἀφίξι τῶν Ἑλλήνων στὴν Β. Εὐρώπη δὲν ἔγινε τυχαία, ἀλλὰ ὑπῆρχε στενὴ ἐπαφὴ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων τῆς Ἰρλανδίας μὲ τὴ μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα.

Ὁ Ὀγκυ Ὁ Κάρρυ στὸ βιβλίο του «Ἡθὴ καὶ Ἔθιμα τῶν ἀρχαίων Ἰρλανδῶν» (ἔκδ. 1873, Δουβλίνο) γράφει: «Οἱ πρῶτοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς μας κατέγραψαν, ὅτι ὁ Παρθολῶν ἦλθε στὴν Ἰρλανδία μετὰ τὸν Κατακλυσμὸ. Λέγεται ὅτι ξεκίνησε ἀπὸ τὴ Μακεδονία ἢ Μέση Ἑλλάδα μὲ μιὰ μικρὴ ὁμάδα ἀνθρώπων, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν τρεῖς Δρυῖδες ὀνομαζόμενοι Φῖος, Αἴολος καὶ Φομόρης, δηλαδή, ἂν θελήσουμε νὰ ψάξουμε τὴν ἐτυμολογικὴ σημασία τῶν λέξεων, Νόησι, Γνώσι καὶ Ἔρευνα». Μετέδωσαν δηλαδή τὴ γνώσι καὶ τὴν σοφία οἱ Ἑλληνες στὴν Β. Εὐρώπη. Κάτοχοι αὐτῆς τῆς σοφίας ἦσαν οἱ Δρυῖδες, Ἑλληνες μῦστες, ποὺ κατεῖχαν μυστικὲς κάποιες γνώσεις, ὅπως οἱ ἱερεῖς τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ἐλευσίνας. Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Ἰούλιος Καῖσαρ ἀνέφερε, ὅτι «οἱ Δρυῖδες διδάσκουν γιὰ τὰ ἄστρο καὶ τὶς κινήσεις τους, γιὰ τὸν κόσμον, τὸ μέγεθος τῶν χωρῶν, γιὰ τὴν φι-

λοσοφία και την φύσι των θεων». Ὑψηλές ὁμως ἀστρονομικές, κοσμολογικές και γεωγραφικές γνώσεις εἶχαν, ὡς γνωστόν, μόνον οἱ Ἕλληνες. Οἱ Δρυῖδες χρησιμοποιοῦσαν στὰ γραπτά τους τὸ Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο, κάτι ποὺ ὑποδηλώνει τὴν ἀνάμνησι τῆς ἐλληνικῆς καταγωγῆς τους. Γράφει ἐπ' αὐτοῦ ὁ Ἰούλιος Καίσαρ: «*Θεωροῦν ἀπρέπεια νὰ μεταφέρουν τὶς σπονδές τους σὲ γραπτὸ λόγος, ἂν καὶ χρησιμοποιοῦν τὸ ἐλληνικὸ ἀλφάβητο γιὰ σχεδὸν ὅ,τιδήποτε ἄλλο*». Μὰ καὶ τὸ ὄνομα τῶν Δρυῖδων εἶναι ἐλληνικό. Τὸ *Druid* ἐτυμολογεῖται ἀπ' τὴν ἐλληνικὴ λέξι δρυς καὶ τὴν κατάληξι -ίδης, ποὺ σημαίνει γιὸς (πρὸβλ. Λεωνίδης= ὁ γιὸς τοῦ Λέοντος). Συνεπῶς *druid* σημαίνει τέκνο τῆς δρυός.

Οἱ Ἕλληνες πολὺ ἀργότερα ξαναεποίκισαν τὴν Ἰρλανδία. Στὸ βιβλίο «Ἀρχαῖες Ἰρλανδικές Ἱστορίες», ποὺ ἐξεδόθη γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1936 στὸ Δουβλίνο, ἀναφέρεται, ὅτι «οἱ Δαναοὶ ἦλθαν μὲ ἓνα μεγάλο στόλο στὴν Ἰρλανδία». Τὸ βιβλίο τοῦ Λένστερ, ποὺ σόθηκε σὲ χειρόγραφο τοῦ 11ου αἰ., περιγράφει τὴν τρίτη εἰσβολὴ τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἰρλανδία: «*Ἦταν Πέμπτη, Πρωτομαγιά καὶ δέκατη ἑβδομὴ μέρα τοῦ φεγγαριοῦ, ὅταν οἱ Μιλήσιοι ἐφθασαν στὴν Ἰρλανδία*». Τὸ ὅτι οἱ «Μιλήσιοι» ἦσαν Ἕλληνες ἀποδεικνύεται ἀπ' τὰ ὀνόματά τους—ποὺ ἀναφέρονται στὶς ἱρλανδικές παραδόσεις—, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐλληνικά (Ἀμεργίνος, Ἰθυσ, Φίαλη, ποὺ σημαίνει σεμνὴ κ.λπ.).

Ἐπίσης τὸ «Βιβλίο τῶν Εἰσβολῶν» ἀποδίδει σ' ἓνα ἥρωα τῶν ἀποίκων, τὸν Ἀμεργίνο, δύο ποιήματα, ποὺ εἶναι πανομοιότυπα μὲ τὴν «Θεογονία», ὅπως παραδέχεται ὁ ντ' Ἀρμπουὰ Ζιμπενδίγ στὸ ἔργο «Ἰρλανδικὸς Μυθολογικὸς Κύκλος». Ἐξ ἄλλου ὁ Μίλητος, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρείας, καταγόταν ἀπ' τὴν Κρήτη καὶ ἦταν σύγχρονος τοῦ ἀρχαιότερου Μίνως. Σύμφωνα μὲ στοιχεῖα ποὺ περιέχονται σ' αὐτὰ τὰ ἱρλανδικὰ κείμενα ὠρισμένα χρονοεντοπίζουν τὴν ἀφίξι τῶν Μιλησίων στὸν 17ο αἰῶνα. Ὁ Ὀγκυν Ὁ Κάρου στὸ βιβλίο του «Ἡθὴ καὶ Ἔθιμα τῶν Ἀρχαίων Ἰρλανδῶν» ὑπολογίζει, ὅτι οἱ Μιλήσιοι ἐφθασαν στὴν Ἰρλανδία δύο αἰῶνες μετὰ τοὺς Δαναοὺς, ἤτοι τὸ 1530 π.Χ., διὰ τῆς ἐξῆς ὁδοῦ: Πρῶτα μετανάστευσαν στὴν Σκυθία, ἐν συνεχείᾳ πῆγαν στὴν Αἴγυπτο, ἐπειτα ἐφθασαν στὴν Ἰσπανία καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ πλοία στὴν Ἰρλανδία.

Ἐκτὸς καὶ ἀπὸ τὶς ἱρλανδικές παραδόσεις καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐλληνικὰ κείμενα πιστοποιοῦν, ὅτι οἱ προϊστορικοὶ Ἕλληνες εἶχαν φθάσει στὴν Ἰρλανδία. Στὰ «Ἀργοναυτικά» τοῦ Ὀρφέως, ποὺ χρονολογοῦνται 100 χρόνια πρὸ τῶν Τρωικῶν, ἀναφέρεται, ὅτι «ὁ Ἀγκαῖος κινοῦσε μὲ τέχνη τὰ πηδάλια καὶ παρέπλεε τὴν

Ἐνα κελτικὸ «Γορτύνειο», πανομοιότυπο μὲ τὰ ἀρχαιοελληνικά. Σύμβολο, ποὺ ἀναπαριστᾷ τὸν Θεὸ - Ἥλιο. (Ἀκριβὲς ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ εὐρεθὲν σὲ κελτικὸ νάο).

νησο Ἰέριδα» (στ. 1185). Τὸ ὅτι ἡ νῆσος αὐτὴ εἶναι ἡ Ἰρλανδία τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ Στράβων, ὁ ὁποῖος γράφει: «*Πέριξ τῆς Βρεταννικῆς ὑπάρχουν καὶ ἄλλα μικρὰ νησιά, μεγάλη εἶναι ἡ Ἰέρινη, ἐκτεινόμενη πρὸς βορρᾶν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες καὶ ὀλιγώτερο πλάτος*» (c 200). Ἀλλὰ καὶ ὁ Στράβων δέχεται ἑλληνικὴ παρουσία (πιθανώτατα) σ' αὐτὸ τὸ νησί. Περσσότερον ὅμως ἀξιοπίστευτα εἶναι τὰ ὅσα λέγει, ὅτι πλησίον τῆς Βρεταννικῆς ὑπάρχει νῆσος, στήν ὁποία γίνονται ἱεροτελεστίες πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρας καὶ τῆς Κόρης, ὅμοιες πρὸς τὶς τελούμενες στήν Σαμοθράκη» (c 198). Ἐπίσης ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης μᾶς δίνει τὴν ἐξῆς πληροφορία: «*Ἀποδείξεις αὐτῶν φέρουν, ἐπιδεικνύοντες τοὺς Κέλτες ποὺ κατοικοῦν στὰ παράλια τοῦ Ὠκεανοῦ* (ἐνν. Σκανδινανούς, Σκώτους, Ἰρλανδούς), οἱ ὁποῖοι σέβονταν περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς τοὺς Διόσκουρους. Διότι ἡ παράδοσί τους ἔλεγε, ὅτι ἡ παρουσία αὐτῶν τῶν θεῶν ἀπ' τοὺς παλαιοὺς χρόνους προερχόταν ἀπ' τὸν ὠκεανὸν» (τ. II, σελ. 522). Σ' ἄλλο σημεῖο τοῦ ἔργου τοῦ ἀναφέρει: «*Ὁ Ἑκαταῖος καὶ μερικοὶ ἄλλοι λέγουν, ὅτι στοὺς ἀντιπέραν τόπους τῆς χώρας τῶν Κελτῶν πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ ὠκεανοῦ εἶναι νῆσος ὅχι μικρότερη τῆς Σικελίας... αὐτὴ εὐρίσκεται μὲν πρὸς βορρᾶν... Ὑπάρχει δὲ καὶ τέμενος τοῦ Ἀπόλλωνος μεγαλοπρεπὲς στὴ νῆσο καὶ ἀξιόλογος ναός... ὑπάρχει καὶ ἱερὰ πόλις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ... καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες μερικοὶ περνοῦν ἀπὸ τοὺς Ὑπερβόρειους καὶ ἀφήνουν ἀναθήματα πολυτελῆ μὲ ἑλληνικὲς ἐπιγραφές*» (τ. II). Ἀξιοσημείωτο εἶναι, ὅτι καὶ τὰ ὀνόματα τῶν περιοχῶν αὐτῶν εἶναι ἑλληνικά. Ἐπὶ παραδείγματι τὸ ὄνομα Ἰρλανδία παράγεται ἀπ' τὶς λέξεις ἱρίς καὶ λάνδη, ἡ Σκωτία ἢ Σκωτλανδία σημαίνει σκοτεινὴ χώρα, ἡ Γροιλανδία εἶναι ἡ ὑγρὴ χώρα (ὑγρός + λάνδη), ἡ Οὐαλλία (Wales) προέρχεται ἀπ' τὴν ἑλληνικὴ λέξι Βάλις, ποὺ εἶναι ἐπίθετο τοῦ Διονύσου κ.λπ.

VII. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗ Μ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ

Ὁ Ρ. Μόργκαν στὸ βιβλίο του «Ἡ Βρεταννικὴ Καμβρία» (ἐκδ. 1857, Λονδῖνο) ἀναφέρεται στήν καταγωγὴ τοῦ βρεταννικοῦ λαοῦ, ἀντλώντας τὰ στοιχεῖα ἀπὸ ἀρχαῖες ἑλληνικὲς πηγὲς καὶ ἀπ' τὶς διασωθεῖσες ἀρχαῖες βρεταννικὲς παραδόσεις, καὶ γράφει τὰ ἑξῆς: «*Ἡ καταγωγὴ τοῦ βρεταννικοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν Τροία καὶ τοὺς Τρῶες ποτὲ δὲν ἀμφισβητήθηκε ἐδῶ καὶ δεκαπέντε αἰῶνες. Τὸ “Νησί τοῦ Βρούτου” ἦταν τὸ συνηθισμένο ὄνομα τῆς νήσου στοὺς ἀρχαίους καιροὺς. Ἡ λέξι tan εἶναι ὁ ἀρχαῖος βρεταννικὸς ἢ ἱαπετικὸς ὄρος γιὰ τὴ “χώρα” καὶ Brutannia (προφερόμενο Μπριτάννια, ἀφοῦ τὸ βρεταννικὸ u ἀκούγεται σὰν «ι») εἶναι ἡ “Χώρα τοῦ Βρούτου”. Τὰ μόνὰ δύο ἐθνικὰ ὀνόματα ποὺ ἀναγνωρίζονταν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Βρετόνους ἦταν Kymry καὶ Ylin Troja (φυλὴ τῆς Τροίας). Ἡ τρωικὴ προέλευσι ἐξηγεῖ ὅλες τὶς ἰδιαιτερότητες τῆς βρεταννικῆς νομοθεσίας, ποὺ ἀλλιῶς θὰ ἦσαν ἐντελῶς ἀνεξήγητες*». Ἀφοῦ παραθέτει ὁ συγγραφέας τὰ στοιχεῖα ποὺ ὠδήγησαν στὸν Τρωικὸ, ἀποδεικνύοντας ὅτι οἱ Τρῶες ἦσαν Ἕλληνες καὶ ὅτι οὐσιαστικὰ τὰ Τρωικὰ δὲν ἦσαν παρὰ μιὰ ἐμφύλια διαμάχη, ἀναφέρεται στήν προσπάθεια τοῦ Βρούτου, ἀνηψιοῦ τοῦ Αἰνεία, νὰ δημιουργήσῃ τὴ «Νέα Τροία» μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς μικρασιατικῆς Τροίας ἀπ' τοὺς Μυκηναίους. Γράφει ἐν συνεχείᾳ: «*Ἐπειτα πέρασαν (ὁ Βρούτος καὶ οἱ Τρῶες) μέσα ἀπ' τὰ*

Προϊστορικός τύμβος από Gwynedd της Ουαλλίας, πανομοιότυπος με τούς Μηχναϊκούς.

στενά τοῦ Λίδου Ἡρακλῆ, τὸ σημερινὸ Γιβραλτάρ, καὶ ἀνοίχθηκαν στὸν Ἀτλαντικό... Στὶς νότιες ἀκτὲς τῆς Ἰσπανίας συνάντησαν τέσσερις τρωικὲς ἀποικίες, ποὺ κυδερνιῶνταν ἀπὸ τὸν Τράνιο. Οἱ ἀποικοὶ πρόθυμα δέχθηκαν νὰ ἐνωθοῦν μαζύ τους. Ἔτσι ὅλοι μαζί ἐπλευσαν θόρεια καὶ αὖξῃσαν τὸν ἀριθμὸ τους μὲ μερικὸν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες μιᾶς κρητικῆς ἀποικίας, κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ Τεύκρου... Οἱ τρεῖς εἰρηνικὲς φυλὲς (ἐνν. τῆς Βρεταννίας) καλωσόρισαν τοὺς ὁμογενεῖς τους ἀπὸ τὴν Ἀνατολή [σ.σ.: συνεπῶς καὶ πρὸ τοῦ Βρούτου εἶχαν ἀποικίσει τὴ Βρεταννία οἱ Ἕλληνες]... Οἱ τρεῖς γιοὶ τοῦ Βρούτου, γεννημένοι μετὰ τὴν ἔλυσί του στὴ Βρεταννία, πῆραν τ' ὄνομά τους ἀπὸ τὶς τρεῖς εἰρηνικὲς φυλές: Λοκρῖνος, Κάμβειρος καὶ Ἀλφάδακτος [σ.σ. τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι ἀναμφίβολα ἑλληνικά]. Ὁ Βρούτος ἐξυμνεῖται ἀπὸ τὶς Τριάδες τῶν δάρδων σὰν ἓνας ἀπ' τοὺς μεγάλους μεταρρυθμιστὲς τῆς Βρεταννίας... Ἡ διακυβέρνησι τῆς Βρεταννίας ἦταν ἴδια μὲ τῆς Σπάρτης στὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς Ῥώμης στὴν Ἰταλία. Κάθε ὑπῆκοος ἀπολάμβανε τὴν ἴδια ἐλευθερία μὲ τὸν βασιλιά... Δὲν ὑπῆρχαν σκλάβοι. Οἱ πρῶτοι σκλάβοι στὰ μετέπειτα χρόνια ἦταν οἱ Caethion ἢ αἰχμάλωτοι πολέμου».

Ἀνάλογη πληροφορία δίνει καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης: «Ἡ Βρεταννικὴ κατοικεῖται ἀπὸ φυλὰς αὐτόχθονες, ποὺ διατηροῦν τὸν παλαιὸ τρόπο ζωῆς. Στούς πολέμους χρησιμοποιοῦν ἄρματα, ὅπως κατὰ τὴν παράδοσι χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες στὸν Τρωικὸ πόλεμο» (Ε, 21). Ὁ Διονύσιος ὁ Περιγητὴς στὸ ἔργο του «Οἰκουμένης Περιγήσεις» ἀναφέρει, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν κάνει ἀποικία στὴν Ἀγγλία καὶ ὅτι οἱ ἀπόγονοί τους λάτρευαν τὸν Διόνυσο, στεφανωμένοι μὲ κισσό.

Οἱ πληροφορίες αὐτὲς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐπιβεβαιώνονται καὶ ἀπ' τὴν ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη. Στὴν Ἀγγλία (ἀλλὰ καὶ στὴν Ἰρλανδία καὶ τὴν Γαλλία) ὑπάρχουν προϊστορικὰ νεκροταφεῖα (1800-1500 π.Χ.), τῶν ὁποίων ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῶν μινωικῶν καὶ μυκηναϊκῶν τάφων. Ὁ Φερνάν Νιέλ στὸ ἔργο του «Τὰ Μυστήρια τοῦ Στόουνχετζ» καὶ ὁ καθηγητὴς Νόρμαν Λόκνερ ὑπεστήριξαν, ὅτι καὶ ἡ γνωστὴ μεγαλιθικὴ κατασκευὴ τοῦ Στόουνχετζ, ποὺ χρονολογεῖται μετὰ τὸ 2.600 καὶ 1.600 π.Χ., εἶναι κτισμένη ἀπ' τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες. Στούς λίθους τῆς ὑπάρχουν ἐγγάρακτοι μινωικοὶ διπλοὶ πελέκεις καὶ μυκηναϊκὸ ξιφίδιο. Ὁ προσανατολισμὸς καὶ οἱ ἀναλογίαι τοῦ Στόουνχετζ εἶναι ἀκριδῶς ὅπως τῶν ἑλληνικῶν ναῶν. Ἐπίσης ὁ καθηγητὴς Ρέτζι Κάλντ Οὐίλλιαμσον δοῖκε διάσπαρτα σ' ὅλη τὴν Ἀγγλία ὅπλα καὶ κοσμήματα ἑλληνικῆς κατασκευῆς. Εἶναι ἀποδεδειγμένο δέ, ὅτι οἱ Ἑλληνοκρῆτες καὶ πρὸ τοῦ 3.000 π.Χ. ταξίδευαν ὡς τὰ νησιὰ τῆς Μ. Βρεταννίας, γιὰ νὰ δοῦν κασσίτερο, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ τὴν κατασκευὴ δορεῖχαλκου (σ.σ. ὁ δορεῖχαλκος εἶχε κατασκευασθῇ στὴν Κρῆτη πρὸ τοῦ 3.000 π.Χ.). Γι' αὐτὸ καὶ τὰ νησιὰ αὐτὰ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὰ ὠνόμαζαν «Κασσιτερίδες Νήσους», ὅπως βεβαιώνει καὶ ὁ Στράβων: «πρὸς δορρᾶν εἶναι οἱ λεγόμενες Κασσιτερίδες νῆσοι, οἱ ὁποῖες εὐρίσκονται στὸ πέλαγος στὸν βρεταννικὸ παράλληλο» (σ 20). Κατηγορηματικὸς εἶναι καὶ ὁ Ἡρόδοτος: «Ὅσον δὲ ἀφορᾷ στὶς Κασσιτερίδες νήσους..., τοῦτο μόνον εἶναι θέδαιον, ὅτι ὁ κασσίτερος καὶ τὸ ἤλεκτρον ἔρχονται σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου».

VIII. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ ΣΚΥΘΙΑ

Οἱ Ἕλληνες ἐπίσης εἶχαν φθάσει καὶ ἐγκατασταθῇ σὲ περιοχὲς πέραν τοῦ Δουνάδεως, στὴν Σκυθία. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει, ὅτι «οἱ Σκυῖθες μυθολογοῦν, ὅτι γεννήθηκε σ' αὐτοὺς παρθένος ἐκ τῆς γῆς... Μὲ αὐτὴν συννευρεθεὶς ὁ Δίας ἐγέννησε γιό, πού τ' ὄνομά του ἦταν Σκύθης. Ἀφοῦ δὲ ἔγινε ὁ πλέον ἐπιφανὴς τῶν πρὸ αὐτοῦ, ἀπὸ τὸ ὄνομά του τοὺς λαοὺς ὠνόμασαν Σκυῖθες» (τόμ. II, διδλ. II, 43,2). Μὰ καὶ στὰ «Ἀργοναυτικά» τοῦ Ὀρφέως ἀναφέρεται, ὅτι οἱ Ἀργοναῦτες εἶχαν φθάσει «στοὺς φέροντες τὰ τόξα Σκυῖθες» (στ. 1077). Ὁ Ἡρόδοτος περιγράφοντας τὴν ἐκστρατεία τοῦ βασιλιᾶ τῶν Περσῶν Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν μᾶς πληροφορεῖ: «Οἱ Βονδῖνοι εἶναι μεγάλο καὶ πολυάριθμο ἔθνος... Στὸν τόπο τοὺς ἔχει κτισθῇ πόλι ἀπὸ ξύλα, πού ὀνομάζεται Γελωνός... Διότι ὑπάρχουν στὸν τόπο τοῦτο ἱερὰ ἐλληνικῶν θεῶν κατασκευασμένα κατὰ ἐλληνικὸ τρόπο, μὲ ἀγάλματα καὶ θωμῶν καὶ ναοὺς ξύλινους, ἐορτάζουν δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου ἐορτὲς κάθε τρία χρόνια καὶ παραδίδονται σὲ θακχικὲς τελετές. Οἱ Γελωνοὶ κατάγονται ἀπὸ προγόνους Ἕλληνες... ἡ δὲ γλῶσσα πού μεταχειρίζονται εἶναι ἐν μέρει μὲν Σκυθικὴ, ἐν μέρει δὲ Ἑλληνικὴ» (Μελομένη 108). Ἀξιοσημείωτο εἶναι, ὅτι ὁ Ἰνδάθυρος, βασιλεὺς τῶν Σκυθῶν, ἀπήντησε στὸν κήρυκα τοῦ Δαρείου λέγοντας: «ὥς κυρίαρχους μου δὲ ἐγὼ θεωρῶ μόνο τὸν Δία πρόγονό μου καὶ τὴν βασίλισσα τῶν Σκυθῶν Ἑστία» (Ἡρόδοτος Δ 127).

IX. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐξ ὅλων τῶν προαναφερθέντων στοιχείων ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ προϊστορικοὶ Ἕλληνες εἶχαν ἐπεκταθῇ καὶ ἰδρύσει ἀποικίες σ' ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπη, ἀποτελώντας τὸν κυρίαρχο λαὸ τῆς Γηραιᾶς Ἠπείρου. Ἔτσι ἐπιβεβαιώνεται ἡ θέσι τοῦ Διογένη Λαερτίου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία «ἀπ' τοὺς Ἕλληνες ὄχι μόνο ἡ φιλοσοφία ἀλλὰ καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ξεκίνησε» (ἐκδ. Πάπυρος 1975, σελ. 25). Οἱ ἀρχαῖες παραδόσεις ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἔρευνα τῶν Ἀγγλῶν γενετιστῶν καὶ κλονίζουν ἐκ βάθρων τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴ θεωρία, ἡ ὁποία μὴ ἔχοντας ἱστορικά ἐρείσματα πρέπει νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσι τῆς στὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἐφ' ὅσον ὄχι ἀκόδοις ἀλλὰ ἀνοδοὶς τῶν Ἑλλήνων συνέβη.

Ὡσαύτως δικαιολογεῖται ἡ φυλετικὴ ὁμοιότητα πολλῶν σύγχρονων Εὐρωπαίων μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ καταδεικνύεται ἡ παγκοσμιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας. Ἡ Εὐρώπη συνεπῶς, ὅπως φανερῶναι καὶ τὸ ὄνομά της (*εὐρεῖα+ὥψ*), ὑπῆρξε ἡ ἡπειρος τῶν Ἑλλήνων.

[Ὡρισμένα ἀποσπάσματα ἀπ' τὰ παραδοσιακὰ κείμενα τῆς Ἱρλανδίας ἐλήφθησαν ἀπ' τὰ βιβλία: «Κελτικές Παραδόσεις τῶν Δρυϊδῶν καὶ Ἀρχαία Ἑλλάδα», ἐκδ. Πύρινος Κόσμος· καὶ «Λευκὴ Θεὰ» τοῦ Ρόμπερτ Γκρέιβς, ἐκδ. Κάκτος.]

Πολιτισμός τυφλοπόντικων

Χά! τί περίμεναν οί χαζοί; Δουλεύω, κύριοι και κυρίες, σεβαστά μου υποχείρια. Δουλεύω, για να διατηρήσω την εξουσίαν μου, και δεν θα επιτρέψω σε κανέναν να μου την αγγίξει. Θα το διαβάσατε, πιστεύω, στίς εφημερίδες, ότι το ενδιαφέρον του κόσμου να επισκεφθῇ τὰ ἀρχαιολογικά μουσεία μειώνεται σταθερά. Αυτό θέλω κι ἐγώ. Δεν πρέπει να ὑπάρχη παρελθόν, και τὸ παρὸν και μέλλον εἴμ' ἐγώ.

Δεν τῶχω σκοπὸ νὰ σᾶς βλέπω νὰ χάνετε τίς ὥρες μπροστά στ' ἀρχαῖα ἀγάλματα και νὰ σᾶς γεννιοῦνται πονηρὲς σκέψεις. Αυτό μου ἔλειπε. Γι' αὐτὸ και ποτὲ δεν θα δῆτε ἀπὸ μένα διαφημιστικὴ ἐκστρατεία νὰ επισκεφθῇτε ἀρχαιολογικοὺς χώρους και μουσεῖα. Τὸ πολὺ πολὺ νὰ ἐπιτρέπω νὰ προσκυνάτε κανένα εἰκόνισμα, κι αὐτὸ φυσικά τὸ διαφημίζω. Αὐτὸ δὲ ἔλειπε· νὰ διαφημίζω ἐπίσκεψιν στὴν Ἀκρόπολιν ἢ τοὺς Δελφούς. Τὸ μόνο πὸν ἐπιτρέπω, ὅταν ἀνεβαίνετε στὸν Παρνασσό, εἶναι τὸ κοκορέτσι στὴν Ἀράχωβα και γραμμὴ μετὰ γιὰ τὸ χιονοδρομικὸ κέντρο, ὅπου ἄξια θαυμασμοῦ στέκουν τὰ ἐναέρια καθίσματα, πὸν σᾶς μεταφέρουν στὸν χιονοδιάδρομο και τὸ τουριστικὸ περίπτερο. Αὐτὸ δὲ ἔλειπε, νὰ σᾶς παρακινῶ νὰ ἀνεβαίνετε στὴν Ἀκρόπολη και νὰ θαυμάζετε τίς ἀρχαιότητες, ἔστω και ὅπως ἔχουν καταντήσει.

Ὅχι δέδια, δεν κάνω τέτοια λάθη. Σύμπασα ἡ πολιτειακὴ και πολιτικὴ ἡγεσία κατῆλθε στὰ ἐγκατα τῆς γῆς γιὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ μητροπολιτικοῦ σιδηροδρόμου. Πλύσιν ἐγκεφάλου ὑπέστητε νὰ μεταβῇτε κι ἐσεῖς και νὰ θαυμάσετε ἐκ τοῦ σύνεργου τὸ μεγαλουργημὰ τοῦ νέου πολιτισμοῦ. Κι αὐτὸς εἶναι ὁ δικός μου πολιτισμός. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλουργημὰ τοῦ δικοῦ μου συστήματος. Ὅσο εἶστε ὑπάκουοι, τόσο κι ἐγὼ θὰ σᾶς κατασκευάζω τόσο μεγάλα ἔργα. Κατὰ ἑκατομμύρια ἐτρέξατε νὰ τὸ προσκυνήσετε. Σᾶς ἔδωκα και δύο-τρία ἀρχαῖα μέσα, ὄχι γιὰ νὰ ἐνθουσιαστήτε, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς ὀδηγήσω στὴν σύγκρισιν τῆς συντριπτικῆς ὑπεροχῆς τοῦ δικοῦ μου ἔργου. Κι ἄλλωστε πῶς νὰ συγκριθῇ ἓνας σκελετὸς μὲ τὰ μαρμαρένια ἀλώνια; Σιγὰ τώρα πὸν θὰ κάτσετε μπροστά στὸ κομμάτι τοῦ ὕδραγωγείου τοῦ Πεισιστράτου, ἐνῶ πλάι σας θὰ κυλοῦν τὰ ὀχήματα τοῦ μητροπολιτικοῦ. Ὅσο πὸν ἔτσι, ὅπως σᾶς ἔχω κάνει, θὰ τρέχετε νὰ κτυπήσετε τὴν κάρτα ἐργασίας, χωρὶς νὰ βλέπετε ἀπὸ πού περνάτε. Ὅσο γιὰ τὰ ἄλλα εὐρήματα, και τὴν ἀξία τους ἀγνοεῖτε και τὴν τύχην τους.

Και γιὰ νὰ σᾶς ἐνδιαφέρῃ ἄλλωστε; Πολὺ ὥραϊα τὰ κατάφερα μὲ τὸ 2000· και γιορτὲς γιὰ τὸ «μιλλέννιον», και ἐγκαίνια τοῦ «Μετρό», και ἡ πολιτιστικὴ κληρονομιά ἐπῆγε περίπατο. Ὅσο γιὰ τὴν ἐνοποίησιν τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων, ἔπαυα ν' ἀνησυχῶ. Ξέρω, ὅλοι θὰ θαυμάζουν τὰ ἡλεκτρικὰ λεωφορεῖα, πὸν θὰ μεταφέρουν τὸν κόσμον, τὰ παγκάρια και ὅ,τι ἄλλο σκεφθῶ, γιὰ νὰ σᾶς τραβήξω τὴν προσοχή. Κουτόκαφροι, δεν πρόκειται ποτὲ νὰ τὸ καταλάβετε, ὅτι σᾶς χαρίζω καθρεφτάκια και χάντρες, γιὰ νὰ σᾶς πάρω τὴν ψυχὴ· γιὰ νὰ σᾶς κάνω νὰ περπατᾶτε τὸν ἀρχαιολογικὸν περίπατόν σας ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀποστόλου Παύλου και Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου. Ἐνα μονάχα μὲ ἀνησυχεῖ· αὐτοὶ οἱ ἀναγνώστες τοῦ τρισκατάρατου «Δανλοῦ» ὅλο και αυξάνονται. Μεγαλώνει τὸ πλῆθος τους· κι ὅλο μὲ πλησιάζει· και ὅλοι τους κρατοῦν στὰ χέρια τους ἀπὸ ἓνα

Σάρωθρον

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ κ. ΑΛΕΚΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Θὰ χαθοῦμε,

ἂν συνεχίσουν

τὰ πανεπιστήμιά μας

νὰ ἀποτελοῦν

ἐκδοτήρια πτυχίων

ΝΑ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΘΟΥΝ ΟΙ ΚΑΤΑΠΙΕΣΜΕΝΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Σὲ μιὰ ἐποχὴ πού τὰ πάντα ρευστοποιοῦνται, πού οἱ ἐθνικὲς παραδόσεις ἀφομοιώνονται ἀπὸ τὸ μεγάλο «χωνευτήρι» τῆς λεγόμενης «παγκοσμιοποίησης», οἱ ἀξίες τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ εἶναι κυρίαρχες, ἀποδεικνύοντας γιὰ μία ἀκόμη φορὰ τὴν διαχρονικὴ τους ἰσχὺ. Τὸ ἴδιο ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν πορεία τοῦ σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ, πού, καθὼς ἔχει ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὶς κλασσικὲς του καταβολές, ἀντιμετωπίζει προβλήματα ἐπιδίωξης. Ἡ Ἑνωμένη Εὐρώπη μέσα σ' ἓναν κόσμον συνενωμένο ἐπικοινωνιακά ἀποτελεῖ μία πρόκληση, στὴν ὁποία ἡ σημερινὴ Ἑλλάδα πρέπει νὰ ἀνταποκριθῇ δυναμικά, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ξεχωριστὴ της ὕπαρξη.

Τὶς ἀπόψεις του γι' αὐτὸ καταθέτει ὁ πρῶτος ὑπουργὸς Ἀλέκος Παπαδόπουλος, ἓνας πολιτικὸς στὸν ὁποῖο –παρὰ τὶς συνήθειές του– ἀπευθύνθηκε ὁ «Δ», διότι διακρίνεται γιὰ τὴν σπάνια στοὺς ἐπαγγελματίες πολιτικοὺς εὐθύτητα τοῦ πολιτικοῦ λόγου του. Ὁ κ. Α.Π. εὐγενῶς μᾶς παρεχώρησε τὴν συνέντευξή πού ἀκολουθεῖ.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΤΟΥ κ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΥΝΤ: Ἡ Ἑλλάδα μπαίνει σὲ μιὰ νέα ἱστορικὴ πορεία μέσα στὴν Ἑνωμένη Εὐρώπη. Πῶς βλέπετε τὸ μέλλον της;

Α.Π.: Ἡ Ἑλλάδα κατῴρθωσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ σύνδρομο μᾶς μακρῆς καθυστέρη-

σης, απομακρύνθηκε από τον Τρίτο Κόσμο και θα συμπλεύση σε μια πανευρωπαϊκή προσπάθεια, που τώρα γίνεται. Για να μπορέση όμως να επιδιώξη, να κρατήσει την ιδιαιτερότητά της, θα πρέπει να ενισχύση τις εσωτερικές της αντοχές.

ΣΥΝΤ: *Η Ένωμένη Ευρώπη δείχνει να έχει μέλλον;*

Α.Π.: Η Ένωμένη Ευρώπη είναι μέρος αυτού που λέμε «παγκοσμιοποίηση», και το μέλλον της θα εξαρτηθεί από το αν θα αξιοποιήσει τις οικονομικές και πολιτισμικές της δυνάμεις.

ΣΥΝΤ: *Βλέπουμε όμως σήμερα, πέραν της οικονομικής ύπεροχής των ΗΠΑ, πώς και τα περισσότερα ΜΜΕ της Ευρώπης ανήκουν σε αμερικανικά συμφέροντα. Όπως και οι νοοτροπίες, και οι νέες συνήθειες που εμφανίζονται, φαίνεται να έρχονται απ' την άλλη πλευρά του Ατλαντικού.*

Α.Π.: Όσον αφορά στις εξωτερικές συμπεριφορές, έχετε δίκιο. Ο Ευρωπαϊκός Πολιτισμός όμως, έχοντας τις ρίζες του στην Κλασική Αρχαιότητα, που πέρασε δια πυρός και σιδήρου από την εποχή του Διαφωτισμού, είναι κάτι βαθύτερο, που δεν δύναται να αλλοιωθεί ή να προσβληθεί από τέτοιες μόδες. Έμένα δεν με φοβίζει αυτός ο πολιτιστικός ιμπεριαλισμός των ΗΠΑ. Το παιχνίδι φαίνεται να παίζεται στο οικονομικό επίπεδο. Γι' αυτό η ένωση της Ευρώπης και η οικονομική της ισχυροποίηση θα συντελέσουν και στη διάσωση των αξιών της.

«Η Παιδεία μας παράγει άμόρφτους και άμαθείς»

ΣΥΝΤ: *Παρατηρούμε, κύριε ύπουργέ, πώς ο Έλληνισμός ό εκτός των τειχών του έλλαδικού κράτους πρωτοπορεί σήμερα και στις επιστήμες και στα γράμματα και στις τέχνες. Έδώ ούτε επιστήμη υπάρχει, ούτε έρευνα παράγεται, ούτε τεχνολογία. Η επίσημη κρατική παιδεία βρίσκεται σε τραγική κατάσταση. Έσείς ό ίδιος σε σχετική συζήτηση στη Βουλή εκρούσατε εντόνως τον κώδωνα του κινδύνου. Αυτή ή κατάσταση θα συνεχιστεί;*

Α.Π.: Θα πρέπει όποσδήποτε να ξεφύγουμε από αυτή τη παιδεία, που παράγει άμόρφτους και άμαθείς. Είναι ή μεγαλύτερη ύποχρέωση των έπομένων κυβερνήσεων να προδοΰν σε μεγάλες ανατροπές. Αν συνεχίσουν τα πανεπιστήμια να είναι εκδοτήρια πτυχίων, θα χαθούμε. Ζούμε σε έποχές, που, για να άντέξη κανείς τον ανταγωνισμό, θα πρέπει να διαθέτη ύψηλή ειδίκευση, να κατέχει έξειδικευμένη γνώση. Όπως παλιότερα έπαιρναν τα φτυάρια και έσκαβαν, έτσι και σήμερα με την ίδια εύκολία θα πρέπει να χειρίζεται κανείς την νέα τεχνολογία. Και οι ύποκειμενικές δυνατότητες ύπάρχουν, όμως είμαστε παγιδευμένοι μέσα σ' ένα έντελως παράλογο σύστημα. Για παράδειγμα δεν νοείται σήμερα φοιτητής στο πανεπιστήμιο να μεταφέρει μαθήματα απ' το πρώτο έτος στο τελευταίο, έτσι δεν μαθαίνει τίποτα. Έπαναλαμβάνω, αν δεν γίνουν μεγάλες ανατροπές, θα χαθούμε.

Τό Έλληνικό Κράτος σκότωσε τό Έλληνικό Έθνος

Τώρα για την άλλη σας έρώτηση: Έμένα δεν με ξενίζει το ότι οι Έλληνες διαπρέπουν στο έξωτερικό. Πάντοτε στην ιστορία του έλληνικού έθνους ό Έλληνισμός άνθησε, μεγαλούργησε εκτός των έλλαδικών συνόρων. Οί μεγάλες παροιρίες στα χρόνια της Τουρκοκρατίας σ' όλο τον κόσμο ήταν οι πυρήνες του πολιτισμού. Και όταν μιλάμε για οίκουμενικότητα του Έλληνικού Πολιτισμού, έννοούμε την διαχρονική του παρουσία μέσα στο χώρο και το χρόνο. Ο Έλληνικός Πολιτισμός δεν περιωρίστηκε ποτέ μέσα σε κρατικά όρια, γι' αυτό και απέκτησε αυτή τη δύναμη μέσα στην παγκόσμια ιστορία. Άλλο Έλληνισμός και άλλο Έλλαδισμός. Και το σύγχρονο έλληνικό κράτος δεν προ-

σέφερε συνθήκες, ώστε να εκδηλωθῇ αὐτὴ ἡ δύναμη τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος. Ὁ μεγάλος ἱστορικός Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος εἶχε περὶ τὴν ἐξῆς ρῆση: «*Δυστυχῶς τὸ νεοελληνικὸν κράτος ἐσκότωσε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος*»!

Ὁ Ἑλληνισμὸς μεγαλουργεῖ, ὅπου βρῖσκει πρόσφορο ἔδαφος. Ἀκόμη καὶ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας βρῆκε κατάλληλες συνθήκες πολλὲς φορές. Στὰ Ἰωάννινα λόγου χάριν ἀπὸ τὸ 1202 μέχρι τὸ τέλος τοῦ προηγούμενου αἰῶνα ἀνθίσαν τὰ γράμματα περισσότερο ἀπ' ὅποιαδήποτε ἄλλη πόλη τῶν Βαλκανίων, δημιουργώντας τὶς προϋποθέσεις τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ. Οἱ μεγάλοι Δάσκαλοι τοῦ Γένους ὑπὸ τουρκικὴ κατοχὴ δὲν ξεκίνησαν; Τὸ σύγχρονο ἑλληνικὸ κράτος, ὅπως γεννήθηκε καὶ ὅπως κρατήθηκε ἢ ὑπάρξῃ του, δὲν δημιούργησε παρόμοιες συνθήκες. Δημιουργοῦνται τώρα, ὅπως φαίνεται, καὶ ὀφείλουμε νὰ τὶς δημιουργήσουμε.

Νὰ ἀπελευθερωθοῦν οἱ καταπιεζόμενες δυνάμεις

ΣΥΝΤ: Ὡς ποῦμε καὶ λίγα λόγια γιὰ τὴν πολιτικὴ. Παρατηρεῖται μὲν μιὰ παρακμὴ τῶν φαύλων ἀντιπαράθεσων καὶ τοῦ κομματικοῦ φανατισμοῦ, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁμως ξεκίνησε μιὰ μάχη προβολῆς ἀπὸ τὴν τηλεόραση κατὰ τὰ δυτικὰ μᾶλλον πρότυπα. Τὰ πρόσωπα ποὺ ἔχουν «δημοτικότητα» συμβουλευόνται τοὺς δικούς τους «*image makers*», γιὰ νὰ κρατήσουν τὴν καλὴ τους εἰκόνα. Ἀκόμα καὶ ὁ νῦν ἀρχιεπίσκοπος λέγεται πὼς λαμβάνει συμβουλὲς ἀπὸ σχετικὸ γραφεῖο...

Α.Π.: Εἶναι πικρὴ ἀλήθεια, πὼς τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἐνημέρωσης ἔχουν ἀλλάξει τὸ περιεχόμενο τῆς πολιτικῆς, ποὺ στηρίζεται σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὴν ἐπικοινωνιακὴ προσέγγιση τοῦ κοινοῦ. Φθάσαμε στὸ σημεῖο, ὅταν κάποιος δὲν προβάλλεται, νὰ μὴν ὑπάρχει, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πραγματικὴ του ἀξία καὶ τὸ ἔργο ποὺ ἐπιτελεῖ. Ἀνθρωποὶ ἀσήμαντοι καὶ ἀνύπαρκτοι γίνονται ἀντικείμενο συζήτησης, προβολῆς καὶ ἐπιβάλλονται ὡς ἰδανικοί. Γίνεται ἓνας ἀγῶνας νὰ κερδηθοῦν συνειδήσεις. Ἡ πολιτικὴ μετατρέπεται σὲ τεχνικὴ. Τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα εἶναι, ὅτι οἰκοδομεῖται ἓνα σύστημα πολιτικῶν πρακτικῶν, τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ὀργανικὸ προϊόν τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ μηχανιστικὸ, καθοδηγούμενο καὶ διαμορφούμενο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐλέγχουν τὰ ΜΜΕ.

ΣΥΝΤ: Ὑπάρχει ὄντως ἀποστροφὴ τοῦ κόσμου πρὸς τοὺς πολιτικούς;

Α.Π.: Εἶναι ἀδύνατον κανεὶς νὰ μὴν νοιάζεται γιὰ τὴν κοινωνία, τὸν κόσμο στὸν ὁποῖο ζῇ, γιὰ τὶς ὑποθέσεις του, τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν του. Αὐτὴ ἡ «ἀποστροφὴ», ποὺ λέγεται, εἶναι ἓνας μῦθος, ποὺ δημιούργησαν κάποιοι θαυύτατα ἐλλειμματικοὶ μὲ προσωπικὲς ἀγκυλώσεις καὶ ἐνοχές, προσπαθώντας νὰ ρίξουν τὶς προσωπικὲς τους ἀποτυχίες πάνω στὴν κοινωνία. Καὶ στὸ τέλος ποιοὶ εἶναι οἱ πολιτικοί; Ἀνταναγκοῦν τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, ἡ ὁποία –ὅπως καὶ κάθε κοινωνία– ἔχει τὴν ἡγεσία ποὺ τῆς ταιριάζει.

ΣΥΝΤ: Ποιὸς εἶναι ὁ ἀπώτερος στόχος σας, ἢ, ἂν ἔχετε, ποιὸ εἶναι τὸ ὄραμά σας γιὰ τὸν κόσμο ποὺ θὰ ζήσουν οἱ ἐπόμενες γενιὲς Ἑλλήνων;

Α.Π.: Δὲν θέλω νὰ υπερβάλλω. Δὲν ἔχω κανένα προσωπικὸ ὄραμα νὰ καταθέσω. Τὸ τί πρέπει νὰ γίνη στὴν Ἑλλάδα τὸ θγάξει ἡ ἴδια ἡ ζωὴ. Νὰ ἀπελευθερωθοῦν δυνάμεις, ποὺ αὐτὴ τῇ στιγμῇ καταπιέζονται. Νὰ δώσουμε αὐτοπεποίθηση στοὺς Ἕλληνες, ὥστε κατανοώντας τὶς δυνατότητές τους –ποὺ εἶναι μεγάλες– νὰ εὐημερήσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν πνευματικά. Δὲν πρέπει νὰ κρυθώμαστε: Θὰ ὑπάρξῃ πίεση ἀφανισμοῦ μέσα ἀπὸ τὴν παγκοσμιοποίηση, τὴν ὁποία θὰ πρέπει νὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ συγκρατήσουμε.

Π.Α. Κουβαλάκης

Ὁ διάλογος, τὸ *debate* καὶ ὁ... κόπανος

Πρῶτα ἀπ' ὅλα **διάλογος** σημαίνει συνομιλία. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς λέξεις εἶναι σύνθετες, πὺν σημαίνει ὅτι συμπνκνώνουν μερικὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα· καὶ ὁ δημόσιος διάλογος ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἑλληνικῆς σκέψης καὶ πρακτικῆς. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ὁ διάλογος μῆκε στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα αὐτοῦσιος ὡς *dialogue* = «*a discourse from the Greek verb*» διαλέγομαι = *I discourse*». Ὁ ἑλληνικὸς διάλογος ὡς ὅρος δὲν μεταφράζεται.

Ἐπειδὴ πολλὰς φορὲς οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες τὸ «διάλογο» τὸν καταντήσαμε νὰ σημαίνει περισσότερο ἀνταλλαγὴ ὑδρολογίου –πολλὰς φορὲς μάλιστα μὲ σπάνιες λέξεις, γιὰ νὰ μὴν μᾶς καταλαβαίνουν «οἱ πολλοί», ἀλλὰ νὰ μᾶς θεωροῦν ἔξυπνους οἱ πὺν λίγοι–, οἱ ἀντιδράσεις μας δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀμοιβαῖες παρεξηγήσεις. Ἐπειδὴ δὲ διαβλέπω πὺς ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἕνας τέτοιος «διάλογος» δὲν εἶναι παρὰ ἀνταλλαγὴ ἐμπάθειας καὶ ἐγω-πληξίας καὶ ἀποδεικνύεται ἄκρως ἀνθελληνικός, θὰ ἤθελα νὰ ἀναφερωθῶ σὲ μία προϋπό-θεση ἐνὸς κατὰ τὴ γνώμη μου σωστοῦ διαλόγου, πὺν νὰ δικαιολογῇ τὴν ἑλληνικὴν του κα-ταγωγὴν.

Οἱ «διαλεγόμενοι» πρῶτα ἀπ' ὅλα θὰ πρέπει νὰ προσπαθοῦν νὰ καταλάβουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Τὸ φῶς πὺν χύνεται σ' ἕνα διάλογο δὲν πρέπει νὰ εἶναι μονοδιάστατο. Ἡ ἴδια λάμπα πρέπει νὰ φωτίζει καὶ τὶς δύο πλευρὲς καὶ ἀμοιβαῖα πρέπει νὰ προσπαθοῦν νὰ καταλάβῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ὁ ἀπώτερος στόχος ἐνὸς καλοῦ διαλόγου θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀναζή-τηση τῆς ἀλήθειας καὶ ὅχι ὁ «θρίαμβος» τοῦ ἐνὸς καὶ ἡ «ῆττα» τοῦ ἄλλου. Ἐξάλλον ἄς σε-βαστοῦμε τί ἀκριβῶς σημαίνει ὁ διάλογος = (διά+λόγος). Ἡ ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νὰ βρεθῇ μὲ τὸ λόγο μόνο ἀλλὰ διὰ τοῦ λόγου, δηλαδὴ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ λόγου.

Ἔτσι μόνο –διὰ τοῦ λόγου– δημιουργήθηκε ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, πὺν δὲν μεταφράζεται σὲ καμμία ἄλλη γλῶσσα τοῦ κόσμου καὶ παραμένει φιλοσοφία (= **philosophy**) σ' ὅλες τὶς γλῶσσες τοῦ κόσμου. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸ διάλογο (= **dialogue**). Μὲ τὸ διάλογο οἱ Ἕλληνες δημιούργησαν πρῶτοι καὶ μόνοι σ' ὅλον τὸν κόσμο φιλοσοφία, πὺν ἦταν τελεί-ως ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν θρησκεία, γιὰ τὴν θρησκεία ὑπάρχει τὸ δόγμα ὡς ἡ ἀλήθεια, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μέσα ἀπὸ τὸ διάλογο προσπάθησαν νὰ βροῦν τὴν ἀλήθεια, καὶ γιὰ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο θαυμάζονται ὡς πρωτοπόροι καὶ ἀξεπέραστοι σ' ὅλη τὴν ἱστορία τοῦ κό-σμου.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στὴ Μελβούρνη τελευταῖα ἀκούστηκε ἀπὸ Ἕλληνες πολιτικούς πὺν μᾶς ἐπι-σκέπτονται, ὅτι στὴν Ἑλλάδα γίνεται «κάποιο ντιμπέιτ γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα». Οἱ ἐθνοπατέ-ρες μας ἀποβάλλουν τὸν ἑλληνικὸ διάλογο καὶ εἰσάγουν τὸ ἀγγλικὸ «ντιμπέιτ» (**debate**). Τὸ *dibate* σὲ καμμία περίπτωση δὲν θὰ φτάσῃ τὴν ἀνωτερότητα ἐκφρασης καὶ εὐγενικῆς παραγωγικῆς προέλευσης τοῦ διαλόγου.

Τί σημαίνει ἐτυμολογικὰ **debate**; Πρῶτα εἶναι σύνθετη λέξη: **de** = **down** = κάτω (στὰ λα-τινικά) καὶ **battere** = κοπανίζω, ἀγγλ. **to batter** = χτυπῶ, κοπανίζω, συντριβῶ ἀκόμη καὶ κα-τεδαφίζω. **Battery** ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἠλεκτρικὴ συστοιχία εἶναι καὶ ἡ πυροβολαρχία. Δηλαδὴ *debate* = κατακοπανίζω κάποιον. Συγκρίνετε τὸ διάλογο μὲ τὸ κατακοπάνισμα. Λέτε αὐτὴ ἡ εὐγένεια νὰ μᾶς κάνῃ... πὺν πολιτισμένους; Θέλουν ἀληθινὸ κοπάνισμα αὐτοὶ πὺν εἰσά-γουν τέτοια δρόβαρα γλωσσικὰ δαιμόνια στὴ σημερινὴ μας γλωσσικὴ πραγματικότητα. Ὁ «διάλογος» δὲν μεταφράζεται καὶ παραμένει διάλογος σ' ὅλες τὶς γλῶσσες τοῦ κόσμου.

Θωμᾶς Γ. Ἡλιόπουλος

Διευθυντὴς Κολλεγίου «Παιδεία»

Μελβούρνη, Αὐστραλία

Ἀποκρυπτογράφηση ἐπιγραφῆς Γραμμικῆς Γραφῆς σὲ ἀμφορέα Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΑΕΙΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΣΙΝΑ

Μία ἀκαθόριστη θεότητα τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας, τῆς ὁποίας ὁ χαρακτήρας ἦτο ἀδιευκρίνιστος καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, χάνεται στὰ δάθη τῆς λεγομένης Προϊστορίας. Πρόκειται γιὰ τὴν Δάειρα, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὰ ἀρχαῖα κείμενα ὡς μητέρα τοῦ ἥρωος Ἐλευσίνος, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὴν πόλιν μετὰ ἀπὸ κατακλυσμὸν, ἔδωσε δὲ σ' αὐτὴν τὸ ὄνομά του.

Ὁ Πανσανίας λέγει: «Ἐλευσῖνα δὲ ἥρωα, ἀφ' οὗ τὴν πόλιν ὀνομάζουσιν, οἱ μὲν Ἑρμοῦ παῖδα εἶναι καὶ Δαείρας Ὠκεανοῦ θυγατρὸς λέγουσι, τοῖς δ' ἐστὶ πεποιημένα Ὠγυγὸν εἶναι πατέρα Ἐλευσῖνι» (Αττ. 38.7). Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ ἥρωας Ἐλευσίς, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐπονομάζουν τὴν πόλιν, ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Δαείρας τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὠκεανοῦ, ὑπ' ἄλλων δὲ ἔχει λεχθῆ ὅτι πατὴρ τοῦ Ἐλευσίνος ἦτο ὁ Ὠγυγός. Ὁ Ἀθανάσιος Σταγειρίτης λέγει: «Βασιλεύοντος τοίνυν τοῦ Ὠγύγου, συνέδῃ ὁ πρῶτος κατακλυσμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔπνιξε τὴν Ἀττικὴν. Οἱ δὲ ἐγκάτοικοι ἄλλοι μὲν ἐπνίγησαν ἄλλοι δὲ ἔφυγον <...>. Εἶχε δὲ γυναῖκα ὁ Ὠγυγὸς τὴν Θῆβην, θυγατέρα τοῦ Διός, καὶ ἐγέννησε ἐξ αὐτῆς τὸν Ἐλευσῖνα καὶ τὰς Πραξιδίκας ὡς εἴρηται. Ὁ μὲν οὖν Ἐλευσίς ἔκτισε τὴν Ἐλευσῖνα καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ μετὰ τὸν κατακλυσμόν. Ἄλλοι δὲ λέγουσι τοῦτον υἱὸν τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Δαείρας τοῦ Ὠκεανοῦ. Τινὲς δὲ εἶπον τὸν Τριπτόλεμον υἱὸν τοῦ Ἐλευσίνου»⁽¹⁾.

Ἡ Δάειρα (καὶ Δαῖρα) λατρεύθηκε στὴν Ἐλευσῖνα ὡς χθονία θεότης καὶ ταυτίσθηκε ἀργότερα πρὸς τὴν Κόρη. Κατὰ τὴν δημώδη παράδοση καὶ τὸν Φερεκύδην ἦτο Ὠκεανίς, ἀδελφὴ τῆς Στυγὸς καὶ φύλακας τῆς Περσεφόνης στὸν Ἄδην⁽²⁾. Ἄλλοι ἐταύτισαν αὐτὴν πρὸς τὴν Δήμητρα, τὴν Ἀφροδίτη, τὴν Ἥρα. Δάειρα ὀνομάζουν καὶ τὴν σύζυγο τοῦ Εὐμόλπου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ ἱεροφάντες Εὐμολπίδες. Ὁ Ἀθανάσιος Σταγειρίτης ἀναφέρει πέντε (κάποιοι μπορεῖ νὰ ταυτίζονται) ἔχοντες τὸ ὄνομα Εὐμολπος: α) Εὐμολπος ἐξ Αἰγύπτου (Αἰθίοπας), υἱὸς τῆς Χιόνης καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, διδαχθεὶς τὰ μυστήρια ὑπὸ τῆς Δήμητρος, σύγχρονος τοῦ Τριπτολέμου, πὺν ἀνέλαβε ἱεροφάντης μετὰ τὸν πρῶτο, τὸν βασιλέα Κελεό, τὸν πατέρα τοῦ Τριπτολέμου. β) Εὐμολπος ὁ υἱὸς τῆς Δρυόπης (ἢ Δηϊόπης), τῆς θυγατρὸς τοῦ Τριπτολέμου. γ) Εὐμολπος ὁ Θραξ, πατέρας τοῦ Ἰμμάραδου (ἢ Ἰσμαρου), σύμμαχος τῶν Ἐλευσινίων στὸν πόλεμο μὲ τὸν Ἑρεχθέα τῶν Ἀθηνῶν. δ) Εὐμολπος ὁ ἱεροφάντης, ὁ σύγχρονος τοῦ Ἡρακλέους (στὴν Ἀθῆνα τότε ἦδη βασίλευε ὁ Αἰγυεύς ἢ ὁ Θησεύς), ὁ ὁποῖος ἐμύησε τὸν Ἡρακλῆ στὰ μυστήρια, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ἐξάγνισε ἀπὸ τοὺς φόνους τῶν Κενταύρων. ε) Εὐμολπος ὁ υἱὸς τοῦ Μουσαίου (ἢ τοῦ Ὀρφέως), ποιητῆς⁽³⁾. Ἀναφέρεται καὶ «Ἱέρεια Δαιριῶτις» ὡς ἓνα ἐκ τῶν λειτουργημάτων τῶν ἱερέων τῆς Ἐλευσίνος. Στὴν Δάειρα προσέφεραν κατὰ τις ἑορτὲς τῆς Ἀττικῆς Τετραπόλεως (στὸν Μαραθῶνα) θυσία κατὰ τὸν μῆνα Γαμηλιῶνα στοὺς κλασσικοὺς χρόνους⁽⁴⁾.

Παρουσιάζουμε τώρα ἓνα νέο δεδομένο, τὸ ὁποῖο σηματοδοτεῖ τὴν ἐκδοχὴ τῆς ταύτι-

σης της Δαείρας ως μητρὸς τοῦ ἥρωος Ἑλευσίνος σὲ ἐποχὲς πρὸ τῆς «Ἑλευσεως» τῆς Δήμητρος (πὺν ἦλθε ἐπὶ Κελεοῦ) καὶ ἐπομένως πρὸ τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς ἐνάρξεως τῶν Ἑλευσινίων Μυστηρίων: Ἡ ὑπὸ τοῦ γράφοντος ἀνάγνωση τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἐτεροστόμου ἀμφορέως τῆς Ἑλευσίνος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε μέχρι τώρα ἀποκρυπτογραφηθῇ, ἐμφανίζει τὸ ὄνομα τῆς Δαείρας καθὼς καὶ τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς Γῆς πρὸ τῆς ὀνομασίας της ὡς Δήμητρος⁽⁵⁾.

Ὁ ἀμφορεὺς αὐτὸς εὐρέθη τὸ ἔτος 1933 σὲ βάθος τριῶν μέτρων στὴν νοτιοανατολική γωνία τῶν Μικρῶν Προπυλαίων, ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σπήλαιον, ὅπου κτίσθηκε ἀργότερα τὸ Πλουτώνιον. Μαζὶ μὲ τὸ ἀγγεῖο, πὺν φέρει δύο σειρὲς Συλλαβικῆς Γραφῆς, ἀνευρέθη καὶ τμῆμα τοίχου (πάχους 0,40 μ.), ἀνήκοντος σὲ δωμάτιο ἐκτεινόμενο πρὸς ἀνατολάς⁽⁶⁾. Ὁ Παπαγιαννόπουλος-Παλαῖος θεώρησε τὸ ἀγγεῖο ὡς πλημοχόη καὶ τὸ δωμάτιο αὐτὸ ὡς τὸ ἀρχικὸ κέντρο τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος κατὰ τοὺς Μυκηναϊκοὺς, ἴσως δὲ καὶ τοὺς προγενεστέρους χρόνους. «*Επιβάλλεται, λέγει, ἡ ἐπισταμένη ἀασκαφικὴ ἐξερεύνησις τοῦ ὑπὸ τὰ Μικρὰ Προπύλαια προϊστορικοῦ στρώματος, διότι ἀγόμενός τις ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ φυσικοῦ λατρευτικοῦ Σπηλαίου, συνάγει τὸ πιθανὸν συμπέρασμα ὅτι ἐκεῖ ἦτο τὸ πανάρχαιον λειτουργοῦν τελεστήριον μετὰ τοῦ πρώτου μεγάλου ναοῦ καὶ θωμοῦ τῆς Δήμητρος*»^(6α). (Εἰκὼν 1).

Ὅμως ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς ἀποδεικνύει ἐπαρκῶς, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος κτίσθηκε ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ τελεστηρίου, πὺν γνωρίζομε ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους. Γράφει δὲ τὰ ἑξῆς: «*Τὸ ὑπὸ τὰ θεμέλια τῆς Φιλωνείου Στοᾶς φρέατο, ἀναγόμενον εἰς τοὺς Ὑστεροελλαδικούς χρόνους, εἶναι τὸ Καλλίχορον τοῦ Ὑμνου (καὶ ὄχι τὸ εὐρισκόμενον ἀνατολικῶς τῶν Μεγάλων Προπυλαίων, πὺν ἀνάγεται στοὺς κλασσικοὺς χρόνους). Κατὰ*

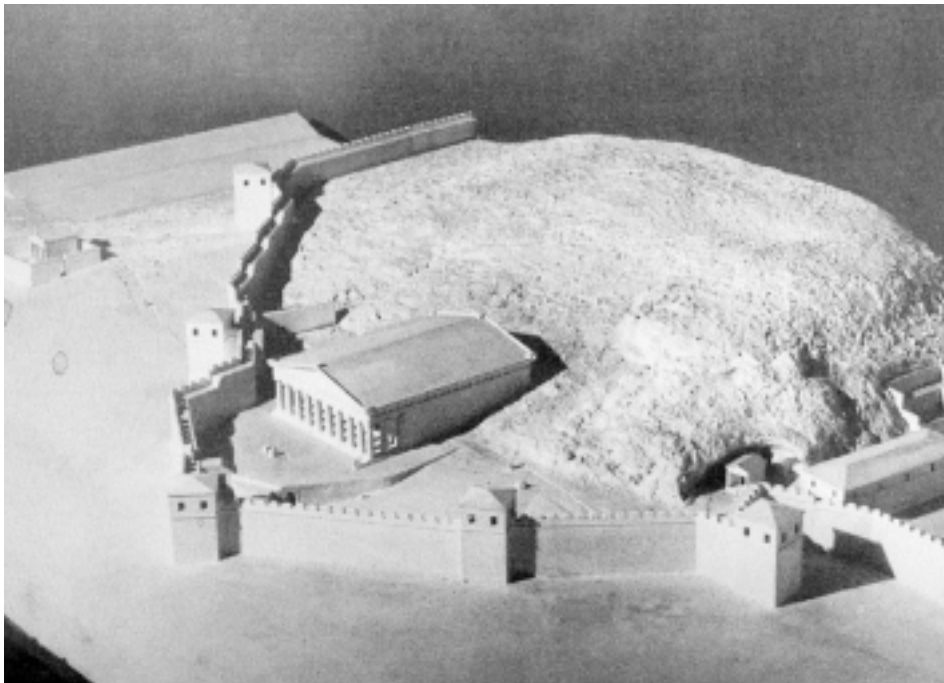
Εἰκὼν 1: Τὸ Σπήλαιον, δεξιὰ τὰ Μικρὰ Προπύλαια, ἔμπροσθεν δὲ ὁ χώρος, ὅπου εὐρέθηκε ὁ ἀμφορεὺς καὶ ὁ τοῖχος τοῦ δωματίου σὲ βάθος τριῶν μέτρων.

ταῦτα τὸ μεγαρόσχημον κτήριον, τὸ ἀποκαλυφθὲν ὑπὸ τὰ δάπεδα τῶν τελεστηρίων τῶν ἱστορικῶν χρόνων, εἶναι ὁ ἀρχικὸς καὶ ἀρχαιότατος ναὸς τῆς Δήμητρος. Πληροῖ δὲ τοὺς ὅρους τοῦ Ὅμηρικοῦ Ὑμνου: εἶναι “ὑπαὶ πόλιν αἰπὺ τε τεῖχος”, κεῖται “ἐπὶ προὔχοντος κολωνοῦ” καὶ ἡ θέσις του δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς ὡς “Καλλιχόρου καθύπερθεν”»⁽⁷⁾ (Εἰκὼν 2).

Ἡ ἀποκρυπτογράφηση τῆς ἐπιγραφῆς

Ἡ σύγχυση περὶ τοῦ ἀμφορέως καὶ τῆς σημασίας του, καθὼς καὶ περὶ τοῦ οἰκήματος ὅπου αὐτὸς εὗρέθη, ὠφείλετο κυρίως στὶς λανθασμένες ἀπόπειρες ἀποκρυπτογραφήσεως τῆς ἐπιγραφῆς πού φέρει. Ὁ μὲν Παπαγιαννόπουλος-Παλαιὸς θεώρησε τὴν γραφὴν ὡς φθογγική, μὲ φορὰ ἀναγνώσεως ἀπὸ τὰ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀποδίδοντας αὐθαίρετως τὴν μυστική ρήση «Κόνκς Ὁμ Πάνξ» στὴν ἐπιγραφή, ὁ δὲ Μυλωνᾶς ἐπεχείρησε νὰ ἀναγνώσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου σημεῖα βάσει τοῦ ὑπὸ Α. Πήρσον καταρτισθέντος πίνακος, καὶ διάβασε τὶς ἐξῆς συλλαβές: «δα-ι-πα δα-νε-φο-κα-κυ». Θεώρησε δὲ τὴν φορὰ ἀναγνώσεως ἀπὸ τὰ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀποδίδοντας «παῖδα κυκοFονέδα», πού κατὰ τὸ νόημα ἀνέπτυξε ὡς: «ὦ παῖ (Περσεφόνη), τὸν κυκεῶνα τοῦτον (τὸν ἐμπεριεχόμενον εἰς τὸ ἀγγεῖον) <ἀνατίθημι>»⁽⁸⁾. Ἐς σημειωθῇ, ὅτι ὁ Μυλωνᾶς γράφει τὸ 1956, πῶς τὸ σύστημα Βέντρικς δὲν παρέχει νοητὴν ἀνάγνωση τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἀμφορέως τῆς Ἐλευσίνος⁽⁸⁾.

Ἡ ἐπιγραφή ὁμῶς διαδάζεται βάσει τοῦ πίνακος τῶν Βέντρικς καὶ Τσαντγουϊκ καὶ μά-

Εἰκὼν 2: Ἀριστερὰ στοὺ βάθος εἶναι τὸ στάδιο, στὴν μέση τὸ τελεστήριο μὲ τὴν Φιλώνειο Στοὰ καὶ δεξιὰ διακρίνεται τὸ σπήλαιο μὲ τὸ Πλουτώνιο στὴν εἴσοδο τοῦ ἱεροῦ χώρου, ὅπου ἀργότερα ἀνηγέρθησαν τὰ Μικρὰ Προπύλαια.

ΔΑ ΤΙΘΩ ΔΑΕΙΡΑ ΖΩΑ

Εἰκὼν 4: Ὁ ἀμφορεὺς φέρων ἐπιγραφὴν μὲ δύο σειρὲς γραμμάτων Συλλαβικῆς Γραφῆς.

λιστα κατὰ τὴν μελέτη τοῦ γράφοντος λέγει τὰ ἑξῆς: «ΔΑ ΤΙ-ΘΟ ΔΑ-Ι-ΡΑ ΖΟ-ΡΑ», μεταγραφομένη ὥς: «Δᾶ τίθω Δαείρας ζωᾶ», δηλαδή: «Στὴν θεὰ Γῆ ἀνατίθιμι (τὸν ἀμφορέα τοῦτον) χάριν τῆς ζωῆς τῆς Δαείρας». (Εἰκὼν 3).

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐμφανίζεται ἡ θεὰ Γῆ ὥς Δᾶ στὴν ἐπιγραφὴ τοῦ ἀμφορέως καὶ ἐπειδὴ ἔτσι ἀκριβῶς ἐμφανίζεται γραμμμένη μὲ Γραμμικὴ Γραφὴ Α (ὥς ΔΑ ΜΑ <θεὰ Γῆ Μητέρα) ἐπὶ διπλοῦ πελέκεως στὸ σπήλαιο τοῦ Ἀρχαλοχωρίου Κρήτης (πρᾶγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι ἡ Γαῖα ἐλατρεύετο καὶ πρὶν ὀνομασθῇ Δημήτηρ), ἔχουμε ἓνα στοιχεῖο γιὰ τὴν χρονολογικὴ τοποθέτηση τοῦ ἀμφορέως πρὸ τῆς λεγόμενης Ὑστεροελλαδικῆς περιόδου. Τὸ ὄνομα δὲ τῆς Δαείρας ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως συναρτᾶται μὲ ἐποχὲς κατακλισμαῖες, ἐπὶ Ὡγύγου ἢ Δευκαλίωνος, Κέκροπος καὶ Κραναοῦ, ποὺ ἔζησαν πρὸ τοῦ Κελεοῦ καὶ διεσώθησαν ἀπὸ τοὺς σημειωθέντες κατακλισμούς⁽⁹⁾.

Τώρα πλέον καθίσταται λογικὴ ἡ ὑπόθεση ποὺ φανερώνουμε γιὰ πρώτη φορά, διότι ὁ τόπος εὐρέσεως τοῦ ἀγγείου, τὸ μεγάλο βάθος ποὺ δρέθηκε καθὼς καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιγραφῆς συνηγοροῦν στὸ ὅτι μπορεῖ νὰ ἔχουμε λατρευτικὸ ἱερὸ ὄχι τῆς Δήμητρος ἀλλὰ τῆς Δαείρας, ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ σπήλαιο τοῦ ἱεροῦ βράχου –τῆς Ἀγέλαστης Πέτρας– ὡς τὸ πανάρχαιο πρῶτο ἱερὸ ποὺ ἔστησαν οἱ οἰκιστὲς τῆς πόλεως, λατρεύοντες τὴν πρώτη Ἑλευσινία γυναῖκα, τὴν μητέρα τοῦ ἥρωος Ἑλευσῖνος, τὴν Δάειρα. Ἐπειδὴ αὐτὸ συνέβη πρὶν ἀπὸ (ἀλλὰ καὶ παραλλήλως πρὸς) τὴν πρώτη λατρεία τῆς Δήμητρος, ἐπισκιασθήκε πλήρως κατόπιν ὑπ' αὐτῆς· καὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀδυναμία τῶν κλασσικῶν καὶ τῶν μετέπειτα συγγραφέων καὶ ἐρευνητῶν νὰ συνδέσουν τὴν λατρεία τῶν Ἑλευσινίων στὴν θεότητα Δάειρα.

Βιβλιογραφία

- (1) Ἀθανάσιος Σταγειρίτης, «Ὡγυγία», Δ' τόμος, Ἑλευθέρι Σκέψις, σελ. 222.
- (2) Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἡλίου, λήμμα «Δάειρα».
- (3) «Ὡγυγία», Γ' τόμος, σελ. 440.
- (4) Πόλυ Ἀλεξοπούλου - Μπαγιᾶ, «Ἱστορία τῆς Ἑλευσίνος», Δῆμος Ἑλευσίνος, σελ. 97.
- (5) Ἀναστάσιος Στάμου, «Ἡ Δάειρα καὶ ὁ κατακλισμὸς τοῦ Δευκαλίωνος», Ἡ Συμπόσιον Ἱστορίας - Λαογραφίας Ἀττικῆς, Ἀμαρουσίον 1999.
- (6) Κ. Κουρουνιώτης, «Ἀρχαιολογικὸ Δελτίο» 1931-32, τ. 14, Παράρτημα, σελ. 23.
- (7) Παπαγιαννόπουλος Παλαιός, «Ἑλευσινιακά Προβλήματα», ἀρχαιολ. περιόδ. «Πολέμων», τόμος Ε', (1952-53).
- (8) Γεώργιος Μυλωνᾶς, «Ἑλευσινιακά», Ἑπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπ. Ἀθηνῶν 1956-57.
- (9) Γεώργιος Μυλωνᾶς, «Ὁ ἐνέπιγραφος ἐτερόστομος ἀμφορεὺς τῆς Ἑλευσίνος καὶ ἡ Ἑλλαδικὴ Γραφὴ», «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς» 1936.

Ἀναστάσιος Δ. Στάμου

λε. Μέτων ό 'Αθηναίος

Ό Μέτων του Πανσανία ύπηρεξε μέγας γεωμέτρης, μηχανικός και άστρονόμος, ισάξιός κατά πολλούς του Θαλή του Μιλήσιου, του όποιου τις άστρονομικές κατακτήσεις σχετικά με την μεταβολή της γωνιώδους ταχύτητος της έτήσιας κινήσεως του 'Ηλίου και την άνισότητα των ώρων του έτους προώθησε ίκανοποιητικά. Μαθητής του μετοίκου Φαείνου, έγκατέστησε άστεροσκοπείο στον Λυκαδηττό (432 π.Χ.) και δημοσίευσε τις παρατηρήσεις του, πού τον κατέστησαν γνωστό ανά την ύφήλιο.

Ό 'Αριστοφάνης μάς πληροφορεί, ότι ύπηρεξε αξιόλογος γεωμέτρης και πολεοδόμος. 'Ασχολήθηκε με τον τετραγωνισμό του κύκλου —«όρθω κανόνι μετρήσω προστιθείς, ίνα ό κύκλος γένηται σοι τετράγωνος»— και έξεπόνησε πολεοδομικά σχέδια, όπου εκθέτει τις άντιλήψεις του σχετικά με την θέση των όδων, των κτηρίων και των πλατειών, σύμφωνα με τις όποιες «πρέπει στη μέση νά θρίσκεται ή άγορά και εκείθεν νά ξεκινούν όλοι οι δρόμοι, ίσοι όπως ακριβώς και οι άκτίνες του φωτός, πού φεύγουν ίσως και λαμπερές από τά στρογγυλά άστρα προς όλες τις κατευθύνσεις» («'Ορνιθες» 992 κέ.).

Μηχανικός με ιδιαίτερες επιδόσεις στην ύδροστατική, ήταν ό υπεύθυνος του δικτύου ύδρευσεως 'Αθηνών και Πειραιώς —«οίδα ό τας κρήνας άγων...»— και ό κατασκευαστής νέου ύδραγωγείου στον Κολωνό —«... ίσως έν τω Κολωνω κρήνην κατεσκευάσατο»—, όπως μάς πληροφορεί ό Φρύνιχος («Μενότροπος»). Πολύ ώστόσο θαυμάστηκε για τό 'Ωρολόγιόν του, πού, έγκατεστημένο στην Πνύκα, έδειχνε την έτήσια πορεία του 'Ηλίου, και περισσότερο για τό 'Ημερολόγιόν του, πού κοσμούσε τό κέντρο των 'Αθηνών. 'Επρόκειτο περί σπονδαίου έργου τέχνης, αποτελούμενου από μίαν μαρμαρίνη πλάκα, επί της όποιας ήσαν τοποθετημένοι μικροί όρειχάλκινοι δίσκοι, πού έδειχναν ταυτοχρόνως τά έτη, τους μήνες και τις έορτές, την άνατολή και τη δύση του 'Ηλίου καθώς και άλλων άστέρων, όπως μάς πληροφορεί ό Φιλόχορος.

Ό Μέτων ώστόσο ήταν κατ' έξοχήν άστρονόμος και χρονολόγος. 'Εν συνεργασία με τον μαθητή του Εύκλήμονα θεμελίωσε την χρονολογική επιστήμη, την όποία τελειοποίησαν ό Κάλλιππος ό Κυζικηνός (4ος π.Χ. αιών) και ό εκ Βιθυνίας 'Ιππαρχος (2ος π.Χ. αιών). Οί μεταβολές πού είχε επιφέρει ό Κλεόστρατος ό Τενέδιος στο ήμερολόγιον του σοφού Σόλωνος ούτε τά ήμαρτημένα είχαν διορθώσει ούτε την σύμπτωση ήλιακών και σεληνιακών μηνών είχαν επιτύχει, μ' αποτέλεσμα την διόγκωση της ύφισταμένης συγχύσεως. Διά του Μετωνικού 'Ενιαυτού επιτυγχάνεται ή σύμπτωση σχεδόν ήλιακών ήμερών και νομηνιών.

Ό Μετωνικός 'Ενιαυτός ή Κύκλος ή «περί των ήλίου περιφορών των έννεακαιδεκαετηρίδων» καθωρίστηκε την 13ην Σκιροφοριώνος επί άρχοντος 'Αψέδου ήτοι στίς 20-06-432 π.Χ., σύμφωνα με μιá επιγραφή της Μιλήτου. Κάθε δεκαεννεατία περιλαμβάνει δώδεκα κοινά (δώδεκα μηνών) έτη και έπτά έμβόλιμα (δεκατριών μηνών) ή 6.940 ήμέρες· έχουμε δηλαδή έτη των 365 5/19 ήμερών, πού ελάχιστα διαφέρουν των συγχρόνων. Διά της έννεα-

καιδεκαετίας συμβιβάζονται λίαν επιτυχῶς οἱ κινήσεις τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης· καὶ οἱ δυὸ ἀστέρες, πὺν ἀποχωρίζονται κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ κύκλου, φαίνεται νὰ συναντιοῦνται στὸ ἴδιο σημεῖο κατὰ τὴν λήξιν του. Ὁ Μέτων μετέθεσε καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἀπὸ τὴν χειμερινὴν στὴν θερινὴ τροπὴ ἥτοι ἀπὸ τὸν μῆνα Γαμηλιῶνα (= Ἰανουάριος) στὸν Ἑκατομβαιῶνα (= Ἰούλιος).

Ὁ Μέτωνος Ἐνιαυτὸς γιὰ ἄγνωστους λόγους οὐδέποτε χρησιμοποιήθηκε ἐπισημῶς, ἐξ οὗ καὶ ἡ ῥήσις «ἀναβάλλεσθαι εἰς Μέτωνος ἐνιαυτόν», πὺν τὴν νιοθέτησαν οἱ Λατῖνοι ὡς «ad calendae Graecas». Κι ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀκολουθοῦσαν τὸ ἡμερολόγιο τοῦ συμπολίτη τους μέχρι καὶ τὰ χρόνια τοῦ Διοδώρου Σικελιώτη, ὅπως ὁ τελευταῖος μᾶς πληροφορεῖ: «Διὸ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων χρώμενοι τῇ ἐννεακαιδεκαετηρίδι οὐ διεψεύδοντο τῆς ἀληθείας, διότι τὰ ἀστρα κινοῦνται καὶ ἐπηρεάζουν τὰ γεγονότα τοῦ κόσμου συμφώνως πρὸς αὐτὴν τὴν ἀνακάλυψιν» (XII, 36). Λέγεται, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τόσο ἐνθουσιάσθηκαν ἀπὸ τὸ σύστημα χρονολόγησιν τοῦ Μέτωνος, ὥστε ἐχάραξαν διὰ χρυσῶν γραμμῶν στὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς τὴν ἐπαρκτὴν τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἡ ὁποία καὶ ἀπεκλήθη ἔκτοτε Χρυσοῦς ἀριθμὸς.

Οἱ Ἕλληνες μπορεῖ νὰ ἀπέρριψαν τὸ σύστημα χρονολόγησιν τοῦ Μέτωνος, οἱ Ἰουδαῖοι ὥστόσο τὸ νιοθέτησαν καὶ τὸ χρησιμοποιοῦσαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες. Διὰ τῶν Ἰουδαίων τὸ παρέλαβαν οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι καὶ σήμερα ἀκόμη ὑπολογίζουν δι' αὐτοῦ τίς ἡμερομηνίες τοῦ Πάσχα ὡς ἐξῆς: Ἡ τάξις τοῦ κύκλου τῆς Σελήνης εἶναι γνωστὴ παλαιόθεν· δίδει δὲ στὰ ἔτη μᾶς δεκαεννεαετοῦς περιόδου καὶ ἕναν ἀριθμὸ ἀπὸ τὸ ἔτος 1 μέχρι τὸ ἔτος 19, ὁ ὁποῖος καλεῖται Χρυσοῦς ἀριθμὸς ἐπίσης. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς μεταβάλλεται, καθὼς εἶναι φυσικὸ, ἀπὸ (Μετωνικὸ) κύκλο σὲ κύκλο. Γιὰ νὰ βροῦμε τὸν χρυσὸν ἀριθμὸ μᾶς οἰασθῇποτε χρονολογίας, προσθέτομε σ' αὐτὴν τὴν μονάδα καὶ διαιροῦμε τὸ ἄθροισμα διὰ τοῦ δεκαεννιά. Τὸ πηλίκον πὺν προκύπτει, ἐκφράζει τὸν ἀριθμὸ τῶν Μετωνικῶν κύκλων ἐντὸς αὐτῆς τῆς περιόδου, τὸ δὲ ὑπόλοιπον εἶναι ὁ Χρυσὸς ἀριθμὸς, πὺν σημαίνει ὅτι οἱ φάσεις τῆς Σελήνης ἀκολουθοῦν τὴν σειρὰ τῶν ἡμερομηνιῶν αὐτοῦ τοῦ ἔτους τῆς ἐννεακαιδεκαετίας. Βάσει αὐτῶν γνωρίζουμε τίς ἡμερομηνίες τῶν πανσελήνων, πὺν θὰ συμβοῦν μετὰ τὴν 21η Μαρτίου (= ἑαρινὴ ἰσημερία), ἡ δὲ πρώτη Κυριακὴ πὺν θὰ ἔχῃ πανσέληνον, ὁρίζεται ὡς Πάσχα.

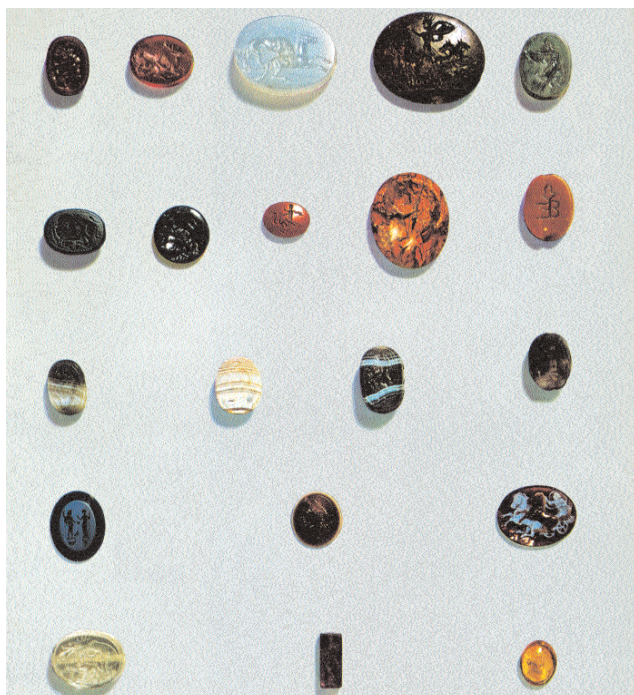
Ὁ Μέτων ὡς Ἕλλην καὶ δὴ Ἀθηναῖος ἦταν καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ. Σύμφωνα μὲ τὸν Αἰλιανό, προκειμένου ν' ἀποφύγῃ τὸν πλοῦν εἰς Σικελίαν, ἐπειδὴ προέβλεπε τὴν ἐκδασὴ τῆς ἐπιχείρησιν, ὑπεκρίθη τὸν μανιακὸν καὶ μάλιστα κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε τοὺς πάντες ἐξηπάτησε: «Καὶ μοι δοκεῖ ὁ Μέτων ἄμεινον ὑποκρίνασθαι τὴν μανίαν Ὀδυσσεῶς τοῦ Ἰθακησίου· ἐκείνον μὲν γὰρ ὁ Παλαμῆδης κατεφώρασε, τοῦτον δὲ Ἀθηναίων οὐδεὶς» («Ποικίλη Ἱστορία»).

Στὸ Μουσεῖο τοῦ Λούδρου ὁ «Πάπυρος Εὐδόξου» περιέχει τίς παρατηρήσεις τοῦ Μέτωνος καὶ τοῦ μαθητῆ του Εὐκτῆμονος, ἐνῶ ἕνας κρατῆρας τῆς Σελήνης ὀνομάζεται «Μέτων».

Σαράντος Πάν

Η ΑΝΕΠΑΝΑΛΗΠΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΟ-ΜΙΝΩΙΚΩΝ ΣΦΡΑΓΙΔΟΛΙΘΩΝ

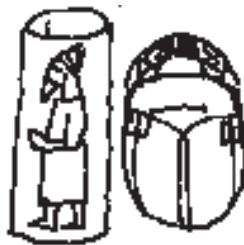
Μυστήριες παραμένουν ἡ τεχνική
καὶ ἡ τεχνολογία κατασκευῆς τους

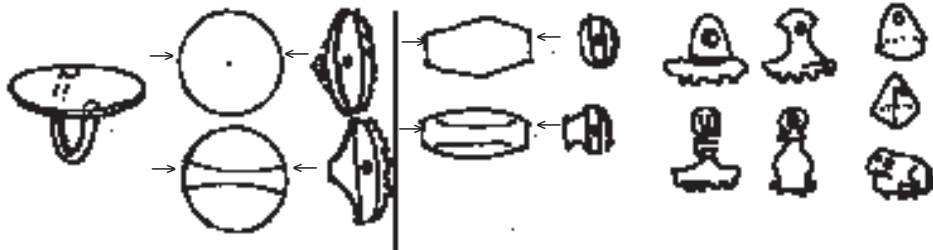
Εἰκὼν 1. (Βλέπε στὸ κείμενο.)

Ὑπάρχουν στὴν Ἑλληνικὴ Τέχνη εὐρήματα ἀπὸ ὅλες τὶς κατηγορίες της. Τὰ Κυκλώπεια καὶ οἱ Θολωτοὶ τάφοι στὶς Μυκῆνες ἀντιπροσωπεύουν τὸ μεγαλειῶδες. Ὁ Παρθενὼν τὸ ὥραϊον. Ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης τὴν χάριν. Γιὰ τὰ σφραγιδόγλυφα ἀντικείμενα, εἰδικώτερα τῆς μινωικῆς ἐποχῆς, πρέπει νὰ ἐφεύρουμε νέα αἰσθητικὴ κατηγορία: Τὸ χαριτωμένον, πὺν περιέχει τὸ δέος, τὴν ἁρμονία τοῦ κάλλους καὶ τὸν θαυμασμὸ τῆς λειτουργίας. Τί εἶναι ἐπὶ τέλους τὰ σφραγιδόγλυφα; Εἶναι συνήθως φακοειδεῖς ἑγχρωμοὶ λίθοι μεγέθους νυχιοῦ μὲ ἑγγλυφὴ (κοίλῃ) παρὰσταση.

ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΟΛΙΘΟΙ. Σφραγιδόγλυφα εύρέθησαν και στις ανασκαφές της Μεσοποταμίας (≈ 1.100 π.Χ.), άπλως με χαρακτές σχηματικές ανθρώπινες μορφές σε πηλό και ελάχιστα σε έλεφαντόδοντο. Επίσης σε αϊγυπτιακούς τάφους (≈ 1.350 π.Χ.) υπό μορφή σκαραβαίων σε έγχαρακτους ήμιπολύτιμους λίθους. (Εικ 16). Τα σφραγιδόγλυφα όμως, που εύρέθησαν αρχικά στη Κρήτη (Μινωικά), έν τέλει δέ σε όλη την Πελοπόννησο (Μυκηναϊκά, Νησιά, Στερεά Έλλάδα και Θεσσαλία, δέν έχουν καμμία σχέση με τα άνωτέρω, γιατί 1) είναι άρχαιότερα (τουλάχιστον άπό τό 2800 π.Χ. έως 1.100 π.Χ.) και 2) είναι έγγλυφα (τό άρνητικό του άνάφλυφου) με παραστάσεις τριών διαστάσεων.

Εικόν 16.

Εικόν 2.

Τα σφραγιδόγλυφα αντικείμενα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες¹: 1) Τους δακτυλίους (Εικόν 1) με ή χωρίς δακτυλιόλιθους, όπως οί χρυσοί δακτύλιοι, που είναι χυτοί με έγγλυφες φιλοτεχνημένες εκ των ύστερων παραστάσεις· και 2) τους σφραγιδόλιθους. Τα είδη τους είναι τα έξης: α) Φακοειδείς, β) άμυγδαλοειδείς, γ) σφραγίδες με λαβή, δ) κύλινδροι κρεμαστοί και ε) γλυπτοί. Άπ' όλα αυτά θα άσχοληθούμε μόνο με τους φακοειδείς σφραγιδόλιθους, διότι είναι οί περισσότεροι (πάνω άπό 90%) με έγγλυφες παραστάσεις (κυρίως ζώων) σε σκληρότατους ήμιπολύτιμους λίθους. Όσο για τους δακτυλίους, δέν θα τους αναφέρωμε πλέον, παρ' όλη την έκπληκτική τους μικροτεχνουργία (ή τέχνη και τεχνική τους ίσως είναι άνώτερη) λόγω της σχετικά εύκολης έπεξεργασίας του μαλακού χρυσοῦ².

ΤΟ ΥΛΙΚΟ. Οί σφραγιδόλιθοι αυτοί είναι περίπου κυκλικοί λειασμένοι λίθοι κυρίως άπό χαλαζία (όξείδιο του πυριτίου, SiO₂), εύρισκόμενοι υπό διάφορες μορφές π.χ. καθαρός, διαφανής ως όρεια κρύσταλλος (σπάνια) ή με προσμείξεις ως άχάτης, ίασπις, καπνίας, άμέθυστος, καλχηδόνιος, σαρδώνυξ, σερπεντίνης κ.ά. διάφορων χρωμάτων συνήθως σε λεπτές στρώσεις. (Εικ. 2).

Έτσι είναι σχεδόν άδύνατο διά γυμνοῦ όφθαλμοῦ, όχι νά ιδή κανείς την έγγλυφη παράσταση, άλλ' ούτε καν νά άντληφθῇ την ύπαρξή της. Άποτέλεσμα τούτου ήταν ή άπόρριψη άπό τους ανασκαφείς στά μπάζα αυτών των τόσο μικρών λίθων (άπό 7 έως 20 χλσ. διαμέτρου και πάχους 3 χλσ.) και ή δια παντός άπώλειά των. Ίδιαίτερα όταν οί περισσότεροι σφραγιδόλιθοι έχουν βρεθῇ έδω και 200 χρόνια άπό ιδιώτες και όχι άπό ανασκαφές άρχαιολόγων (τάφων, οικίσκων κ.λπ.).

Ό χαλαζίας είναι σκληρότατο ύλικό με βαθμό σκληρότητας 8 βάσει της δεκαβαθμίου κλίμακος (άδάμας 10, κορούνδιον 9). Δέν χαράσσεται λοιπόν παρὰ μόνον άπό

τὸν ἀδάμαντα (ἀνύπαρκτο στὴν Ἑλλάδα) καὶ ἀπὸ κορούνδιο (τριοξείδιο τοῦ ἀργιλίου, Al_2O_3). Τούτου ἡ εὐγενὴς μορφή εἶναι διάφοροι πολύτιμοι λίθοι σπάνιοι στὴν Ἑλλάδα ἢ τοι ρουμπίνι, σάπφειρος, σμάραγδος, τοπάζι. Τὸ κοινὸ κορούνδιο ὑπὸ μορφή συμύριδος βρίσκεται ἄφθονο στὴ Νάξο εἴτε ὡς λίθος εἴτε ὡς κόνις. Παρ' ὅλο πού οἱ Μινωῖτες καὶ ἀργότερα οἱ Μυκηναῖοι καὶ λοιποὶ Ἕλληνες χρησιμοποίησαν καὶ (ἐλάχιστα βέβαια) ἄλλα ὑλικά λιγώτερο σκληρὰ ὅπως αἱματίτη, στεατίτη καὶ ἐλεφαντόδοντο, ἡ λύση ἐκλογῆς τους ἦσαν οἱ παραλλαγές τοῦ σκληρότατου χαλαζία, χαρασσόμενου μόνο ἀπὸ τὴ συμύριδα.

Γιατὶ ἔγινε αὐτὴ ἡ ἐπιλογή, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τοὺς δυσκολέψῃ ἡ ἐπεξεργασία του ἀφάνταστα; Ἡ ἀπάντησις δυσκολώτατη. Ἀποτολμοῦμε μία ρηξικέλευθη τοιαύτη: Ἴσως ἦταν μία πρόκλησις γιὰ κατασκευὴ ἀναλλοίωτης ταυτότητος διαρκείας ὁλοκληροῦ ζωῆς, περασμένης μὲ κλωστή στὸ λαιμό (Ἡρόδ. Ι, 195: «σφραγίδα ἕκαστος ἔχει». Ἰσοκρ., Ἐπιστ. XVII, 33: «σφραγίδας ἐπιβάλλουσι»). Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῆς ἐπεξεργασίας του ἦταν μεγάλη (ὁ Larsen ἀναφέρει κείμενο τοῦ 1600 π.Χ., πού δηλώνει ἀξία σφραγιδόλιθου ἴση μὲ δύο βόδια, περίπου ἓνα ἑκατομμύριο δρχ. σημερινές)⁴, ἐλάχιστοι πτωχοὶ θὰ τὸν εἶχαν στὴν κατοχὴ τους. Ὁ λοιπὸς ὅμως πληθυσμὸς, δηλαδή τὸ 40% περίπου, εἴτε ἦσαν ὑπόχρεοι ἢ διὰ λόγους γοήτρου, θὰ διέθεταν τὴ μικρὴ αὐτὴ περιουσία γιὰ μιὰ τέτοια ταυτότητα. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη καὶ τίς Δημόσιες Ὑπηρεσίες, πάνω ἀπὸ 1.000.000 σφραγίδες κατασκευάζοντο ἀνὰ γενεὰ ἢ τοι 3 ἑκατομμύρια τὴν ἑκατονταετία. Ἄν πολλαπλασιάσωμε ἐπὶ 17 περίπου αἰῶνες, ἔχομε $3 \times 17 = 50$ ἑκατομμύρια σφραγιδόλιθους! Ἀπὸ τὸν τεράστιο αὐτὸ ἀριθμὸ δημοσιεῦθησαν μέχρι τώρα στὸ CMS¹ μόνο 7.000 σὲ 20 τόμους, ἂν δὲ ὑπολογίσουμε ἄλλους τόσους σὲ ἰδιωτικὲς συλλογὲς κ.λπ., οἱ εὗρεθέντες σφραγιδόλιθοι εἶναι μόνο τὸ $\approx 0,5\%$ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ των (15.000:50.000.000) ἢ τοι ἓνας στὶς δύο χιλιάδες. Οἱ λοιποὶ περιμένουν τὴν εὕρεσίν τους ἢ ἐχάθησαν διὰ παντός.

Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ. Οἱ χωρικοὶ τῆς Ἑλλάδος ἀνέκαθεν ἐλάτρευαν τὰ ἀρχαῖα κοσμήματα. Οἱ δὲ Κρήτες καὶ Πελοποννήσιοι εἶχαν συνήθως στὸ σπίτι τους μερικοὺς σφραγιδόλιθους ἢ δακτυλίδια, πού ἐμφανίζονται κατὰ καιροὺς στὰ παλαιοπωλεῖα τῆς Ἀθήνας. Ἐκεῖ ἴσως τὰ πρωτόειδε ὁ Ἑβάνς καὶ ἀπεφάσισε νὰ βρῇ τὴν πηγὴ τους, τὸν Μινωικὸ πολιτισμὸ. Μὲ ἀφορμὴ τὰ «πετραδάκια» αὐτὰ μᾶς ἀπεκαλύφθη ὁ ἐκπληκτικὸς ἀρχαιότατος πρωτοελληνικὸς αὐτὸς πολιτισμὸς. Ὁ Ἑβάνς τὸν χωρίζει σὲ εὐρεῖες χρονικὲς κατηγορίες μὲ συνεχῶς διευρυνόμενες χρονολογίες: Πρώιμος Μινωικὸς, Προ-ανακτορικὸς, Πρωτο-ανακτορικὸς, Μεσο-, Νέο-, Μετα-ανακτορικὸς.

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ χρονολογήσουμε τοὺς σφραγιδόλιθους θέτοντάς τους στὴν ἀντίστοιχη περίοδο ἀνάλογα μὲ τὴν τεχντροπία τους ἢ τὰ παράλληλα εὐρήματα; Ἡ διοίκησις τοῦ μοναδικοῦ ὠλοκληρωμένου CMS (Corpus Minoischen Siegel) μὲ διευθυντὴ τὸν δρ. Pini, καλῶς ποιούσα, ἀπηγόρευσε τὴν ἔστω καὶ μὲ ὑπόνοια χρονολόγησις ἑκάστου τῶν ≈ 7.000 παρουσιασθέντων ἀντικειμένων (παρ' ὅλη τὴν ὁλοσέλιδη λεπτομερειακὴ παρουσίαση). Ὁ ἴδιος ὁ Pini σὲ διάλεξίν του ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνάδειξής του ὡς διδάκτορος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀπέτρεψε τοὺς ἀρχαιολόγους ἀπὸ τὸ νὰ χρονολογοῦν μὲ ταφικὰ κυρίως εὐρήματα τοὺς σφραγιδόλιθους, λόγῳ τοῦ ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι 1) μεταγενέστεροι, ἀπὸ ἀνώτερα στρώματα ἢ 2) προγενέστεροι, ἀπὸ χρῆσις προηγούμενων ταφῶν ἢ λόγῳ παλαιῶν κειμηλίων.

Καὶ ὁ ἐρευνητὴς V. Kenna⁵, τολμῶντας νὰ προτείνει ταξινομήση μὲ δάση τὴν τεχνολογία (α=Πρώιμος, β= Προ-ανακτορική, γ=Πρωτο-, δ καὶ ε = Μεσο-, στ = Νεο-, ζ= Μυκηναϊκή), ἀποδεικνύει ὅτι μετὰ ἀπὸ μία «ἀρχική ἀτολμία» (α,β,γ) ἐμφανίζεται μία πρώιμη ἐξέλιξη ὑψηλῶν προδιαγραφῶν (δ,ε) καὶ μετὰ φθίνουσα πορεία (στ, ζ).

Εἰκὼν 3.

Ἀπ' ὅ,τι φαίνεται, ἐξ ἀρχῆς τοῦ Μινωικοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρχαν μᾶλλον καλοὶ καὶ κακοὶ τεχνίτες παρὰ καλές/κακές περιόδους.

ΟΙ ΦΑΚΟΙ. Ἡ παρουσίαση στὸ CMS κάθε σφραγιδόλιθου γίνεται μὲ τὴν φωτογράφησή του ὑπὸ μεγέθυνση τουλάχιστον 5:1 ὥς καὶ τοῦ ἐντυπώματός του ὑπὸ ἴδια μεγέθυνση, ἀνάλογα φωτισμένου, ὥστε νὰ φαίνονται οἱ λεπτομέρειες στὸ ἀνάγλυφό του. Ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ἰδῇ ὁ ἐρευνητὴς μὲ εἰδικὸ φακό, θὰ ζωγραφίσῃ λεπτομερέστατα τὸν σφραγιδόλιθο συμπληρώνοντας τὶς φθορὰς καὶ ἀναδεικνύοντας τὶς λεπτομέρειες (στὰ ζῶα φλέβες, τένοντες κ.λπ.). Παρόμοια ἔρευνα θὰ ἐγίνετο καὶ στὴ Μινωικὴ ἐποχή.

Φωτ. 1.

Σὲ δύο φάσεις χρήσεως θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ὁπωσδήποτε μεγεθυντικὸ ἐργαλεῖο κατὰ τὴν κατασκευὴν του καὶ κατὰ τὸν ἔλεγχο-ἐπικύρωση τοῦ σφραγίσματος. Ἐλάχιστες μελέτες ἔχουν γραφῇ γιὰ τοὺς φακοὺς στὴν ἀρχαιότητα, καὶ αὐτὲς ἀντιφατικές. Ἀπ' αὐτὲς δύο ξεχωρίζουν: ἡ μία μὲ ἀποδοχὴ χρήσεως φακῶν (Σακελλαράκης= Σ.)⁴ καὶ ἡ ἄλλη ἀντιθέτως (Δ. Πλάντζος= Π.)⁶. Ὁ Σ. παρουσιάζει τὰ δύο φακοειδῆ ἐπιπεδόκυρτα ἀντικείμενα, ποὺ ἀνακάλυψε στὸ Ἰδαῖον Ἀντрон, ἀπὸ ὁρεῖα κρύσταλλο, διαφανέστατα, διαμέτρου 8 χλσ., πάχους 4 καὶ μὲ δυνατότητα μεγεθύνσεως 20 χλσ. (πρακτικὰ 7 χλσ.). Παρόμοια εὑρέθησαν σὲ οἰκίες χαρακτῶν στὴν Πομπηία. Τὰ προτείνει ὥς ἐργαλεῖα μεγεθυντικὰ (κατασκευὴ-ἐπικύρωση σφραγίδων), ἀλλὰ καὶ γιὰ καύση⁷ ὥς καὶ γιὰ ἱατρικὴ χρήση.

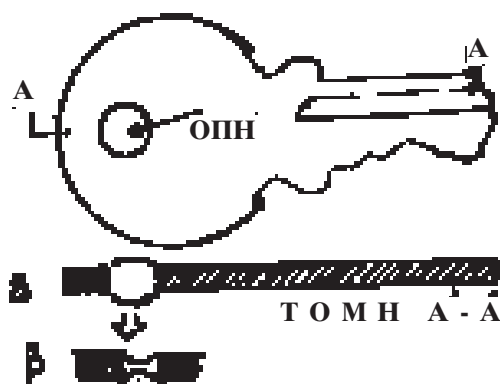
Ὁ Ἔδανς ὁρῆκε 23, ὁ δὲ Σλήμαν 50. Ὁ Π. τὰ θεωρεῖ λόγῳ τῶν ὁπῶν τους διακοσμητικὰ ἢ πιόνια ἐπιτραπέζιου παιχνιδιοῦ. Προτείνει δὲ ὡς τρόπο κατασκευῆς τῶν σφραγιδολίθων τὴ χάραξη μὲ τρύπανον ἀπὸ νεαρά ἀγόρια μὲ μυωπία, γιὰ νὰ τοὺς βλέπουν μεγεθυμένους. Ὅλα αὐτὰ στηρίζονται στὸ μοναδικὸ εὑρημα ἑνὸς τρυπάνου σὲ ρωμαϊκὸ τάφο τοῦ Β' αἰῶνα μ.Χ., μὲ τὴν ἐπιγραφὴ ΟΚΤΩΚΑΙΔΕΚΕΤΗΣ= δεκαοκταετὴς... (Εἰκ. 4).

Κατὰ τὴν γνώμη μου ὁ τάφος ἦταν ξυλουργοῦ ἢ ἀγαματοποιοῦ, μὲ τὸ σύμβολο τῆς

ἐργασίας του, τὸ τρύπανον. Εἶναι ἡλικιωμένος τεχνίτης καὶ ὄχι παιδάκι, δεκαοκταετὴς δὲ ἦταν ἡ θητεία του στὸ ἐπάγγελμα.

Ὅσο γιὰ τοὺς σπάνιους τεχνίτες σφραγιδολῖθων (κλειστὸ ἐπάγγελμα), πρέπει νὰ ἦσαν ὥριμοι ἄνδρες μὲ μεγάλη πείρα καὶ καλὴ ὄραση. (Ὁ μύωψ δὲν βλέπει μεγεθυμένα τὰ ἀντικείμενα, ἀπλῶς προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐστιάσῃ κοντὰ στὰ μάτια του.) Καὶ ὁ Σενέκας εἶχε τὴν ἴδια γνώμη. Τὸ αὐτὸ ἴσχυε καὶ γιὰ τοὺς χιλιάδες Μινωίτες δημόσιους ἢ ἰδιῶτες ἐλεγκτές.

Συμπερασματικὰ δέχομαι τὴν χρῆση φακῶν ἐξ ὀρείας κρυστάλλου γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν προπλάσμάτων (κυρτῶν καὶ ὄχι κοίλων, δηλαδή ὅπως θὰ φαίνονταν στὸ ἐντύπωμα). Κατὰ τὴν κατασκευὴ ὁμως τοῦ σφραγιδολῖθου θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν

Σχ. 1.

κάτι ἀπλούστατο (τὶς «ὕδατινες φυσαλίδες» ποὺ ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, 36,67 καὶ 37,10: «*bullae crystalli*»). Δηλαδή ἓνα ὀρειχάλκινο ἐργαλεῖο σχήματος κλειδιοῦ (Σχ. 1), πάχους 2 χλσ., μὲ ὀπὴ διαμέτρου 5 χλσ..

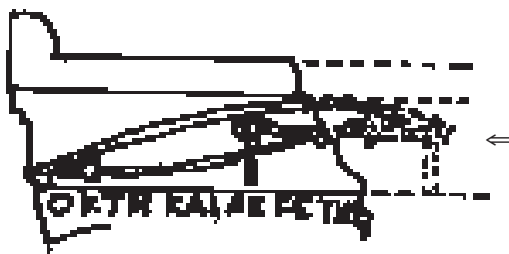
Ἄν ρίξουμε σταγόνα νεροῦ στὴν ὀπὴ, θὰ γίνῃ ἀμφίκυκλος φακός, ποὺ θὰ μικραίνει τὰ ἀντικείμενα. Ἄν ὁμως ρίξουμε ἄλλη μία σταγόνα, θὰ γίνῃ ἀμφίκυκτος (μὲ κάτω μεγαλύτερη κυρτότητα λόγω βάρους τοῦ νεροῦ) καὶ θὰ μεγεθύνῃ

τοὺς σφραγιδολῖθους. Ἀπὸ τὴ μέση τῆς ὀπῆς, διαπερνώντας τὸν ὑδάτινο φακὸ, θὰ

περνοῦσε ἡ ἐγγλυφὶς τοῦ τόρνου, ποὺ θὰ ἐρευνήσωμε κατωτέρω, μειώνοντας καὶ τὴν θερμοότητα τριβῆς της.

Η ΕΓΓΛΥΦΗ (κατασκευὴ τῶν σφραγιδολῖθων)⁸⁹. Ἡ ἐγγλυφὴ (*engraving*) ἐγίνετο σύμφωνα μὲ τὸν Κερνα⁵ μὲ χάραξη, σκάλισμα, τρύπημα, ἐγγλυφὴ-τόρνευση (*cutting, grind, bore, saw*). Στὸ κεφ. «Τεχνική» μόνον αὐτὸς τολμᾷ νὰ προτείνῃ (γενικά, πλὴν σαφῶς) περιστροφικά ἐργαλεῖα ἀπὸ ὀρείχαλκο, πολὺ αἰχμηρά, λειαντικές οὐσίες καὶ πηγὴ ἐνέργειας τὸν τροχό. Ὁ δὲ Θεόφραστος («Περὶ λίθων» 1.5) λέγει: «... *λίθοι γλυπτοὶ γὰρ καὶ τορνευτοὶ καὶ πριστοί*». Ἀλλὰ καὶ ἡ G. Richter³ στὸν πρόλογό της ἀναφέρει τὴν «τεχνικὴ τοῦ τροχοῦ», παραθέτοντας γκραβούρα τοῦ 17ου αἰ. εἰκονίζουσα τραπέζι διαθέτον τροχούς.

Πρὶν ἐξετάσωμε τὴν τεχνικὴ καὶ τὶς συσκευές/ἐργαλεῖα γιὰ τὴν ἐγγλυφὴ τῶν σφραγιδολῖθων, θὰ προτείνουμε μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα τῆς ἐκπληκτικῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τεχνικῆς τῶν Μινωιτῶν. (Εἰκ. 5). Καὶ φυσικὰ δὲν θὰ ὑπεισέλθουμε

Εἰκ. 4.

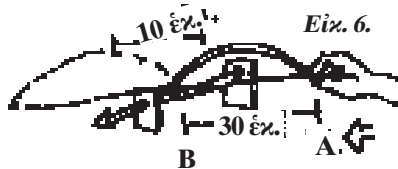
Εικ. 5.

στην αισθητική ανάλυση της ανεπανάληπτης αυτής τέχνης, που δείχνει όλο το σέβας της στη Φύση, της τέχνης που δέν επαναλαμβάνει τον έαυτό της: κανείς σφραγιδόλιθος δέν είναι όμοιος με τόν άλλο, παρ' όλο που θέματα και τεχνοτροπία επανέρχονται μερικές φορές.

Ἡ ἐπίσημη ἐκδοχή τοῦ τρόπου ἐγγλυφῆς τῶν σφραγιδολίθων εἶναι ἡ διὰ τοῦ τοξωτοῦ τρυπάνου. (Εἰκ. 6). Ἡ λειτουργία τοῦ τόξου-χορδῆς διαδρομῆς ≈ 30 ἐκ. Ἐπειδὴ ὅμως δέν εἶναι ἰσοταχῆς ἡ κίνησις (στό Α καὶ Β ἢ ταχύτης εἶναι μηδενική), ἡ διαδρομὴ που παράγει ἔργο εἶναι μόνο 10 ἐκ. Ἄν λοιπὸν ὁ περιστρεφόμενος ὀριζόντιος ἄξων ἔχῃ διάμετρο 4 χλσ., σὲ κάθε περιστροφή θὰ προχωρῇ 4x3,14 ≈ 13 χλσ. Καὶ σὲ μία κίνησις τοῦ τόξου ΑΒ θὰ κάνῃ 100 χλσ.: 13 ≈ 7 περιστροφές. Ἄν τὸ τόξο κινῆται μετὰ $\max$ ρυθμὸς = 3 κινήσεις τὸ δευτερόλεπτο, τότε θὰ ἔχωμε 3x7 = 21 στρ./δευτ. ἢ 21x60 ≈ 1.200 στροφές/λεπτό, καὶ αὐτὲς ὄχι σίγουρες, ὄχι σταθερές καὶ ὄχι γιὰ πολλήν ὥρα.

Ἡ πρότασις ἡ δική μας εἶναι: Τόρνος που παίρνει ἐνέργεια ἀπὸ τὸν «τροχὸ ὁδοντιάτρου» λόγῳ τῆς ὁμοιότητός του μετὰ τὸ ποδοκίνητο παλαιὸ ὁδοντογλύφανον. (Εἰκὼν 7).

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ: Στὸ δάπεδο τῆς τράπεζας ἐργασίας (λ) ὑπάρχει ἀρθρωτὸ πέλδιλο (pedale) μετὰ ἐπαναφορὰ (ἐλατήριο;) (α). Ἡ διπλᾶ ἀρθρωτὴ ράβδος (β) δίνει κυκλικὴ κίνησις στὸν τροχὸ (γ), που περιστρέφει μετὰ λεπτὸ νῆμα (μετάξι;) τὴν μικρὴ κάθετη τροχαλία (δ). Αὕτη μετὰ τὴν σειρὰ τῆς δίνει κίνησις σὲ ὅμοια ὀριζόντια τροχαλία (ε) μετὰ πακτωμένο στέλεχος (ζ), που στηρίζεται σὲ σταθερὸ ἄξονα (στ) στὴν τράπεζα.

Εἰκὼν 7.

Τὸ λεπτὸ αὐτὸ ὀρειχάλκινο στέλεχος περιστρεφόμενο μετὰ ταχύτητα διαπερνᾷ (ψυχόμενο) τὴν ὀπὴ τοῦ «κλειδόσχημου» ἐργαλείου (Εἰκ. 7) καὶ τὴν σταγόνα του καὶ καταλήγει στὴν προσαρμοζόμενη καὶ ἀλλαζόμενη ἐγγλυφίδα (η).

Οἱ ἐγγλυφίδες αὐτὲς θὰ ἦσαν διαφόρων ἀπολήξεων (Εἰκ. 8) ἀναλόγως τῆς χρήσεως (χάραξη, σκάλισμα, τρύπημα, τόρνευση). Οἱ ἀπολήξεις ἔπρεπε νὰ ἦσαν (οἱ λεπτότερες 0,03 χλσ. = 30 μικρά!) ἐνισχυμένες μετὰ παιπάλῃ (ἄχνη) ἐκ Ναξίας ἀκόνας (Πίνδ. Ι.6) = σμύριδος, βυθιζόμενες σ' αὐτή, ἀφοῦ πρότερον ἢ τοποθετοῦσαν ἰχθυόκολλα (Διοσκορίδης, Γαληνός), ἂν ἄντεχε σὲ ὑψηλὲς θερμοκρασίες λόγω τριβῆς, ἢ τὶς ἐθερμαιναν ἀναλόγως.

Εἰκ. 8.

Ὁ ἄξων (στ) βεβαίως θὰ ἐλπιάνετο μετὰ λάδι (θ), ὁ δὲ τροπικὸς φωτισμὸς ἀπὸ παράθυρο (κ) θὰ ἀντανάκλατο σὲ κοῖλο καθρέπτη (ι).

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ-ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ:

Ὁ τόρνος λειτουργοῦσε ὡς ἑξῆς: Μὲ τὸ ἓνα πόδι στὸ πέδιλο μετὰ ρυθμὸ 4 κινήσεων/δευτ. ἔδιδε ὁ τεχνίτης ταχύτητα στὸν (διαμ. $D = 40$ ἐκ.) τροχὸ 4 στρ./δευτ., ποὺ τὴν μετέδιδε στοὺς μικροὺς τροχοὺς (δ καὶ ε) 15πλάσιασμένη ἤτοι $4 \times 15 = 60 \times 60'' = 3.600$ στρ./λεπτό (ὁ λόγος $D\gamma : D\epsilon = 40 : 2,7$ ἐκ. = 15). Ἡ ταχύτης περιστροφῆς εἶναι μεγάλη (τριπλάσια τοῦ τοξωτοῦ τρυπάνου) καὶ μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ καὶ 15'. Ἡ αἰχμὴ τῆς ἐνισχυμένης μετὰ σμύριδα ἐγγλυφίδας μπορεῖ πλέον νὰ τორνεύσῃ τὶς σκληρότατες ποικιλίες τοῦ χαλαζία.

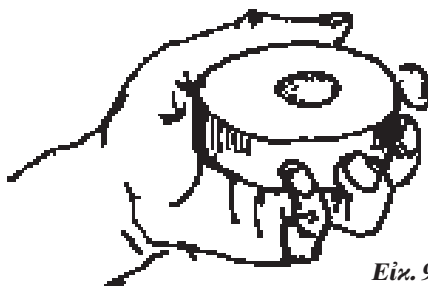
Οἱ λίθοι αὐτοί, γιὰ νὰ γίνουν σφραγιδόλιθοι, ἔπρεπε πρῶτα νὰ πάρουν τὸ ἀνάλογο σχῆμα, δηλαδὴ φακοειδὲς (στρογγυλὸ) ἢ ἀμυγδαλοειδὲς (ἐλλειπτικὸ), νὰ τρυπηθοῦν, γιὰ νὰ κρεμοῦνται στὸ λαιμὸ μετὰ δερμάτινο λουράκι, καὶ νὰ λειανθοῦν.

Ἐπειδὴ ἦταν πολὺ μικροὶ ($D = 7 \sim 20$ χλσ.), θὰ τοὺς «ἐντοίχιζαν» χύνοντας ἴσως γύψο γύρω τους ὑπὸ μορφὴ δίσκου $D \approx 5$ ἐκ. καὶ πάχους = 1,5 ἐκ. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἐχειρίζοντο καὶ κατὰ τὴν ἐγγλυφὴ του (Εἰκ. 9).

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ - ΧΗΜΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ.

Ἐν συνεχείᾳ αὐτῆς τῆς προεργασίας τοῦ σφραγιδόλιθου ὑπῆρχε ὁλόκληρη διαδικασία.

Ὁ νεαρὸς ιδιώτης, ὁ δημόσιος λειτουργὸς ἢ ὁ ἐπιχειρηματίας προσήρχετο στὸν καλλιτέχνη, ποὺ τοῦ παρουσίαζε τὴν συλλογὴ του ἀπὸ ἡμιπολύτιμους λίθους ἢ καὶ φθινότερους μαλακώτερους τοιοῦτους. Ἀφοῦ ἐγίνετο ἡ ἐπιλογή, τοῦ ἔδειχνε δείγματα τῆς τέχνης του, καὶ ἀπεφασίζετο τὸ πολὺπλοκο

Εἰκ. 9.

ἢ μὴ τοῦ σχεδίου. Ἔτσι καθορίζετο καὶ ἡ συνολικὴ τιμὴ τοῦ σφραγιδολίθου.

Στὴν ἐπόμενη συνάντηση θὰ τοῦ ἔδειχνε τὸ πρόπλασμα σὲ ἀνάγλυφο (ἀντίθετο τοῦ σφραγιδολίθου), τουλάχιστον πενταπλάσιο τοῦ φυσικοῦ, σὲ γύψο ἢ πηλό. Ἀφοῦ ἐγίνοντο οἱ σχετικὲς ἀλλαγές καὶ διορθώσεις, θὰ ἐλάμβανε τὴν ἔγκριση ἀπὸ τὴν ἀρμόδια ὑπηρεσία ἀρχαίων.

Μετά, σύμφωνα μὲ τὴ καθιερωμένη ὑπόθεση, ὁ καλλιτέχνης ἀρχίζε τὴν ἐγγλυφὴ τοῦ σφραγιδολίθου, ἀρχίζοντας ἀπὸ μία μεριά, χωρὶς προσχεδίαση. Κατ' ἐμὲ ἡ ὑπόθεση εἶναι ἀπαράδεκτη, λόγῳ τοῦ ὅτι: 1) ἡ σύνθεση δὲν θὰ μπορούσε νὰ τοποθετηθῇ σωστά (κάτι θὰ ἔλειπε ἢ θὰ περισσεύε) καὶ 2) τὸ παραμικρὸ λάθος θὰ ὠδηγοῦσε τὸν πολύτιμο σφραγιδολίθον στὰ σκουπίδια. Προτείνουμε τὴν ἑξῆς διαδικασία δύο σταδίων ἢ προσχέδιο καὶ λεπτομέρειες μὲ τόνρο-ἐγγλυφίδες:

1. Χονδροειδὴς κοίλανση ὡς προσχέδιο. Ἡ Richter³, σ. 7, παρουσιάζει ἓνα τέτοιο ἀπὸ σπανιώτατη περίπτωση ἡμιτελοῦς σφραγιδολίθου. Αὐτὴ γίνεται εἴτε μὲ ἐπίπονη χρονοβόρο ἐργασία μὲ ἐγγλυφίδες εἴτε μὲ χημικὰ μέσα ἢτοι ἐπεξεργασία μὲ ὑδροφθορικό οὐξ = HF (δική μας πρόταση). Γι' αὐτὴ τὴν διαδικασία ἀπαιτεῖτο κατασκευὴ ἀναγλύφου προπλάσματος σὲ φυσικὸ μέγεθος ἀπὸ οὐσία ἀπρόσβλητη ἀπὸ τὸ HF. 2. Ἡ Χημεία ἀναφέρει τὴν παραφίνη, ἐμεῖς προτείνουμε τὴν ἀσφαλτο ἢ τὴν ρητίνη, εὐρυσκόμενη στὰ Ἴονια νησιά, μέρη τῆς δικαιοδοσίας τῶν Μινωιτῶν. Τὸ ὑδροφθορικό οὐξ κατασκευάζεται ἀπὸ φθορίτη μὲ ἐπίδραση θεικοῦ ὀξέος: $\text{CaF}_2 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{CaSO}_4 + 2\text{HF}$. Ὁ φθορίτης ἐλαμβάνετο ἀπὸ ἰζήματα θερμῶν πηγῶν (καρσιπερούχων), τὸ δὲ θεικὸ οὐξ δι' ἀποστάξεως στυπτηρίας γῆς τῆς Κιμῶλου $\text{Al}_2 \cdot (\text{SO}_4)_3 \dots$. Ἔτσι, μὲ τὸ HF διαλυμένο στὸ νερὸ καὶ τοποθετημένο σὲ ἀσφάλτινο δοχεῖο ἄλειφαν τὸ ἀσφάλτινο πρόπλασμα καὶ τὸ τοποθετοῦσαν στὸ χαλαζία. Αὐτὸς ἐπροσβάλλετο ἀπὸ HF καὶ μετὰ ἀπὸ προσπάθειες πάθαινε κοίλανση. [Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει, ὅτι οἱ τεχνίτες ὑπέφεραν ἀπὸ πονόματο (ἄτμοι HF): HN 35ο].

Ἄν φαίνονται ὅλα αὐτὰ πολὺ πλοκα καὶ ἀδιανόητα γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀπέδειξα ὅτι ὅλα τὰ ὑλικά ἦσαν στὴν διάθεσή τους καὶ τὸ μόνο ποῦ ἔλειπε ἦταν ἡ τεχνογνωσία. Ἄλλ' ἔλειπε; Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς μὲ ἐκπληκτικὰ ἐπιτεύγματα στὴν ναυτιλία, ἀρχιτεκτονική, ὀργάνωση, τέχνες δὲν θὰ ἔμενε πίσω στίς ἐπιστῆμες καὶ πιθανώτατα καὶ στὴ χημεία.

Ἄν λοιπὸν χάθηκαν (ἴσως ὄχι γιὰ πάντα) τὰ δεδομένα τῶν γνώσεων αὐτῶν, τὰ ἐπιτεύγματα τῶν Μινωιτῶν Ἑλλήνων παραμένουν ἀδιάφυστοι μάρτυρες τοῦ ἀσύλληπτου αὐτοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ σφραγιδογλυφία.

Βιβλιογραφία

1. H. van Effenterre εἰς CMS (Corpus Minoischen Siegel), IX.
2. Κ. Καρμιράντζος, «Ὁ Δίσκος τῆς Φαιστοῦ», ὑπὸ δημοσίευση σὲ προσεχὲς τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ».
3. G. Richter, «Engraved gems of the Greeks» 1968.
4. Α. Σακελλαράκης, «Lenses in Antiquity», AJA, τ. 91, σ.196/1987.
5. V. Kenna, «Gretan Seals».
6. Δ. Πλάντζος, «Crystals and Lenses in Graeco-Roman World», AJA, τ. 101.
7. Ἀριστοφάνης, «Νεφέλαι».
8. Ἡρόδοτος, Z4 + Z124 (:«ζῶα ἐν λίθοισιν ἐγγεγλυμμένα»).
9. Συλλογὴ Ἐπιγραφῶν, 409: «Δημητρίον γλυφὴ».

Κων. Καρμιράντζος

³ Ἀρχιτέκτων

Μεσαιωνικῆς ὥραιότητος ἀνδραγάθημα

Μὲ ἀφορμὴ τὸν σάλο πὺν προκάλεσαν παραεκκλησιαστικὲς κ.λπ. ὁργανώσεις στὴ Θεσσαλονίκη ἐναντίον κάποιον διδλίου, τὸ ὁποῖο ἀμφισβητοῦσε τὸν αὐθαίρετο καὶ ἀνύπαρκτο «κόσμο» τοῦ Γιαχβέ, νομικῶς καὶ πολιτειακῶς κατοχυρωμένον σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο, ὥστε νὰ ἀποτελῇ ὕδρη κάθε ἔξω ἀπ' αὐτὸν ἄποψη, παρατηροῦμε: Μία ὁλόκληρη Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότης φμιώνεται μεθοδικὰ μὲ ἀνοιχτοὺς καὶ κρυφοὺς τρόπους, ὅπου τὸ Σύστημα ὄχι μόνον γι' αὐτήν, ἀλλὰ οὔτε καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἐπιτρέπει προβληματισμοὺς. Παγκόσμιο τέχνασμα τοῦ Γιαχβέ νὰ μὴν ἐπιτρέπη ἀναφορὰ σ' ἄλλες ἀντιλήψεις, ὥστε νὰ ἀνακυκλώνεται ὁ ἴδιος. Ἐὰν μετὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότητα πάρωμε τὴν πνευματικὴ παραγωγή, θὰ δοῦμε ὅτι αὐτὴ ἔχει πιεσθῇ ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴν παραμόρφωση ἔτσι, ὥστε ἡ Θεοκρατία νὰ οἰκειοποιῇ τὰ τάλαντα αὐτῶν πὺν διακρίνονται.

Ἀπομονωμένη λοιπὸν ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότης, στὸ πνεῦμα τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχουν τέτοια προβλήματα, ἐνῶ ὁ Γιαχβέ ἐπὶ αἰῶνες ἀγωνίζεται γιὰ τὴν «τήρηση τῆς τάξεως» μὲ πάνω ἀπὸ ἑκατὸν ἑκατομμύρια νεκροὺς μέχρι σήμερα καὶ μὲ τὴν συνακόλουθη καταστροφὴ τῆς Φύσης.

Π.Γ.**Εὐρωπαϊκὲς «μπανανίες»**

[...] Ποῦ λοιπὸν τὸ ἔγκλημα, τὸ λάθος ἢ τὸ ἀτόπημα; Αὐτὰ τὰ «ὀμιλοῦντα πλάσματα», πὺν κόπτονταν γιὰ τὴ δημοκρατία, τὸν πλουραλισμὸ καὶ τ' ἀνθρώπινα δικαιώματα, σήμερα τί τὸ μεμπτὸν θροίσκουν στὴν Αὐστρία; Παραδιόστηκε τὸ σύνταγμα τῆς χώρας; οἱ ἀκροδεξιοὶ ἐξελέγησαν διὰ τῆς βίας; ἢ μήπως ξεγελάστηκε ὁ αὐστριακὸς λαὸς, τοῦ ὁποίου οἱ στρατιῶτες κατὰ τὴν περίοδο τῆς γερμανικῆς στὴ χώρα μας κατοχῆς ἐπέδειξαν τόση ἀνθρωπιά, ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ σήμερα ἀνησυχοῦντες καὶ προειδοποιοῦντες ἀπέχουν ἀναρίθμητα ἔτη φωτός.

Ποιὸ τάχα τὸ ζητούμενο τῶν διεθνῶν προαγωγῶν ἢ ἐπὶ τὸ εὐγενικώτερο προστατῶν; Τὸ παιχνίδι στὴν Αὐστρία δὲν παίχτηκε μὲ τοὺς κανόνες πὺν ἔχει καθορίσει ἡ Διεθνὴς Ἑξουσία;

Δ.Α.**Ἀδικαιολόγητη ἔκπληξη**

Ἀναγνώστες μας στίς Η.Π.Α. μᾶς ἐκφράζουν τὴν ὀργή τους ἀλλὰ καὶ τὴν μεγάλη ἔκπληξή τους, διότι κάποιος ἱερέυς-καθηγητῆς ὀνόματι Γεώργιος Δημόπουλος, τακτικὸς ἀρθρογράφος τῆς ἐφημερίδος «Πρωϊνὴ» τῆς Ν. Ὑόρκης, καταφέρεται συστηματικὰ ἐναντίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων μὲ ὕβρεις καὶ εἰρωνεῖες, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀπειλεῖ καὶ ἐκφοβίζει τοὺς ὁμογενεῖς πὺν... τολμοῦν νὰ τοὺς διαβάσουν.

Ἀπορεῖ κανεὶς, γιὰτὶ οἱ ἐν λόγῳ ὁμογενεῖς ἐκπλήσσονται ἀπὸ τὰ λόγια ἐνὸς καθηγητῆ, πὺν δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι ἄλλα ἀπ' τὴν δική του σκοπιά: Ὁ Χριστιανισμὸς ὄχι ἀπλῶς ἐξαφάνισε τὴν φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕδριζει καὶ σήμερα στοὺς ναοὺς («Ἀκάθιστος Ὑμνος», «Τριώδιον», «Παρακλητικὴ» κ.λπ.). Ἄλλωστε καθεὶς εἶναι ἐλεύθερος νὰ λῇ αὐτὰ πὺν θέλει. Τὸ ζήτημα εἶναι, ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ ὁμογενεῖς δέχονται νὰ ἀποτελοῦν τὸ ποίμνιο τέτοιων «ποιμένων», ὅπως καὶ νὰ τοὺς πληρώνουν ὡς «καθηγητές», γιὰ νὰ διδάσκουν τὰ δικά τους παιδιὰ πράγματα γιὰ τὰ ὁποία διαμαρτύρονται. Τὸ εὐτύχημα εἶναι πάντως, πὺς πολλοὶ ἀπ' τοὺς ὁμογενεῖς ἀρχίζουν νὰ ἀφυπνίζονται καί, ὅπως φαίνεται, κάνουν ὁλοένα καὶ δυσκολώτερο τὸ «διαφωτιστικὸ» ἔργο τέτοιων δασκάλων τῆς... Ἑλληνικῆς Παιδείας.

Π.Α.Κ.

Ἀλλαγὴ φετίχ

Πρὶν τρία χρόνια στὴν κεντρικὴ πλατεῖα τῆς Πράγας ἀποκαθίλωσαν τὸ ἐπιδηλωτικὸ ἄγαλμα τοῦ Λένιν καὶ στὴ θέση του ἔστησαν ὁμοίωμα τοῦ Ἀμερικανοῦ «δασιλιᾶ» τῆς πόπ Μάικλ Τζάκσον. Τὸν παρελθόντα Ἰανουάριο στὴν πρωτεύουσα τῆς Λιθουανίας Βίλνα, στὸ δάθρο πὺν ἄλλοτε δέσποξε ἡ μορφὴ τοῦ Λένιν, τοποθέτησαν τὴν προτομὴ τοῦ Ἀμερικανοῦ «ρόκ στάρ» Φράνκ Ζάπα («ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ», 2/2/2000). Ὅλα αὐτὰ τὸ μόνο πὺν ἐπιδεδαιώνουν εἶναι, πὺς ἡ πνευματικὴ παράλυση τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης εἶναι πλέον χρόνια ἀρρώστια καὶ μπροστὰ στὴν γενικὴ τους ἀνημποριά τὸ μόνο πὺν τοὺς ἀπομένει εἶναι νὰ καταργοῦν τὰ παλαιὰ τους «φετίχ» καὶ στὴν θέση τους νὰ δάξουν καινούργια, κατὰ τὰ πρότυπα πάντα τῆς «παγκοσμιοποίησης»...

Π.Α.Κ.

Προστάτες οἱ καταστροφεῖς

Μὲ λύπη καὶ ὀργὴ παρακολούθησα ἀπὸ τὰ μέσα ἐνημέρωσης τὴν ἐορτὴ τῶν Τριῶν Ἱερarchῶν, οἱ ὁποῖοι προσεπάθησαν νὰ πλαστογραφήσουν καὶ νὰ οἰκειοποιηθοῦν τὴν Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότητα σὰν δεκανίκι τοῦ Γιαχδέ, ἀφοῦ τὴν ἐξύδρυσαν καὶ τὴν συκοφάντησαν ἀσύστολα, ὁ δὲ ἓνας ἐξ αὐτῶν, ὁ Χρυσόστομος, εἶναι ὁ διοργανωτὴς τῆς ἐκ θεμελίων καταστροφῆς τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ἀριστουργήματος τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος Ἐφέσον, ἐνὸς ἀπὸ τὰ ἐπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου. Θὰ συμπληρώσουν οἱ γίγαντες τοῦ πνεύματος τῆς Ἀρχαιότητος μάγους καὶ προφήτες τοῦ Γιαχδέ; Δηλαδὴ αἰσχιστὴ ἐκμετάλλευση τῶν καταστροφῶν ὡς πρὸς τὸ θῦμα τους, ὑποκρισία! Καὶ ὅλα αὐτὰ ἔγιναν στὴν σημερινὴ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὅπου ἡ «τελετὴ» ἔκλεισε μὲ ὕμνους τοῦ Γιαχδέ...

Π.Γ.

Ἐρπουσα φήμη

Τί πὺν κερδοφόρο πολιτικὰ γιὰ ἓναν χριστιανο-«ἐλληνο»εἰδο-εθνικιστο-κοκκινομηλιώτῃ «νονό» ἢ (τί πὺν κερδοφόρο οἰκονομικὰ) γιὰ ἓναν προβληματία πωλητὴ «ἐλληνισμοῦ» περιφερόμενο στὰ διάφορα παραμάγαζα τῆς καπηλίας καὶ τῆς ἐμπορευματοποιήσεως παντὸς ἐλληνικοῦ, ὅταν ἀμφοτέροι σφυρίζουν στ' αὐτὰ κάποιων ὅτι ὁ «Δαυλὸς» ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸν Δημοσιογραφικὸ Ὁργανισμὸ Λαμπράκης;

Ἀλλὰ καὶ πόσο πειστικὴ ἡ ἔρπουσα αὐτὴ φήμη γιὰ ἄτομα πὺν ἡ μανιοκαταθλιπτικὴ ἐν κρανίῳ τρικυμία τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἰδεολογικοῦ τους ναναγίου (πὺν πάντοτε καὶ ὀλόκληρο τὸ χρεώνουν στοὺς ἄλλους καὶ ποτὲ στὴν ἀνικανότητα ἢ τὴ σύγχυση τῶν φρενῶν τους) ἀπαιτεῖ ἓναν ἔνοχο, ἓνα ἐξίλαστήριο θῦμα, μιὰ ἐκτόνωση, μιὰ παρηγοριά, «ἓνα παράλλαμα, ἓνα ψέμα» – γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Παλαμᾶ –, πὺν τὸ «τῶνε ἀμάσητο», ἀφοῦ ἡ διαταραγμένη ἰσορροπία τους δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ καταλάβουν, διαδίδοντας ἔστω ἓνα μόνο τεῦχος τοῦ «Δ», τὸ πρόδηλο, τὸ ἐξώφθαλμο, τὸ κρανγαλέο, ὅτι δηλαδὴ οἱ ιδέες, οἱ θέσεις ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ λόγος πὺν ἐπὶ 19 χρόνια ἀρθρώνει σταθερὰ τὸ περιοδικὸ αὐτὸ εἶναι ἐκ διαμέτρων ἀντίθετα πρὸς ὅσα στηρίζουν τὴν κατεστημένη τάξη ἰδεῶν – ντόπια καὶ ξένη;

Ἔτσι λοιπὸν κάποια πλάσματα – πομποί, πὺν χρηματοδοτοῦνται γιὰ νὰ «ντυμπλάρουν» τὸν «Δ», καὶ κάποια πλάσματα – δέκτες, πὺν δοῦλιαξαν μέσα στὴν ἀνυπαρξία τους, συναντήθηκαν καὶ πάντρεψαν τοὺς καημούς τους: Τί Λαμπράκης, τί Λάμπρον!

Ω

Γύρω από την έτυμολογία - έρμηνεία τῆς πανάρχαιας έλληνικῆς λέξεως «Δελφοί» «ΔΕΕΛΟΣ» + «ΦΩΣ»: ΤΟ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟ ΠΝΕΥΜΑ

Εἶναι σήμερα γνωστό, ὅτι οἱ Δελφοί ὑπῆρξαν λατρευτικό κέντρο ἀπὸ τὸ 2000 π.Χ. καὶ ἴσως καὶ παλαιότερα^{13,14}, ἐνῶ εἶναι ἀκόμη πιὸ βέβαιο, ὅτι τοὐλάχιστον στὰ χρόνια τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ὑπῆρχε ἐκεῖ μαντεῖο. Οἱ στίχοι 83-85 στὸ θ τῆς Ὀδύσσειας εἶναι ἀποκαλυπτικοί, στὸ χρησμὸ πού ζήτησε ὁ Ἀγαμέμνων:

*«Γιατὶ ἔτσι ὁ Φοῖβος μιὰ φορὰ τοῦ τά 'πε πὼς θὰ γίνονιν
στὴ βλογημένη τὴν Πυθῶ, τὸ πέτρινο κατώφλι
οὐκ ἔπερασε, πού πῆγε ἐκεῖ χρησμὸ νὰ τοῦ ζητήσῃ.»*

Ἀπὸ τὰ Ὀμηρικὰ κείμενα ἐπίσης φαίνεται πολὺ καθαρά, ὅτι τὴν ἐποχὴ τοῦλάχιστον τοῦ Τρωικοῦ πολέμου τὸ ὄνομα τοῦ Μαντείου καὶ τῆς περιοχῆς ἦταν Πυθὼν ἢ Πυθῶ, ὅπως ἀναφέρεται στὴν Ἰλιάδα (I 404-405):

*«Οὐδ' ὅσα λάινος οὐδὸς ἀφήτορος ἐντὸς ἔργει
Φοίβου Ἀπόλλωνος, Πυθοῖ ἐνι πετρῆεσσι.»*

καὶ ἐπίσης στὸ B 219, καὶ στὴν Ὀδύσσεια θ 84 καὶ λ 581.

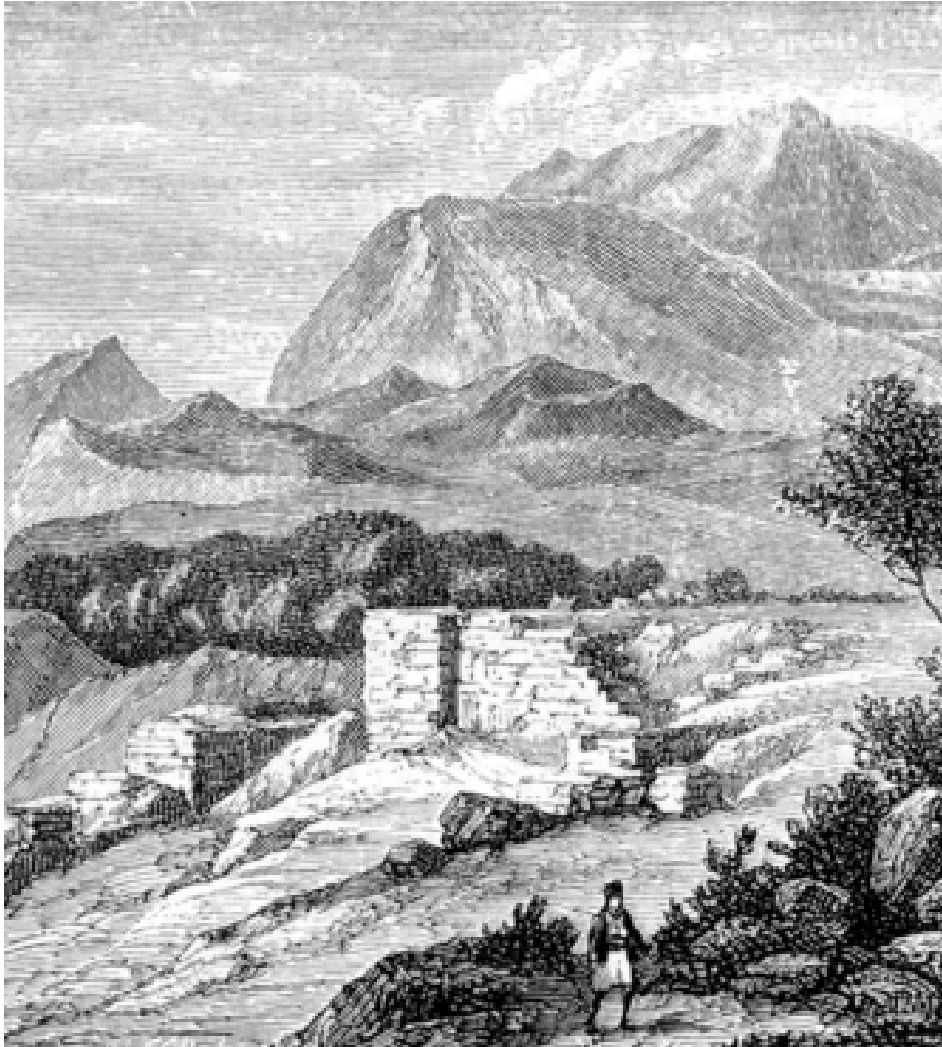
Ἐπομένως καὶ σύμφωνα πάντα μὲ τὰ ἀρχαῖα κείμενα ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Τρωικῶν στὸ Μαντεῖο ὑπῆρχε ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ περιοχὴ λεγόταν τότε ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀργότερα Πυθῶ ἢ Πυθὼν^{3,11,12}. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού οἱ Μινωῖτες ἔφεραν τὴ λατρεία στὸν τόπο σύμφωνα μὲ τὰ ἀρχαῖα κείμενα^{10,13}, ὑπῆρξε ταυτόχρονη λατρεία τῆς Γαίας, τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ Διονύσου, πού ἤδη ὑπῆρχε^{5,8}, καὶ τοῦ νεοεισαχθέντος Ἀπόλλωνος. Εἶναι βέβαιο, ὅπως εὐκόλα μπορεῖ νὰ συναχθῇ ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα κείμενα, ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τῆς Ἀπολλωνίας λατρείας θὰ πρέπει νὰ ἔγινε σημαντικὸ χρονικὸ διάστημα πρὶν ἀπὸ τὰ Τρωικά, ὥστε νὰ ὑπῆρξε ἀρκετὸς χρόνος γιὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς μαντικῆς τοῦ Ἀπόλλωνος μέσῳ τῆς Πυθίας, ὅπως φαίνεται στὴν Ἰλιάδα (I 404). Ὅπωςδήποτε ὅμως αὐτὰ πρέπει νὰ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Μινωικοῦ πολιτισμοῦ, πού συνέβη σὲ κάποια χρονικὴ στιγμὴ μεταξὺ τοῦ 1300 καὶ τοῦ 1650 π.Χ. (Μαρινᾶτος 1939, Treuil et al. 1989). Σίγουρα ὅμως, ὅποτεδήποτε καὶ ἂν ἔγινε ἡ καταστροφὴ τοῦ Μινωικοῦ πολιτισμοῦ, αὐτὸ συνέβη μετὰ τὰ Τρωικά, γιατί ἀφ' ἑνὸς ὁ τόσο ἀκριβολόγος Ὅμηρος, ὅποιος καὶ ἂν ἦταν, δὲν περιγράφει τίποτε ἀπὸ ἓνα τόσο σημαντικὸ γεγονὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου στὴν Ἰλιάδα (B 645-652) ἀναφέρονται Κρήτες μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἰδομενέα καὶ μὲ 80 καράδια ὡς συμμετασχόντες στὸν πόλεμο, καὶ στὴν Ὀδύσσεια (τ 171-201) δίδεται μία ἐξαιρετικὴ περιγραφή τῆς ἀνθούσας καὶ ἀκμάζουσας κρητικῆς πολιτείας, ὅπου ἀναφέρεται καὶ ἡ Ἀμνισσός, ἡ ὁποία, ὅπως εἶναι γνωστὸ, κατεστράφη μαζὶ μὲ τὸν ὑπόλοιπο Μινωικὸ κόσμο. Συνεπῶς ἡ καταστροφὴ ἔγινε μετὰ τὰ Τρωικά, τὰ ὁποῖα, φαίνεται μὲ νεώτερες ἔρευνες, νὰ συνέβησαν ὄχι τὸ 1200 περίπου π.Χ., ὅπως μέχρι σήμε-

ρα πιστεύεται, αλλά σε κάποια χρονική περίοδο μεταξύ του 1600 και του 1700 π.Χ.

Είναι λοιπόν φανερό, ότι στη Μινωική και Μυκηναϊκή περίοδο, τουλάχιστον μέχρι τα Τρωικά, το Μαντείο ἐλέγετο Πυθών ή Πυθώ, και ακόμη δὲν εἶχε ἐπικρατήσει τὸ καθαρό Ἀπολλώνιο πνεῦμα, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡδη ὁ Ἀπόλλων ἐλατρεύετο στὸ Μαντείο καὶ χρησιμοδοτοῦσε μέσω τῆς Πυθίας. Ἡ ἐπικρατοῦσα ἄποψη σήμερα εἶναι, ὅτι τὸ ὄνομα *Δελφοί* προέρχεται ἀπὸ τὸν *δελφῖνα*, μὲ τὸν ὁποῖο ὑποτίθεται ὅτι ἐφθασε ὁ Ἀπόλλων στὸ Μαντείο, ἢ ὅτι τὸ ὄνομα ὀφείλεται στὸν Δελφὸν ἢ τέλος προέρχεται ἀπὸ τὸ *δελφύς* –γαστέρα, μήτρα–, ἢ ἄλλες παρόμοιες ἐκδοχές¹³. Τὸ θέμα ὁμως ποὺ ἀνακύπτει εἶναι, ὅτι, ἂν τὸ ὄνομα ὠφέιλετο σὲ κάποια ἀπὸ τὶς ἐκδοχὲς ποὺ ἀναφέρθηκαν, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπῆρχε ἡδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Τρωικῶν τὸ ὄνομα Δελφοί.

Εἶναι σήμερα ἀναμφισβήτητο, ὅτι ἓνα τοπωνύμιο δίνεται μετὰ ἀπὸ μία μακρὰ παραμονὴ ἀνθρώπων σὲ μία περιοχὴ καὶ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα κάποιου φυσικοῦ σχήματος, κάποιας παράδοσης ἢ κάποιου γεγονότος ποὺ ἐτελείτο στὸν τόπον αὐτό· ἢ ἄλλα διάφορα. Στὴν περιοχὴ λοιπὸν αὐτὴ ὑπῆρχε ἓνα σημαντικό γεγονός γιὰ τὴν ἐποχὴ, ἓνα μαντεῖο σεβαστὸ καὶ πανελλήνιο. Στὴν ἀρχὴ χρησιμοδότες ἦσαν οἱ χθόνιες θεότητες Γαῖα, Ποσειδῶν (θεὸς τῶν ὑπογείων ὑδάτων) καὶ ἀργότερα ὁ Διόνυσος, χθόνιος ἀλλὰ καὶ φεγγαρικὸς θεός. Τὸ φίδι εἶναι οἰκουμενικὸ σύμβολο καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, τῶν χθόνιων ἢ τῶν φεγγαρικῶν θεοτήτων, καὶ συμβολίζει τὴν ἀναγέννηση ἐξ αἰτίας τῆς ἀλλαγῆς δέρματος αὐτοῦ τοῦ ἐρπετοῦ. Αὐτὸς ὁ συμβολισμὸς εἶναι προφανὲς ὅτι γέννησε καὶ τὸ μυθολογικὸ θηλυκὸ φίδι, τὸν Πύθωνα, ποὺ φύλαγε τὸ Μαντεῖο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προήρχετο καὶ τὸ ἀρχαῖκὸ ὄνομά του. Ἀργότερα ἦλθε ὁ Ἀπόλλων, θεὸς ἐπίσης φεγγαρικὸς στὴν ἀρχή, ταυτόσημος σὲ πολλὰ μὲ τὸ Διόνυσος⁸, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Μακρόβιο ἀπολύτως ταυτόσημοι καὶ οἱ δύο μὲ τὸν ἓνα καὶ μοναδικὸ θεό, σύμφωνα μὲ τὸ διασφωζόμενο ἀπόσπασμα: «*εἷς Ζεὺς, εἷς Ἀιδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος, εἷς θεός*». Οἱ δύο θεοὶ μὲ τὶς τόσο στενὲς συγγένειες, ποὺ ἐκπηγάζουν ἀπὸ τὴ φεγγαρικὴ τους προέλευση⁸, ἐναλλάσσονταν στὴν παρουσία τους στὸ Μαντεῖο, ὁ Διόνυσος τοὺς χειμερινοὺς τέσσερις μῆνες καὶ ὁ Ἀπόλλων τοὺς ὑπόλοιπους. Ὁ πρῶτος δηλαδὴ στὴν περίοδο ποὺ ὁ ἥλιος βρίσκεται στὸ χαμηλότερο σημεῖο του στὸν ὀρίζοντα, ὅταν τὸ φῶς λιγοστεύει, καὶ ὁ δεύτερος ὅταν ὁ ἥλιος ἀνεβαίνει στὸν ὀρίζοντα καὶ ἡ ἔντασις τῆς φωτεινότητος αὐξάνει. Ὁ Διόνυσος ἐξ ἄλλου θεωρεῖται ὁ θεὸς τοῦ φεγγαριοῦ ποὺ λιγοστεύει, καὶ ὁ Ἀπόλλων ὁ θεὸς τοῦ φεγγαριοῦ ποὺ αὐξάνεται.

Ἡ μυθολογικὴ παράδοση λέει, ὅτι ὁ Ἀπόλλων σκότωσε τὸ φίδι καὶ μετὰ τὸν ἐξαγνισμό του γιὰ τὸ φόνο μὲ ὀκτάρχρονη ἀπουσία ἐγίνε ὁ κύριος τοῦ Μαντείου. Ἡ μυθολογικὴ αὐτὴ παράδοση συνταιριάζεται ἀπόλυτα μὲ τὴν πραγματικότητα ποὺ κυριάρχησε μὲ τοὺς αἰῶνες: ὅταν δηλαδὴ ἡ θεϊκὴ φύσις τοῦ Ἀπόλλωνος ἄρχισε νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὴν Ὀρφικὴ-Διονυσιακὴ λατρεῖα τοῦ φεγγαριοῦ καὶ νὰ προσαρμόζεται στὴν νεώτερη ἑλληνικὴ νοοτροπία, τῆς πνευματικῆς προόδου καὶ τῆς λατρεῖας τοῦ πνεύματος. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ Ἀπόλλων νὰ σκοτώσῃ τὸν Διόνυσο-Πύθωνα καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ κύριος τοῦ Μαντείου. Ἦταν πλέον ὁ Ἀπόλ-

Ὁ Παρνασὸς καὶ τὰ εἱρεῖτια τῶν Δελφῶν. (Γερμανικὴ χαλκογραφία τοῦ 18ου αἰ.)

λων ἡλιακὸς θεός, θεὸς τοῦ φωτός, ὅχι μόνον τοῦ φυσικοῦ φωτός ἀλλὰ κυρίως τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ Προμηθεϊκοῦ φωτός, τοῦ λαμπροῦ φωτός τῆς γνώσης. Τοῦ φωτός πού ἦταν πιά «φανερὸ», «ἐντονο» καὶ μὲ τὶς λέξεις τῆς ἐποχῆς «*δηλον*» ἢ «*δέελον*» (βλ. Ὅδυσσ. υ 333).

Τὴν ἔννοια αὐτὴ συνέλαβε καὶ ὁ Κόλλιας⁶ καὶ πρότεινε τὴν ἄποψη ὅτι οἱ Δελφοὶ προέρχονται ἀπὸ τὴ σύμφυση τῶν λέξεων *del* καὶ *φάος*. Ὅμως ἡ λέξη *del* δὲν ἀναφέρεται σὲ κανένα λεξικό^{1,2,4,7}. Ὁ Κόλλιας ἀναφέρει τὴν ἀρβανίτικη λέξη «*ντέλ*» ὡς *φῶς*, ἀλλὰ τὸ *φῶς* στὴ σημερινὴ ἀλβανικὴ εἶναι *dritë*, ἡ ἀνατολὴ *lidje* καὶ ὁ ἥλιος *diell*, ἔννοιες πού δὲν βρίσκονται σὲ ἀπόλυτη γλωσσολογικὴ ἄρμονία

μέ την πελασγική γλώσσα, κλειδί της οποίας σήμερα είναι σέ πολλές περιπτώσεις ή σύγχρονη άλβανική γλώσσα. Ἡ λέξη ὁμως «δέελος» μέ τις ἔννοιες τοῦ ὄρατός, καθαρός, φανερός, σαφής, καθαρὰ Ὅμηρική λέξη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί ἡ ἐπίσης Ὅμηρική λέξη «φάος» μποροῦν θαυμάσια νά ἀποδώσουν τὸ τοπωνύμιο.

Ἄν μέ την ἀνάπτυξη τῆς νεώτερης Ἀπολλώνιας φιλοσοφίας λοιπὸν ἐπικράτησε σιγά-σιγά, ὅτι στήν Πυθῶ διδάσκεται, παραχωρεῖται, ἐκδηλώνεται, ἢ ὅπως ἄλλῳ, τὸ «δέελον φάος», εἶναι φυσικὸ μέ την ἀάροδο τοῦ χρόνου νά γίνη ὄνομα τοῦ τοπωνυμίου, ὅπως σέ πλῆθος περιοχῶν τῆς Ἑλλάδας ἔχει συμβῆ ἢ καί ἀκόμα συμβαίνει. Τὸ «Δέελον φάος» μέ τὸν καιρὸ εὐκόλα μετατρέπεται σέ «Δελον-φάος», «Δελφάος» καί τελικὰ μέ την πληθυντική κατάληξη «Δελφοί». Ὁ πληθυντικός δὲν θά πρέπει νά ξενίζη, ἀφοῦ πλῆθος τοπωνύμια στὸν τόπο μας καί τότε ὅπως Ἀθήναι, Αἰγαί, Μυκῆναι, Ἐρυθραῖ, καί τώρα ὅπως Δολοί, Λουσσαί, Δολιανὰ, Φέρρες κ.τ.λ., βρίσκονται στὸν πληθυντικό. Ἡ πρόταση λοιπὸν εἶναι, ὅτι «Δελφοί» εἶναι ἡ σύμφυση καί ἐξέλιξη τῶν λέξεων «Δέελον-φάος».

Βιβλιογραφία

1. Γιαννακόπουλος Π.Ε., «Λεξικὸ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσας». ἐκδ. Πελεκάνος 1993.
2. Gjini N.H., «Λεξικὸ Ἀλβανο-ἑλληνικό», Shtëria Botuese e Librit Shkollar, Tiranë.
3. Ἡσίοδος. Ὅπαντα. ἐκδ. Ζαχαρόπουλου.
4. Θωμόπουλος Ι., «Πελασγικά», φωτοτυπ. ἀναπαραγωγή Γέρου 1993, σελ. 870, 1912.
5. Jenmaire H., «Διόνυσος, Ἱστορία τῆς Λατρείας τοῦ Βάκχου», μετάφρ. Μερτζάνη-Λίτσα Ὑρτεμς (πρωτ. τίτλος: «Dionysos, Histoire de culte de Bacchus»), ἐκδ. Κλειώ, Πάτρα 1951, σελ. 634.
6. Κόλλιας Α.Π., «Ἡ Γλώσσα τῶν Θεῶν», Ἀθήνα, σελ. 210, 1989.
7. Κοφινιώτης Ε.Κ., «Λεξικὸν Ὅμηρικό», ἀνατύπωση Α. Χαρίση 1992, 1886.
8. Λεκατσῆς Π., «Διόνυσος», ἐκδ. Βιβλιοθήκης Σχολῆς Μωραΐτης, σελ. 288, 1971.
9. Marinatos S., «The volcanic destruction of Minoan Crete», «Antiquity» 13:425-439, 1939.
10. Nilsson M.P., «Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θρησκείας», μετάφρ. Παπαθωμοπούλου Αἰκατ. (πρωτ. τίτλος: «A history of Greek Religion»), ἐκδ. Δ. Παπαδήμα, σελ. 334, 1949.
11. Ὅμηρος, Ἰλιάς.
12. Ὅμηρος, Ὀδύσεια.
13. Πετράκης Β.Χ., «Δελφοί», ἐκδ. Κλειώ, σελ. 110, 1977.
14. Stilwell R., «The Princeton Encyclopedia of Classical Cites», Princeton Univ. Press, p. 1015, 1976.
15. Treuil R., Parque P., Poursat J. Cl. et Touchais G., «Οἱ Πολιτισμοὶ τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὴ Νεολιθική καί τὴν Ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ», μετάφρ. Ἄννα Φίλιππα - Touchais (πρωτ. τίτλος: «Les Civilisations Egéennes du Neolithique et de l' Age du Bronze»), ἐκδ. Μ. Καρδαμίτσα, Ἀθήνα, σελ. 655.

Κώστας Θανασουλόπουλος

Καθηγητῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΤΑ ΠΛΗΡΗ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΑΦΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ

Ἡ ἐπίσημη πολιτική τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας

Ἡ ἐπίσημη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία –ἐξαιρέσει πολλῶν μεμονωμένων ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων κληρικῶν– δὲν ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἀντιθέτως ἦταν ἰδεολογικά καὶ πολιτικά σκληρὸς διώκτης τῆς καὶ ἔνθερμος ὑπερασπιστὴς τῆς «κοινῆς ἡμῶν εὐεργέτιδος καὶ τροφοῦ κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας (τοῦ Σουλτάνου)», ὅπως ἡ ἴδια λέγει. Τὸ Πατριαρχεῖο εἶχε ἤδη ἀφορίσει τὸν Ρῆγα Φεραῖο τὸ 1898 (ἐπὶ 1ης πατριαρχίας Γρηγορίου τοῦ Ε'), τοὺς Σουλιῶτες τὸ 1805 καὶ τὸ 1820 καὶ τοὺς ἀρματολούς τὸ 1806. Τὸν Μάρτιο τοῦ 1821, μόλις ἐξεργάγη ἡ ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία ἀπὸ τοὺς Μιχαὴλ Βόδα Σοῦτσο καὶ Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' (ἐπὶ 3ης πατριαρχίας του) ἐξέδωσε τρεῖς ἀφοριστικὲς ἐγκυκλίους, μία πρὸς ὅλους τοὺς πιστοὺς του, πού διαβάστηκε σ' ὅλες τὶς ἐκκλησίες τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας (τὸ πλήρες κείμενό της δημοσιεύθηκε στὸ τεῦχος 207, Μαρτίου 1999, τοῦ «Δ»), μία ἐπίσημη ἀνοιχτὴ πρὸς τοὺς κληρικοὺς καὶ μία προσωπικὴ-ἐμπιστευτικὴ πρὸς τοὺς μητροπολίτες, τὰ πλήρη κείμενα τῶν ὁποίων δημοσιεύουμε κατωτέρω. Ἡ τρίτη ὡς ἐμπιστευτικὴ-προσωπικὴ –ἐν ἀγνοίᾳ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν– ἐκφράζει τὴν αὐθεντικὴ πολιτικὴ τῆς Ὁρθοδοξίας χωρὶς τὴν πίεση τῆς σουλτανικῆς ἐξουσίας καὶ ἐπομένως ἀποτελεῖ ντοκουμέντο τεράστιας ἱστορικῆς ἀξίας, πού ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' αὐτοδούλως συμφωνοῦσε μὲ τὴν πράξη τοῦ ἀφορισμοῦ. Ἡ ἐκτέλεσή του στὴ συνέχεια δὲν ἀποφασίσθηκε γιὰ τὰ φιλοεπαναστατικὰ φρονήματά του, ἀλλὰ ἦταν πράξη τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας μὲ καθαρὰ ψυχολογικὸ σκοπὸ (τρομοκράτηση τοῦ Ρωμῶν).

Στὶς ἀφοριστικὲς ἐγκυκλίους τοῦ Πατριαρχείου ἐντύπωση κάνουν τὸ ἀνηλεὲς σφυροκόπημα τῶν ἐπαναστατῶν («ἀλαζόνες», «ἀχρεῖοι», «κακόβουλοι», «κακοποιοί», ... «μισελεύθεροι» κ.λπ.), ἡ πρόσκληση – μὲ τὴν ἀπειλὴ ἀποσχηματισμοῦ – πρὸς τοὺς κληρικοὺς νὰ σκοτώνουν ἢ νὰ καταδίδουν τοὺς στασιαστὲς καὶ ἢ

υπόμνηση μεταθανατίων ποινών, ὁ ἀναθεματισμὸς καὶ οἱ ἀρᾶς νὰ μείνουν «*ἄλντοι*» (νὰ μὴν ἀποσυντεθοῦν δηλαδή τὰ σώματά τους), ὅπως καὶ «*νὰ ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι*», «*τυμπανιαίῳ ἀναθέματι ὑπόδικοι*» καὶ «*κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι*».

Ὁ «*Δαυλὸς*» δημοσιεύει τὰ ντοκουμέντα αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνατρέπεται ἄρδην ἡ ἱστορική βάσις τῆς ἐπίσημης ἰδεολογίας τοῦ Νεοελληνικοῦ Κράτους (σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ ἀναγέννηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐγένε ἐν συμφωνίᾳ καὶ ἐν συμμαχίᾳ μὲ τὴν Ὁρθοδοξία «*γιά τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἀγία*»), μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι ἡ γνώση τοῦ (ἀληθινοῦ) παρελθόντος εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ὀρθὴ κατανόηση τοῦ παρόντος καὶ ἀσφαλὲς ὁδηγὸς γιὰ τὴν πορεία στοῦ μέλλον – ὁδηγὸς πρὸ παντὸς γιὰ τοὺς Ἕλληνες κληρικούς, ὥστε στοῦ μέλλον νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνωνται οἱ ἐχθρικές πράξεις ὠρισμένων προκατόχων τους κατὰ τῆς πατρίδας τους καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθνους τους.

Ἀκολουθοῦν τὰ πλήρη κείμενα τῶν ἀφορισμῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως.

1. – Ἡ εἰδικὴ ἐγκύκλιος στὶς μητροπόλεις

«ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

» Ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

» Ἱερώτατε μητροπολίτα... ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε πλαγηνῶν, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, καὶ εὐγενέστατοι ἄρχοντες οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, αὐτόχθονές τε καὶ ἡμεδαποί, τιμιώτατοι πραγματευταί, χρησιμώτατοι πρόκριτοι τῶν αὐτόθι εὐλογημένων ρουφετίων (συντεχνιῶν) καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

» Ἡ πρώτη δάσις τῆς ἡθικῆς εἶναι ἡ πρὸς τοὺς εὐεργετοῦντας εὐγνωμοσύνη, εἶναι ἡλίου λαμπρότερον, καὶ ὅστις εὐεργετούμενος ἀχαριστεῖ, εἶναι ὁ κάκιστος πάντων ἀνθρώπων. Αὐτὴν τὴν κακίαν βλέπομεν πολλαχοῦ στηλιτευομένην παρὰ τῶν ἱερῶν γραφῶν καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀσυγχώρητον, καθὼς ἔχομεν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰουδα.

» Ὅταν ἡ ἀχαριστία εἶναι συνδεδεμένη καὶ μὲ πνεῦμα κακοποιὸν καὶ ἀπο-

στατικὸν ἐναντίον τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐεργέτιδος καὶ τροφοῦ κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας, τότε ἐμφαίνει καὶ τρόπον ἀντίθεον, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι, φησί, βασιλεία καὶ ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη, καὶ πᾶς ὁ ἀντιτασσόμενος αὐτῇ τῇ θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένη κραταιᾷ βασιλείᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκε. Αὐτὰ τὰ δύο οὐσιώδη καὶ βασικὰ ἠθικὰ καὶ θρησκευτικὰ χρῆ κατεπάτησαν μὲ ἀπαραδειγμάτιστον θρασύτητα καὶ ἀλαζονείαν ὃ τε προσδιορισθεὶς τῆς Μολδανίας ἡγεμὼν, ὡς μὴ ὥφειλε, Μιχαήλ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

»Εἰς ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς μας εἶναι γνωστὰ τὰ ἄπειρα ἐλέη, ὅσα ἡ ἀένναος τῆς ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένης κραταιᾶς βασιλείας πηγὴ ἐξέχεεν εἰς τὸν κακόδουλον Μιχαήλ. Ἀπὸ μικροῦ καὶ εὐτελοῦς τὸν ἀνύψωσεν εἰς βαθμοὺς καὶ μεγαλεῖα. Ἀπὸ ἀδόξου καὶ ἀσήμου τὸν προήγαγεν εἰς δόξας καὶ τιμὰς. Τὸν ἐπλούτισε. Τὸν περιέθαλψε, τέλος πάντων τὸν ἐτίμησε καὶ μὲ τὸν λαμπρότατον τῆς ἡγεμονίας αὐτῆς θρόνον καὶ τὸν κατέστησεν ἄρχοντα λαῶν.

»Αὐτὸς ὅμως, φύσει κακόδουλος ὢν, ἐφάνη τέρας ἔμψυχον ἀχαριστίας, καὶ συμφωνήσας μετὰ τοῦ δραπετοῦ καὶ φυγάδος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἀμφοτέροι ἀπονενοημένοι ἐπίσης, ἀλαζόνες, δοξομανεῖς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ματαιόφρονες, ἐκήρυξαν ἐλευθερίαν τοῦ γένους. Καὶ μὲ τὴν φωνὴν ὑφείλκυσαν καὶ πολλοὺς τῶν αὐτόθι, διασπείραντες καὶ ἀποστόλους εἰς διάφορα μέρη, διὰ νὰ ἐξαπατήσωσι καὶ νὰ ἐφελκύσωσιν εἰς τὸν ἴδιον τῆς ἀπωλείας κρημνὸν καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν ὁμογενῶν μας.

»Διὰ νὰ δυνηθῶσι δὲ τρόπον τινὰ νὰ ἐνθαρρύνωσι τοὺς ἀκούοντας, μετεχειρίσθησαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ρωσικῆς Δυνάμεως, προβαλλόμενοι ὅτι καὶ αὐτὴ εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰ κινήματά των, πρόβλημα διόλου ψευδὲς καὶ ἀνύπαρκτον, καὶ μόνης τῆς ἰδικῆς των ματαιοφροσύνης ἀποκύημα, ἐπειδὴ, ἐνῷ τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀδύνατον ἠθικῶς καὶ πολλῆς πρόξενος μομφῆς εἰς τὴν ρωσικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ὁ ἴδιος ἐνταῦθα ἐξοχώτατος πρέσβυς αὐτῆς ἔδωκεν ἔγγραφον πληροφορίαν, ὅτι οὐδεμίαν ἡ εἵδησιν ἡ μετοχὴν ἔχει τὸ ρωσικὸν κράτος εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, καταμεμφόμενος μάλιστα καὶ ἀποτροπιάζόμενος τοῦ πράγματος τὴν βδελυρίαν.

»Μὲ τοιαύτας ραδιουργίας ἐσχημάτισαν τὴν ὀλεθρίαν σκηνὴν οἱ δύο οὔτοι καὶ οἱ τούτων συμπράκτορες φιλελεύθεροι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μισελεύθεροι, καὶ ἐπεχείρησαν εἰς ἔργον μαρὸν, θεοστυγὲς καὶ ἀσύνετον, θέλοντες νὰ διαταράξωσι τὴν ἄνεσιν καὶ ἡσυχίαν τῶν ὁμογενῶν μας, πιστῶν ρεαγιάδων τῆς κραταιᾶς βασιλείας, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουσιν ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφεὶ σκιᾷ αὐτῆς μὲ τόσα προνόμια ἐλευθερίας, ὅσα δὲν ἀπολαμβάνει ἄλλο ἔθνος ὑποτελὲς καὶ ὑποκείμενον, τὰ τε ἄλλα καὶ εἰς τὰ τῆς θρησκείας μας κατ' ἐξοχὴν,

ἥτις διεφυλάχθη καὶ διατηρεῖται ἀσκανδάλιστος μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ ψυχικῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ.

» Ἀντὶ λοιπὸν φιλελεύθεροι ἐφάνησαν μισελεύθεροι, ἀντὶ φιλογενεῖς καὶ φιλόθρησκοι ἐφάνησαν μισογενεῖς, μισόθρησκοι καὶ ἀντίθεοι, διοργανίζοντες, φεῦ, οἱ ἀσυνειδήτοι μὲ τὰ ἀπονενοημένα κινήματά των τὴν ἀγανάκτησιν τῆς εὐμενοῦς κραταιᾶς βασιλείας ἐναντίον τῶν ὑπηκόων τῆς ὁμογενῶν μας, καὶ σπεύδοντες νὰ ἐπιφέρωσι κοινὸν καὶ γενικὸν τὸν ὄλεθρον ἐναντίον παντὸς τοῦ γένους.

» Τοιαῦτα τοίνυν ἀκούσαντες ἡμεῖς τε καὶ πᾶσα ἡ περὶ ἡμᾶς ἱερὰ ἀδελφότης, καὶ ὅλα τὰ ἐνταῦθα μέλη τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν γένους ἐκάστης τάξεως, κατηφείας ἐπλήσθημεν πολλῆς καὶ καιρίας ὁδύνης καὶ προήχθημεν ὑπὸ φιλοστοργίας πατρικῆς καὶ προνοίας ἐκκλησιαστικῆς ἀμέσως εἰς τὸ νὰ ἐμπνεύσωμεν ὑμῖν τὰ σωτήρια.

» Καὶ δὴ γράφοντες ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν τῇ ἀρχιερωσύνῃ σου, καὶ ὁ ἴδιος ἀμέσως καὶ διὰ τῶν ὑπαλλήλων σοι ἡγουμένων, ἱερομονάχων καὶ πνευματικῶν πατέρων νὰ διακηρύξῃς τὴν ἀπάτην τῶν εἰρημένων κακοδοῦλων ἀνθρώπων καὶ νὰ καταρτίσῃς τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν προστασίαν σου Χριστιανοὺς ἐκάστης τάξεως εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ πιστοῦ ρεαγιαλικίου καὶ τῆς ἄκρας ὑποταγῆς καὶ δουλικῆς εὐπειθείας πρὸς αὐτὴν τὴν θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένην κραταιὰν βασιλείαν, νὰ διαλύσῃς μὲ τὰς πραγματικὰς ἀποδείξεις τῆς ἀληθείας τὰς πλεκτάνας τῶν ὀλεθρίων ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξῃς κοινοὺς λυμεῶνας καὶ ματαιόφρονas, χωρὶς μῆτε ἡ ἀρχιερωσύνῃ σου μῆτε τὸ λογικόν σου αὐτὸ ποίμνιον νὰ δώσῃτε εἰς τοὺς λόγους των καὶ εἰς τὰ κινήματά των καμμίαν προσοχήν, μάλιστα δὲ νὰ τοὺς μισῇτε καὶ νὰ τοὺς ἀποστρέφεσθε, καθότι καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ γένος τοὺς ἔχει μεμισημένους, καὶ ἐπισωρεύει κατ' αὐτῶν τὰς παλαμναιοτάτας ἀράς, ὡς μέλη σεσηπότα τοὺς ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς καθαρᾶς καὶ ὑγιαινούσης χριστιανικῆς ὀλομελείας. Ὡς παραβάται τῶν θείων νόμων καὶ ἀποστολικῶν διατάξεων, ὡς καταφρονηταὶ τοῦ ἱεροῦ χρήματος τῆς πρὸς τοὺς εὐεργετήσαντες εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας, ὡς ἐναντίοι τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ὅρων, ὡς τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀθώων καὶ ἀνευθύνων ὁμογενῶν μας ἀσυνειδότως τεκταινόμενοι, ἀφωρισμένοι ὑπάρχουσι καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλνυτοι μετὰ θάνατον καὶ τῷ αἰωνίῳ ὑπόδιχοι ἀναθέματι καὶ τυμπανιαῖοι. Αἱ πέτραι, τὰ ξύλα καὶ ὁ σίδηρος λυθείησαν, αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς. Σχισθεῖσα ἡ γῆ καταπίοι αὐτοὺς, οὐχ ὡς τὸν Δαθάν καὶ Ἀβειρών, ἀλλὰ τρώπῃ δὴ τινα παραδόξῳ, εἰς θαῦμα καὶ παράδειγμα. Πατάξαι Κύριος αὐτοὺς τῷ ψύχει, τῷ πυρετῷ, τῇ ἀνεμοφθορίᾳ καὶ τῇ ὥχρᾳ. Γενηθήτω ὁ οὐρανός, ὁ ὑπὲρ τὴν κε-

φαλήν αὐτῶν, χαλκοῦς, καὶ ἡ γῆ, ἡ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν, σιδηρᾶ. Ἐκκοπτοίησαν ἁώρως τῆς παρούσης ζωῆς καὶ προσζημιωθήησαν καὶ τὴν μέλλουσιν. Ἐπιπεσάτωσαν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν κεραινοὶ τῆς θείας ἀγανακτήσεως. Εἴησαν τὰ κτήματα αὐτῶν εἰς παντελῆ ἀφανισμόν καὶ εἰς ἐξολοθρευσιν. Γενηθήτωσαν τὰ τέκνα αὐτῶν ὀρφανὰ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν χήραι. Ἐν γενεᾷ μιᾷ ἐξαλειφθεῖν τὸ ὄνομα αὐτῶν μετ' ἡχοῦ, καὶ οὐ μὴ μένη αὐτοῖς λίθος ἐπὶ λίθου. Ἄγγελος Κυρίου καταδιῶξει αὐτοὺς ἐν πυρίνῃ ρομφαίᾳ, ἔχοντας καὶ τὰς ἀρὰς πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων καὶ τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων, καὶ αὐτοὶ καὶ ὅσοι τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῖς κατηκολούθησαν ἀμεταμελήτως, ἢ κατακολούθησιν τοῦ λοιποῦ.

»Τοιαῦτα ἀπαρῶμεθα κατ' αὐτῶν, κρουνοὺς δακρῶν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀφιέντες καὶ πλήρεις ἀγανακτήσεως δικαίας ὑπάρχοντες.

»Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγνώσθη, ὅτι τὸ σατανικὸν τῆς δημεγεργίας φρόνημα νοήσαντες καὶ ἐταιρείαν τοιαύτην συστησάμενοι πρὸς ἀλλήλους συνεδέθησαν καὶ μὲ τὸν δεσμόν τοῦ ὄρκου, γινωσκέτωσαν, ὅτι ὁ ὄρκος αὐτὸς εἶναι ἀπάτης, εἶναι ἀδιάκριτος καὶ ἀσεβής, ὁμοιος μὲ τὸν ὄρκον τοῦ Ἡρώδου, ὅστις, διὰ νὰ μὴ φανῇ παραβάτης τοῦ ὄρκου του, ἀπεκεφάλισεν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν. Ἄν ἤθελεν ἀθετήσῃ τὸν παράλογον ὄρκον, τὸν ὁποῖον ἐπενόησεν ἡ ἄλογος ἐπιθυμία του, ἔζη τότε βέβαια ὁ θεὸς Προδρόμος, ὥστε ἑνὸς παραλόγου ὄρκου ἐπιμονὴ ἔφερε τὸν θάνατον τοῦ Προδρόμου. Ἡ ἐπιμονὴ ἄρα τοῦ ὄρκου εἰς διατήρησιν τῶν ὑποσχεθέντων παρὰ τῆς φατρίας αὐτῆς, πραγματευομένης οὐσιωδῶς τὴν ἀπώλειαν ἑνὸς ὁλοκλήρου γένους, πόσον εἶναι ὀλεθρία καὶ θεομίσητος, εἶναι φανερόν· ἐξ ἐναντίας ἡ ἀθέτησις τοῦ ὄρκου αὐτοῦ, ἀπαλλάττουσα τὸ γένος ἐκ τῶν ἐπερχομένων ἀπαραμυθῆτων δεινῶν, εἶναι θεοφιλὴς καὶ σωτηριώδης.

»Διὰ τοῦτο τῇ χάριτι τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔχει ἡ ἐκκλησία διαλελυμένον τὸν ὄρκον αὐτῶν καὶ ἀποδέχεται καὶ συγχωρεῖ ἐκ καρδίας τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας καὶ τὴν προτέραν ἀπάτην ὁμολογοῦντας καὶ τὸ πιστὸν τοῦ ρεαγιαλικίου αὐτῶν ἐναγκαλιζομένους, εἰλικρινῶς ἀποτείνοντες δὲ τὸν λόγον ἰδίως καὶ πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην σου ἀποφαινόμεθα, ἐὰν μὴ βαδίσῃς εἰς ὅσα ἐν πνεύματι ἀγίῳ παραινοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικῶς, ἐὰν δὲν δείξῃς ἐν ἔργῳ τὴν ἐπιμέλειάν σου καὶ προθυμίαν εἰς τὴν διάλυσιν τῶν σκευωριῶν, εἰς τὴν ἀναστολὴν τῶν καταχρήσεων καὶ ἀταξιῶν, εἰς ἐπιστροφὴν τῶν πλανηθέντων, εἰς τὴν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον καταδρομὴν καὶ ἐκδίκησιν τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὰ ἀποστατικά φρονήματα, ἐὰν δὲν συμφρονήσῃς τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐνὶ λόγῳ ἐὰν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον κατενεχθῇς κατὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐεργέτιδος κραταιᾶς βασιλείας, σὲ ἔχομεν ἀργὸν πά-

σης ἀρχιεροπραξίας καὶ τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔκπτωτον τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τῶν ἱερῶν περιδόλων ἀπόδλητον καὶ τῆς θείας χάριτος γεγυμνωμένον καὶ τῷ πυρὶ τῆς γένης ἔνοχον, ὡς τὴν ἀπώλειαν τοῦ γένους ἡμῶν αἵρετησάμενον καὶ προτιμήσαντα.

»Οὕτω τοίνυν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἀνανήψατε πρὸς Θεοῦ καὶ ποιήσατε καθὼς ἐκκλησιαστικῶς ὑμῖν γράφοντες κελεύομεθα, ὅτι περιμένομεν κατὰ τάχος τὴν αἰσίαν τῶν γραφομένων ἐκτέλεσιν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

»αωκ' (1821) ἐν μηνὶ μαρτίῳ.

»Υπεγράφη συνοδικῶς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ τῆς μακαριότητός του καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀρχιερέων.

»Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ἀποφαίνεται.

»Ὁ Ἱεροσολύμων ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ συναποφαίνεται.

»Ὁ Καισαρείας ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ.

»Ὁ Ἡρακλείας ΜΕΛΕΤΙΟΣ.

»Ὁ Κυζίκου ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.

»Ὁ Νικομηδείας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.

»Ὁ Νικαίας ΜΕΛΕΤΙΟΣ.

»Ὁ Χαλκηδόνος ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.

»Ὁ Δέρκων ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.

»Ὁ Θεσσαλονίκης ΙΩΣΗΦ.

»Ὁ Τυρνόδου ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ.

»Ὁ Ἀνδριανουπόλεως ΔΩΡΟΘΕΟΣ.

»Ὁ Προύσσης ΜΕΛΕΤΙΟΣ.

»Ὁ Διδυμοτοίχου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ.

»Ὁ Ἀγκύρας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.

»Ὁ Ναξίας ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.

»Ὁ Σίφνου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ.

»Ὁ Φαναρίου καὶ Φερσάλων ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ κ.τλ. κ.τλ.».

2. – Ἡ ἐμπιστευτικὴ προσωπικὴ ἐγκύκλιος

«ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

»Ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

»Ἱερώτατε μητροπολίτα... ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε πλαγηνῶν, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, Κύριε (ὁ δεῖνα) χάρις εἴη σου τῇ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

»Πόσον διετάραξε τὰς καρδίας οὐ μόνον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ κατοίκων ὁμογενῶν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου τὸ ἀπροσδόκητον ἀποστατικὸν αὐτόθι κίνημα, ἀδυνατοῦμεν γραφῇ παραδοῦναι.

»Ὅλοι πενθοῦντες καὶ σκυθρωπάζοντες μένομεν ἐκστατηκότες, ὅτι καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένης κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας ἐφθασεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος νὰ φανῇ ὁ ἐπὶ τὴν ἡγεμονείαν αὐτήν, ὡς μὴ ὤφειλε, προαχθεὶς Μιχαήλ, καὶ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἐλευθερίας νὰ κηρυχθῇ τῷ πράγματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐχθρὸς τοῦ γένους ἐπίσημος, συμφωνήσας τῷ φυγάδι ἐκείνῳ καὶ ἐπίσης ἀγνώμονι Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ὑψηλάντῃ. Αὐτοὶ μῆτε τὰ πρὸς Θεὸν ὅσια μῆτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια διατηρήσαντες, καταπατήσαντες καὶ θρησκευτικὰ καὶ ἠθικά, οὐ μόνον ἐξηπάτησαν τοὺς αὐτόθι οὐτιδανοὺς καὶ ἀφελεστέρους ἀλλὰ καὶ τὸ γένος ὅλον ἀσυνειδότως ἐσυκοφάντησαν, προβαλλόμενοι τὸ κακοηθέστατον σχέδιον αὐτὸ ὡς ἐθνικόν.

»Ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις τῆς κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας, διὰ τῶν κατὰ τόπους φωραθέντων γραμμάτων καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπαγγελματικῶς δοθείσης εἰδοποιήσεως τοῦ ἐξοχωτάτου πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας, ἀπεκάλυψε τὴν σκηνήν, καὶ ἐγνώσθη ἡ βάσις καὶ ἡ ἀρχὴ πόθεν καὶ ἐφωράθη τὸ ψεῦδος τοῦ προδλήματος καὶ ἡ ἀπάτη, τὴν ὁποίαν ἀναισχύντως μεταχειρίζονται, ὡς ἔχοντες δῆθεν συνεργὸν εἰς τοιούτους σκοποὺς ὀλεθρίους τὴν Ῥωσικὴν Δύναμιν, καθὼς ταῦτα πάντα διεκηρύχθησαν καὶ διὰ τοῦ ἐπίτηδες ἐπ' αὐτῇ τῇ ὑπόθεσιν ἐκδοθέντος καὶ σήμερον ἐπ' ἀκροάσει κοινῇ πάντων ἡμῶν ἀναγνωσθέντος ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ.

»Τὸ βασιλικὸν κράτος ἐπεχείρησεν εὐτάκτως τὴν ἀνατροπὴν τοῦ κακοήθους σχεδίου, καὶ ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, κατὰ χρέος ἀπαραίτητον ἐπαγρυπνοῦσα ὑπὲρ τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν, ἐξέδωκε γράμματα καὶ διένειμε δι' ἐξάρχων, ὑπαγορεύουσα τοῖς ὁμογενέσι κοινῶς τε καὶ κατὰ μέρος τὰ σωτήρια καὶ στηρίζουσα πάντας εἰς τὸ πιστὸν τοῦ ρεαγιαλικίου καὶ τὰ χρέη τῆς εἰλικρινοῦς εὐπειθείας καὶ ὑποταγῆς, ἐκείνους δὲ τοὺς πρωτουργοὺς καὶ τοὺς ἀμεταμελήτως αὐτοῖς κατακολουθοῦντας καὶ συμφωνοῦντας ἀραῖς ἀλύτοις καθυποβάλλει καὶ ἀναθέμασιν, ὡς προφανῶς ὀλετήρας καὶ τὴν ἔκχυσιν τῶν καὶ τῶν ἀθῶν αἱμάτων ὁμογενῶν ἀσπλάγχχνως καὶ ἀπανθρώπως ἐπιθυμήσαντας.

»Τοιαῦτα γράμματα στέλλονται προσφόρως καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς ἱερότητός σου καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων σου, ἐκ τῶν ὁποίων γράμμάτων καὶ ἀκριδέστερον πληροφορεῖσαι, ἰδίως δὲ γράφοντες καὶ διὰ τῆς πα-

ρούσης ἐντελλόμεθά σοι ἐκκλησιαστικῶς νὰ διασαλπίσης εἰς ὅλους τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν σου προστασίαν Χριστιανοὺς τὰς ἐννοίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας γραμμάτων, νὰ ἀγωνισθῇς ἐκ παντὸς τρόπου εἰς τὸ ν' ἀποδείξῃς τὴν πλάνην, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται, νὰ διαλύσῃς τοὺς ματαίους στοχασμούς των καὶ τέλος πάντων ν' ἀποδείξῃς, ὅτι μὲ τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἀπονενοημένον τοῦτο κίνημα διοργανίζουσι τὸν ὄλεθρον ὅλου τοῦ γένους, νὰ πληροφορήσῃς αὐτούς, ὅτι, ἂν δὲν διορθώσωσι τὸ σφάλμα μὲ μίαν τελείαν καὶ εἰλικρινῇ μεταμέλειαν, ἡ ἐκκλησία τοὺς ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς τῶν πιστῶν ὁλομελείας καὶ ἀποβλήτους καὶ ἐνόχους τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι.

»Πρὸ πάντων δὲ προσεκτικώτατος ἔσο ἡ ἱερότης σου, ἀγαπητὲ ἀδελφέ, ἐννόησον ὅτι ἔχεις νὰ δῶς ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ ἀδεκάστου θήματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐτάσεως περὶ ὅλων τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν καὶ τῶν ἀλλαχοῦ εὐρισκομένων καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν κακόν τι ὑποστησομένων.

»Ἐκ τῆς χειρὸς σου ἐκζητηθῇσεται τὸ αἷμα αὐτῶν, ἂν μὴ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ δὲν προφθάσῃς τὴν ἀναγκαίαν θεραπείαν καὶ διόρθωσιν, ἂν δὲν ἐκτελέσῃς τὰ ἀρχιερατικὰ χρῆματά σου, μεταπέιθων τοὺς ἐξαπατηθέντας, ἀποδεχόμενος καὶ συγχωρῶν τοὺς μετανοοῦντας καὶ τῶν ὁρκῶν ἐκείνων τῶν σατανικῶν ἀπαλλάττων, μισῶν, ἀποστρεφόμενος, καταδιώκων καὶ κατατρέχων τοὺς λειποτακτήσαντας, καὶ κατὰ πάντα συμφρονῶν τῇ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ ἐφ' ἡμᾶς θεοδότῳ κραταιᾷ βασιλείᾳ, καθότι, ἐάν, ὃ μὴ γένοιτο, ἀντιδιατεθῇ καὶ ἄλλα παρὰ τὰ ἐκκλησιαστικῶς γραφόμενα ἐπιχειρήσῃς ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ διανοίᾳ, σὲ ἔχομεν ἐξ ἐκείνης τῆς ὥρας ἐκπτωτον τοῦ ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ, αὐτοκατάκριτον καὶ μέλος ἀλλότριον καὶ ξένον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ καθαιρέσει ἀμετακλήτῳ ἔνοχον.

»Διό, περιπόθητε ἀδελφέ, ἀγωνίσθητι ὅσον τὸ δυνατόν, διὰ ν' ἀποφύγῃς τὸν ψυχικὸν κίνδυνον, ὅτι ἐν ὁχετοῖς δακρύων καὶ τὸ στελλόμενόν σοι συνοδικὸν γράμμα ἐπὶ τοῦ θείου ὑπεγράφη θυσιαστηρίου, οὕτως ἐξεκαύθη ἡ δικαία τῆς ἐκκλησίας ἀγανάκτησις κατὰ τῶν κοινῶν φθορῶν καὶ λυμεόνων.

»Περιμένομε νὰ χαροποιηθῶμεν μὲ τὰς ταχείας ἀποκρίσεις σου, δηλωτικὰς τῆς αἰσίας τῶν γραφομένων ἀποπερατώσεως, διὰ νὰ σὲ καταστέψωμεν καὶ μὲ τὰς κοινὰς ἡμῶν εὐχὰς καὶ εὐφημίας, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σου.

»Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς αὐκα' (1821) Μαρτίου κα' (21)».

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Δ. Ἐν Λονδίνῳ ἐφημερίδα «Ἱρις ἢ τὰ νῦν Ἑλληνικά»*

Τὸ 1819 ἔγινε μιὰ ἀκόμη ἀναγγελία τοῦ περιοδικοῦ «Ἱρις ἢ τὰ νῦν Ἑλληνικά», ποὺ προερχόταν ἀπ' τὴν Ἀγγλία, τὴν «*ὑπερτάτην ἔδραν Μουσῶν καὶ ἐλευθερίας*», ὅπως δηλώνουν στὴν προκήρυξη. Στις 15 Ἀπριλίου δημοσιεύθηκε στὸν «Ἐρμῇ τὸν Λόγιον» μαζί με τὴν ἀναγγελία τῆς «Ἀθηνᾶς» καὶ ἡ ἀναγγελία τοῦ περιοδικοῦ «Ἱρις».

Γιὰ τὴν καθυστέρηση προβάλλεται ἡ ἐξῆς δικαιολογία: «*ἄς μὴ παραξενευθῶσιν ὅμως οἱ ὁμογενεῖς, ὅτι μόλις μετὰ ὀκτῶ περιίπουν μῆνας κηρύττομεν τὴν ἀγγελίαν τῆς Ἀθηνᾶς· αἵτιοι τῆς ἀναβολῆς ταύτης εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐκδόται, διότι δὲν μᾶς ἔστειλαν τὴν ἀγγελίαν προτῆτερα καὶ μόλις πρὸ δύο ἢ τριῶν ἐβδομάδων τὴν ἐλάβομεν διὰ φίλου τινός*». Μὲ τὸ κείμενο τοῦ «Ἐρμῇ τοῦ Λογίου», ποὺ συνοδεύει τὶς ἀγγελίες, ὁ προαγγέλλων αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη –καθὼς πληθαίνουν οἱ ἑλληνικὲς ἐφημερίδες– νὰ ξεκαθαρίσῃ τοὺς γεννήτορες αὐτῆς τῆς προσπάθειας, ποὺ κατὰ τὴ γνώμη του εἶναι ὁ Ἀδ. Κοραῆς καὶ τὸ ἴδιο τὸ περιοδικό: «*Ὁ Α.Ε. λοιπὸν εἶναι ἡ πρώτη τοῦ γένους μας φιλολογικὴ ἐφημερὶς καὶ ἡ πρώτη αἰτία τούτου ὁ Κοραῆς· ἂν οὗτος δὲν ἐπρόβαλλε τοιοῦτόν τι, δὲν ἤθελεν ἴσως ὑπάρχει ἀκόμη ἐφημερὶς· καὶ ἂν ὁ Α.Ε. δὲν ὑπῆρχε, δὲν ἐγεννᾶτο ἡ ἰδέα ἄλλης ἐφημερίδος εἰς ἡμᾶς, ὥστε ὁ Α.Ε. ἔδωκεν ὑπαρξιν εἰς τὰς ἄλλας ἐφημερίδας*». Καμμιά ἀναφορὰ στὶς προσπάθειες τοῦ Γ. Βεντότη καὶ τῶν ἀδελφῶν Μαρκιδῶν-Πούλιου.

Ἡ προκήρυξη τῆς «Ἱριδος» ἀναγράφεται καὶ στὰ ἑλληνικά καὶ στὰ ἀγγλικά. Ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ ἦταν ὁ γνωστὸς ἀπ' τὶς ἐκδόσεις ἑλληνικῶν ἔργων στὴν Ἀγγλία John Murray. Ὑπεύθυνος γιὰ τὴν θεματογραφία καὶ τὴν διεκπεραίωση τῆς ἐκδοσης τῆς «Ἱριδος» ἦταν ὁ Δημήτριος Σχοινᾶς, ποὺ μαζί με τὸν φιλέλληνα κόμη τα Frederick Guilford ἦταν οἱ ἐμπνευστὲς τοῦ περιοδικοῦ. Ὁ Δ. Σχοινᾶς πίστευε, ὅτι, ὅπως ἀναφέρει σὲ γράμμα του στὸν John Murray, ἔπρεπε ἡ ἐκδοση νὰ στηριχθῇ στὶς συνδρομές. Τὸ περιοδικὸ θὰ στηριζόταν ἀπὸ ἀποψη θεματογραφίας στοὺς ὑποτρόφους τοῦ Frederick Guilford¹¹. Μέσα σ' αὐτοὺς περιλαμβάνονταν ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος, ὁ Χριστόφορος Φιλητᾶς, ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, ὅλοι συνεργάτες τοῦ «Ἐρμῇ τοῦ Λογίου». Αὐτό, καθὼς καὶ ἡ προκήρυξη ποὺ κινεῖται στὸ κοραϊκὸ πνεῦμα, τοποθετοῦν τὴν «Ἱριδα» στὴν γραμμὴ τοῦ «Ἐρμῇ τοῦ Λογίου».

* Βλέπε τὰ προηγούμενα μέρη τῆς ἔρευνας τοῦ κ. Δημ. Παπαϊωάννου γιὰ τὸν προεπαναστατικὸ Ἑλληνικὸ Τύπο στὴν Εὐρώπῃ στὰ τεύχη 216, 217 καὶ 218.

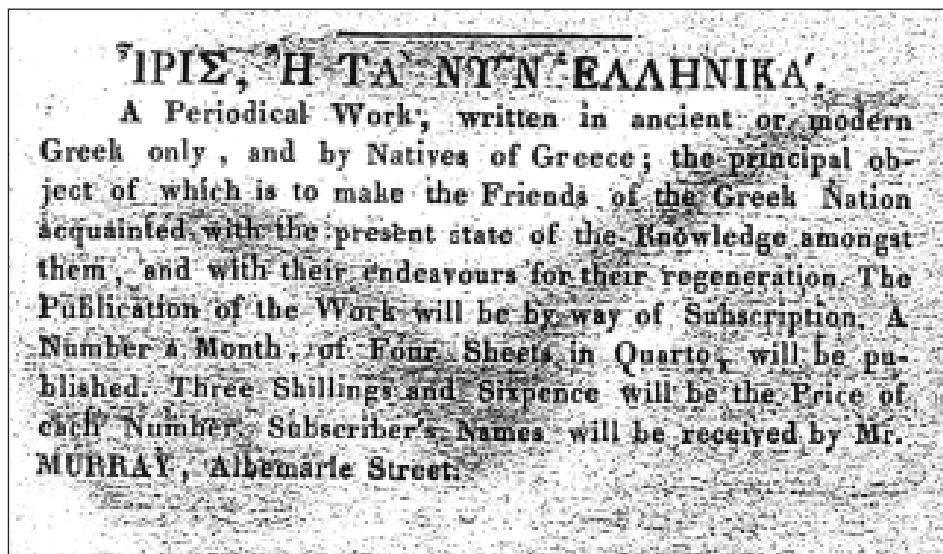

Ὁ Ἄγγλος φιλέλληνας κόμης Frederick Guilford (1766-1827), οἱ Ἕλληνες ὑπότροφοι τοῦ ὁποίου στήριξαν ἰδεολογικά καὶ θεματογραφικά τὴν ἐφημερίδα «Ἱριδα».

Ἡ διαδικασία τῆς ἔκδοσης τοῦ περιοδικοῦ βρισκόταν σὲ καλὸ δρόμο. Ὁ Δ. Σχοινᾶς γράφει πρὸς τὸν Χριστόφορο Φιλητᾶ (24 Ἀπριλίου τοῦ 1820): «Ἐτοιμάσων ὁμῶς νὰ ἰδῇς καὶ τὴν Ἱρίν, καὶ δάστα πλέον ξυστήρας καὶ κολαπτήρας διὰ τὴν ράχιν τῆς θ' ἀρχίσω ἐντὸς ὀλίγου νὰ σὲ τὴν στέλνω κομμάτια κομμάτια». Ἡ καθυστέρηση ὁμῶς τῆς ἔκδοσης ἀνησύχησε τὸν Frederick Guilford καὶ ἀνάγκασε τὸν Δ. Σχοινᾶ νὰ τοῦ γράψῃ (Ὀκτώβριος τοῦ 1821): «Τὸ τῆς Ἱριδος σχέδιον, μὲ λέγετε πάλιν, εἰς ἔργον διατὶ δὲν δάλθηκεν;... Ποτέ μου δὲν ἐτόλμησα νὰ ἰδεασθῶ, ὅτι τοιοῦτον πόνημα ἔπρεπε νὰ ἐδγαίνη ὁλόκληρον

ἀπὸ τὰ μυελά μου. Οἱ Ἀσώπιος, Φιλητᾶς, Θεόκλητος καὶ καθεξῆς... ἔμελλον εἰς αὐτὸ νὰ γράψουν, οἱ δὲ ποῦ ἐσυναθροίσθησαν;» Στὴν ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Δ. Σχοινᾶς ἀρνεῖται, ὅτι ἤθελε αὐτὸς νὰ βγάλῃ ὅλη τὴν ἐφημερίδα καὶ συγχρόνως γιὰ τὴν καθυστέρηση ρίχνει τὶς εὐθύνες στοὺς ὑπότροφους τοῦ Fr. Guilford, πὺν τοὺς ἐπιρρίπτει ἀδιαφορία. Ἡ ἔκδοση τῆς «Ἱριδος» τελικὰ δὲν εὐδωώθηκε. Πάντως θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓνα κομμάτι στὰ φιλελληνικά σχέδια τοῦ Frederick Guilford, πὺν περιελάμβαναν τὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία καὶ ὑποτροφίες Ἑλλήνων στὴν Εὐρώπη, πὺν θὰ δίδασκαν ἀργότερα στὴν Ἀκαδημία.

Ἡ ἔναρξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης καὶ ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντη (1792-1828) ἀπὸ τὸν πατριάρχη Γρηγόριο Ε' ἔπαιξαν σημαντικὸ ρόλο στὴν πορεία τῶν ἐλληνικῶν περιοδικῶν. Στὴν Βιέννη ὁ «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» καὶ ἡ «Καλλιόπη» κατόπιν πιέσεως ἀπὸ τὸ αὐστριακὸ κράτος δημοσίευσαν τὸν ἀφορισμό. Ὁ «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» δημοσίευσε τὸν ἀφορισμὸ σὲ παράρτη-

Ἡ ἀναγγελία τῆς ἐφημερίδος «Ἰρις ἡ τὰ νῦν Ἑλληνικά» στὰ Ἀγγλικά, ὅπως δημοσιεύθηκε στὸν «Ἑρμῇ τὸν Λόγιον».

μα, ὅπου ὁ Κ. Κοκκινάκης σημειώνει με ἐμφαση σὲ θέση τίτλου: «Ἐπαρακαλέσθην νὰ δεχθῶ τὸ ἐφεξῆς ἰδιαίτερον παράρτημα...».

Ἀξιζει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ ἐκδότης τοῦ «Ἑρμῇ τοῦ Λογίου» Κ. Κοκκινάκης φυλακίστηκε ἀπὸ τὶς αὐστριακὲς ἀρχές. Ἐκτὸς τοῦ «Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου», ποὺ δημοσίευσε ἄνευ ἀντιρρήσεως τὸν ἀφορισμὸ (αὐτὸ ἦταν καὶ αἰτία νὰ συνεχίσῃ ἕως τὸ 1836 τὴν ἐκδοσὴ του), ὁ «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος» καὶ ἡ «Καλλιόπη» σταμάτησαν τὴν ἐκδοσὴ τους. Ἦταν ἡ ὥρα τῶν ὅπλων καὶ ἀνεξάρτητα με τὶς ἰδεολογικὲς καὶ προσωπικὲς διαφορὲς τὰ ἐπιτελεῖα ὅλων τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων συστρατεύθηκαν στὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα.

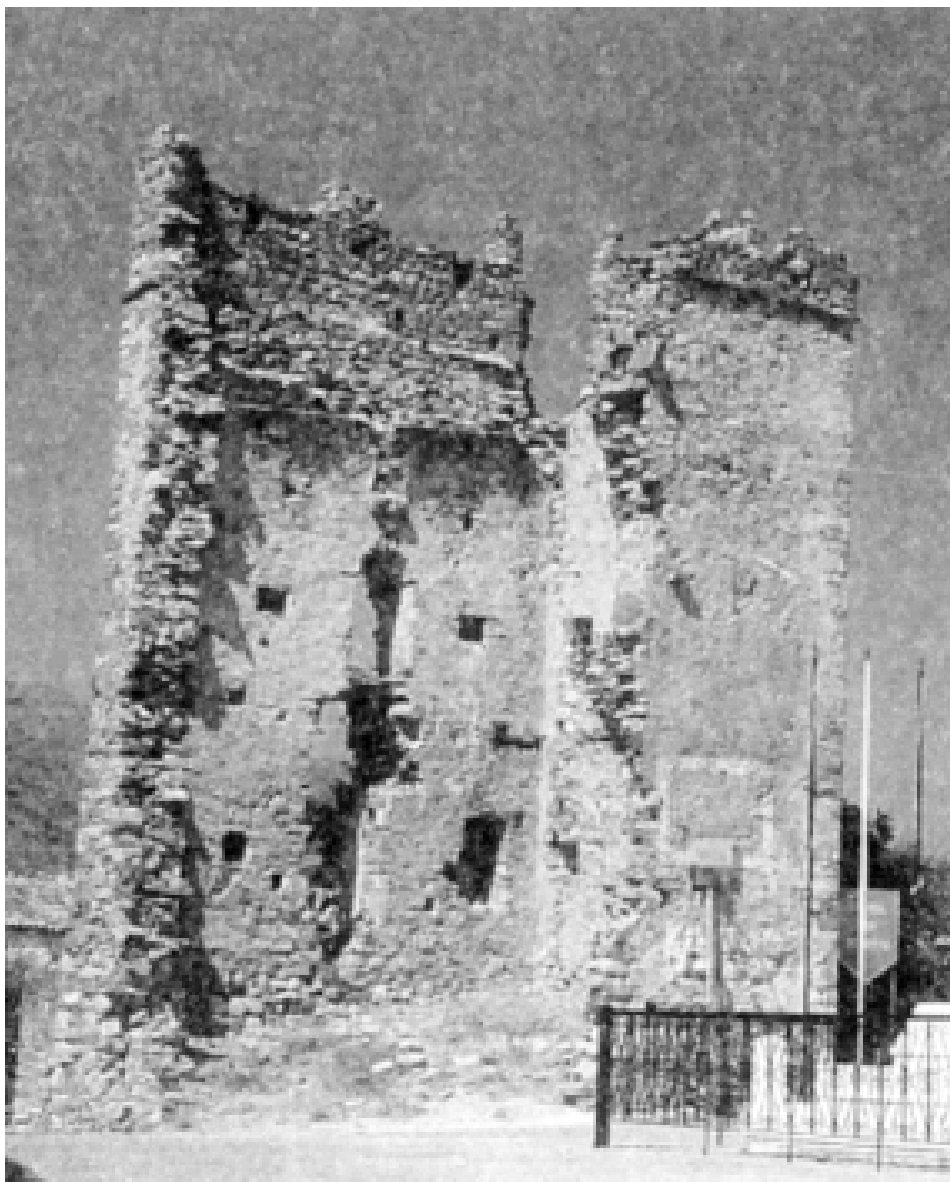
Ὁ ἑλληνικὸς προεπαναστατικὸς τύπος καθρέφτισε ὅλες τὶς δυνάμεις ποὺ συσσώρευε τὸ γένος. Ἐδωσε πνοή καὶ δρομολόγησε τὰ ὁράματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐμβολίασε τὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα με τὴν ἐλπίδα τῆς λευτεριᾶς.

Ὑποσημείωση

11. Σὲ γράμμα πρὸς τὸν ἐκδότη τοῦ «Ἑρμῇ τοῦ Λογίου» – «Φίλτατέ μοι κύριε Κοκκινάκη...» (15 Ἰουνίου 1820, ἀρ. 12) – ἀναφέρεται στὸν κόμη Frederick Guilford: «Γεώργιος ὁ Δ', βασιλεὺς τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ προστάτης τῶν Ἰονίων Νήσων ἐπρόβαλεν εἰς τὴν Πανιόνιον Βουλὴν ὡς μέγαν πρόεδρον τοῦ Πανεπιστημίου <ἡ ὁποία καὶ ἐψηφισε> τὸν κόμητα Γυίλφορντ, πασίγνωστον διὰ τὰς ἀδράς του δαπάνας, τὴν ἀκοίμητον καὶ πατρικὴν φροντίδα, τὸν ἀκάματον ζῆλον εἰς ὠφέλειαν τοῦ γένους καὶ τὴν εἰς ὅλους κοινῶς τοὺς Ἕλληνας εὐνοϊκὴν του διάθεσιν».

Δημ. Γ. Παπαϊωάννου

Ἐκπαιδευτικὸς

**Σκουτάρι: Ὁ Παλαιόπυργος, ὅπου ἔγινε τὸ πρῶτο ὀλοκαύτωμα τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ
θυσία τῶν Σκουταριωτῶν ἔγινε σὲ λίγα χρόνια παράδειγμα πρὸς μίμησιν: Κούγκι, Μονὴ
Σέκου, Ψαρά, Μεσολόγγι καὶ Ἀρκαδι ὁ ἀπόηχος.**

Τὸ πρῶτο ὀλοκαύτωμα Ἑλλήνων στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας

Η ΘΥΣΙΑ ΤΩΝ ΚΑΛΚΑΝΤΗΔΩΝ ΣΤΗ ΜΑΝΗ

Ὁ σουλτᾶνος μὲ ἀφορμὴ τὴν συμμετοχὴ τῶν Μανιατῶν (θεληματικῶς ἢ ἀθελήτως) στὴν ἀποτυχημένη Ὁρλωφικὴ Ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο (1770-4) τὸν Μάρτιο τοῦ 1770 στέλνει στὴν περιοχὴ τῆς Μάνης τουρκοαλβανικὴ δύναμη 8.000 ἀνδρῶν πεζικοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Χατζῆ Ὁσμάν Πασσᾶ, γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἔννομη τάξη. Ἀρχικῶς χτύπησε τὴν Μάνη ἀπὸ τὴν δυτικὴ τῆς εἰσοδο, στὴν περιοχὴ Πόρος τοῦ Ἀλμυροῦ. Κατὰ μεταμεσονύκτια ὅμως ὥρα προσεβλήθη ἀπὸ ἀλαλάζοντες δαιμονιωδῶς Μανιάτες καὶ Μανιάτισσες καὶ πανικόβλητος ἐπιστρέφει στὴν Καλαμάτα, ἀφήνοντας στὸ πεδίο τῆς μάχης περίπου χιλίους νεκροὺς καὶ ἄφθονο πολεμικὸ ὕλικό.

Ἡ ἀντίδρασή του σὲ μιὰ τέτοια ἥττα του εἶναι ἄμεση: Διπλασιάζει τὴν δύναμή του σὲ 16.000 πεζοὺς μὲ ἀνάλογο ἵππικὸ καὶ πυροβολικό. Ἡ δύναμή του δηλαδὴ ὑπερβαίνει τὶς 18.000 ἀνδρῶν. Μετὰ ἀπὸ ἓνα μῆνα καὶ μὲ ὀρμητήριο τὸν Μυστρά εἰσβάλλει στὴν Μάνη ἀπὸ ἀνατολᾶς – κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου. Καταλαμβάνει τὸ μικρὸ Γύθειο, τὰ χωριὰ τοῦ Μαλεβρίου, τοῦ Πασσαδᾶ καὶ προχωρεῖ γιὰ νὰ κυριεύσῃ ὅλη τὴν Μάνη. Περνώντας ἀπ' τὰ χωριὰ σκοτώνει, βιάζει, καίει σπίτια, ἀρπάζει ζῶα, καταστρέφει. Οἱ κάτοικοι κρύβονται στ' ἀπάτητα βουνά. Ξαφνικὰ ὅμως ἓνας ἀγγελιαφόρος τοῦ διαμνύνει, πὺς οἱ Σκουταριῶτες-Καλκαντῆδες προβάλλουν πεισματώδη ἀντίσταση. Δὲν συλλαμβάνει τὴν σπουδαιότητα τῆς καταστάσεως ἀμέσως καὶ στέλνει διαπραγματευτὲς γιὰ τὴν παράδοση.

Οἱ Καλκαντῆδες, πὺν δέχθηκαν τὴν ἐπίθεση τῶν Τουρκοαλβανῶν τὴν 1η Μαΐου 1770, συζητοῦν μαζί μὲ συγγενεῖς καὶ ἄλλους συγχωριανούς, γιὰ νὰ δεχθοῦν τοὺς ὄρους τοῦ Ὁσμάν, πὺν οἱ διαπραγματευτὲς του προσκομίζουν, διότι θέλουν νὰ δώσουν χρόνον τοὺς ἀμάχους νὰ ἀπομακρυνθοῦν καὶ νὰ σωθοῦν καὶ τοὺς συναρχηγούς τῆς Ἀνατολικῆς Μάνης καπετὰν Γρηγόρη Τζωρτζάκη καὶ καπετὰν Δημητράκη Γρηγοράκη (Καβαλλιέρη ἀργότερα) ὡς καὶ τοὺς Δυτικομανιάτες καπεταναίους Μαυρομιχάληδες, Κουμουνδουράκηδες, Τρουπάκηδες, Κουτηφαραίους καὶ ἄλλους (βλ. Τζωρτζῆ Π. Τζωρτζάκη, «Γύθειον-Μαραθονήσι», σελὶς 13)· ἀφ' ἑτέρου προσπαθοῦν νὰ συγκροτήσουν τὶς διαλυμένες δύο Λε-

γεῶνες τῆς Μάνης γιὰ μιὰ ἐπίθεση σωτήρια γιὰ τοὺς ἴδιους (τοὺς Καλκαντηδες) καὶ ὅλη τὴν Μάνη καὶ φυσικὰ καταστρεπτική γιὰ τὴν τουρκαλβανική δύναμη. Διώχουν μὲ ἀνάρμοστο τρόπο τοὺς διαπραγματευτὲς καί, γιὰ νὰ τοὺς ἐρεθίσουν περισσότερο, κρεμοῦν ἀπ' τὴν κορυφή τοῦ πύργου δύο «μπουζία» (γουρουνόπουλα), ποὺ οἱ στριγγλιές τοὺς ἔχουν θρησκευτικὸ καὶ ταπεινωτικὸ χαρακτήρα γιὰ τοὺς εἰσβολεῖς. Οἱ πέντε ἀδελφοὶ Καλκαντῆ μὲ τοὺς συγχωριανούς τοὺς δὲν ὑπερβαίνουν τοὺς ἐβδομήντα. Ἐτοιμάζονται γιὰ πολυήμερη ἄμυνα.

Οἱ διαπραγματευτὲς ἀναφέρουν στὸν διοικητὴ τοὺς Ὀσμὰν τὴν ἄρνηση καὶ τὴν προκλητικότητα τῶν Μανιατῶν, ποὺ ἀποφασίζει νὰ τοὺς δώσῃ ἓνα μάθημα καλῆς συμπεριφορᾶς. Ἐπισκέπτεται τὸν χῶρο τοῦ πύργου μέσα στὸ Σκουτάρι. Γύρωθι τοῦ πύργου ὑπάρχουν οἱ πατρογονικοὶ πύργοι τῶν Γρηγοράκηδων καὶ ἄλλες οἰκίες, ποὺ δὲν ἐπιτρέπουν τάξιμο κανονιῶν. Τὸ κακοτράχαλο τοῦ δρόμου ἐπίσης δὲν βοηθεῖ στὴν μεταφορὰ κανονιῶν. Ἐτσι ἀποφασίζει νὰ καταλάβῃ τὸν πύργο μὲ ἐφόδους πεζικοῦ καὶ μηχανικοῦ.

Οἱ Τοῦρκοι ἔχουν χάσει κάποιους στρατιῶτες ἀπ' τὴν πρώτη ἐπαφή τοὺς μὲ τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ πύργου. Λόγῳ τῆς στενότητος τοῦ χώρου δὲν μποροῦν ν' ἀναπτυχθοῦν σωστά. Ὁ Ὀσμὰν ξεγελιέται. Πιστεύει, πῶς μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα θὰ παραδοθοῦν οἱ Καλκαντηδες. Τὴν δεύτερη ἡμέρα, 2-5-1770, ἐπιτίθεται. Οἱ Τοῦρκοι ὑποχωροῦν. Τὴν τρίτη ἡμέρα ἐπιτίθενται, φθάνουν ὥς τὸν πύργο.

Οἱ λοστοφόροι ἀρχίζουν τὴν ἐξόρυξη λίθων ἀπ' τὸν πύργο, γιὰ νὰ τοποθετήσουν πυρίτιδα καὶ νὰ τὸν ἀνατινάξουν. Οἱ Καλκαντηδες τοὺς ρίχνουν πέτρες, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀναγκάζονται σὲ ἄτακτη ὑποχώρηση. Τὴν τετάρτη ἡμέρα (4-5-1770) ξαναἐπιτίθενται μὲ μεγαλύτερη σφοδρότητα. Οἱ λοστοφόροι ἐπιχειροῦν τὰ ἴδια, μὰ οἱ Καλκαντηδες τοὺς ρίχνουν καυτὸ λάδι καὶ τοὺς ζεματίζουν. Ὑποχωροῦν καὶ ὑποχωρῶντας δέχονται τὰ εὖστοχα καὶ ἀσταμάτητα πυρὰ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ πύργου. Οἱ ἀπώλειες τῶν Τούρκων αὐξάνονται. Ὁ Ὀσμὰν ἀποφασίζει νὰ ἀνοίξῃ σήραγγα, ποὺ νὰ φθάνῃ ὥς τὰ θεμέλια τοῦ πύργου καὶ νὰ τοὺς ἀνατινάξῃ. Ἀκούει ὅμως τοὺς Καλκαντηδες-Σκουταριῶτες νὰ τραγουδοῦν καὶ νὰ προκαλοῦν τοὺς Τούρκους.

Μιὰ φωνὴ πιὸ δυνατὴ ἀκούστηκε νὰ λέῃ «*Τουρκαλβανόπουλα, φύγετε νὰ σωθῆτε. Ὁ Χατζῆ Ὀσμὰν εἶναι ἀνόητος καὶ ξεγελιέται. Θὰ πάθετε ὅ,τι πάθατε στὸν Πόρο τ' Ἀλμυροῦ κι' ἀκόμα χειρότερα. Καὶ σύ, Ὀσμὰν, λυπήσου τοὺς στρατιῶτες σου*». Οἱ Καλκαντηδες εἶχαν δίκιο, μὰ ὁ Ὀσμὰν δὲν ἤξερε ὅτι σὲ λίγο θὰ τὸν κύκλωναν χιλιάδες Μανιάτες. Μᾶς λέγει ἡ

προφορική παράδοση, ότι αυτός που φώναζε ήταν ο Ἀλέξιος Καλκαντής, ο γενάρχης των οίκογενειών Ἀλεξάκου, που ζούν στο Μαυροβούνι Γυθείου.

Ἀκούγοντας αὐτὰ τὰ ὑποτιμητικά λόγια ὁ Ὄσμαν φοβήθηκε, ὅτι ἴσως ἀρχίσουν νὰ λιποτακτοῦν οἱ στρατιῶτες του ἢ νὰ μὴν ὑπακούουν. Καὶ ἀμέσως διατάσσει νὰ προπαρασκευαστοῦν γιὰ νέα ἐπίθεση, πὺλὸ σφοδρὴ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ, τὴν ἄλλη μέρα. Τὴν πέμπτη ἡμέρα, 5-5-1770, οἱ Τοῦρκοι ἐπανερχονται. Ἔχουν ρητὲς διαταγές: Δὲν θὰ ὑποχωρήσουν, ἂν δὲν τοποθετήσουν ἐκρηκτικά γιὰ τὴν ἀνατίναξη τοῦ πύργου. Γύρωθι τοῦ πύργου τὸ πεζικὸ δάλλει μὲ βροχὴ σφαιρῶν κατὰ τοῦ πύργου. Ὁ πύργος φλέγεται: Γίνεται ἀόρατος ἀπὸ τοὺς καπνοὺς. Οἱ λοστοφόροι τῆς νότιας πλευρᾶς κοντεύουν νὰ θγάλουν μιὰ πέτρα. Ὁ Ὄσμαν τὸ πληροφορεῖται καὶ ἀρχίζει γενικὴ ἐπίθεση. Στὶς ἄλλες πλευρές, παρὰ τὴν ἀντίσταση τῶν Καλκαντηδῶν, οἱ λοστοφόροι προχωροῦν. Μὰ ξαφνικὰ φεύγουν σὰν τρελλοί. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοὺς διατάσσουν νὰ γυρίσουν πίσω. Στὸ τέλος φεύγουν καὶ οἱ ἀξιωματικοί, δεχόμενοι τὴν ἐπίθεση ἑκατομμυρίων ἀγριεμένων μελισσῶν, ποὺ τοὺς κεντρίζουν καὶ τοὺς κυνηγοῦν σὲ μεγάλες ἀποστάσεις. Οἱ Καλκαντηδὲς τοὺς εἶχαν ρίξει κυψέλες μελισσῶν καὶ ἴσως εἶχαν παίξει τὸ τελευταῖο τους χαρτί. Ὅμως εἶχαν πετύχει, βραδυπορῶντας τὸν ἐχθρό, νὰ σώσουν τοὺς ἀμάχους καὶ νὰ ὀργανωθοῦν οἱ Λεγεῶνες. Στὶς δυνάμεις αὐτὲς προσετέθησαν καὶ πλῆθος Μανιατισσῶν μαχητριῶν.

Ὁ Ὄσμαν ἔχει χάσει κατὰ τὴν παράδοση 300 ὀπλίτες (ἀριθμὸς ὑπερβολικὸς μᾶλλον) καὶ δὲν σκοπεύει νὰ χάσῃ ἄλλους. Κάτω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψυχολογία ὁ Ὄσμαν ἀποφασίζει νὰ σκάψῃ σήραγγα στὴν νότια πλευρὰ τοῦ πύργου καὶ φθάνει ὥς τὰ θεμέλια. Τοποθετεῖ ἐκρηκτικά καὶ τὴν νύκτα τῆς 7 πρὸς 8-5-1770 τοὺς ἀνατινάξει. Οἱ ὑπερασπιστὲς μέσα στὰ ἐρείπια ὅλοι νεκροί. Ὁ Ν.Γ. Ἡλιόπουλος γράφει: «*Ὁ Ὄσμαν προσέκρουσε μόνον εἰς ἓνα ἀνεπαίσθητον διὰ μίαν τόσον ἰσχυρὰν δύναμιν πρόσκομμα, τὸ ὁποῖον ὥρθωσεν εἰς τὸν δρόμον του δρᾶξ προασπιστῶν τοῦ πατρίου ἐδάφους – ὡς λίθος ἐκτροχιάζων ὁλόκληρον ἀμαξοστοιχίαν*». Οἱ Καλκαντηδὲς ἀναφέρονται ἐπίσης κι' ἀπ' τὸν Α.Γ. Κουτσιλιέρη στὸ ἔργο του «*Ἱστορία τῆς Μάνης*» καὶ τὸν στρατηγὸ Γ. Μαραβελέα στὴν «*Στρατιωτικὴ Ἐπιθεώρηση*».

Μετὰ τὴν μάχη μὲ τοὺς Καλκαντηδὲς ὁ Ὄσμαν ζήτησε νὰ δῇ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Μανιατῶν γιὰ διαπραγμάτευση τῆς εἰρήνης. Ἐκεῖνοι ἔστειλαν δυὸ γέρους παπᾶδες κι ἓνα ἐπίσης γέρο ἰδιώτη στὸν Ὄσμαν. Αὐτὸς θεώρησε δῆθεν ὑποτιμητικὸ τὸ νὰ συζητῇ μὲ γέρους καὶ ὄχι ἀρχηγοὺς καὶ

ἀποκεφαλίζει τούς τρεῖς ἀπεσταλμένους, πού ἀρνήθηκαν τούς ὅρους του, τὰ δὲ κεφάλια τους τὰ παλούκωσε καὶ τὰ στέριωσε ψηλὰ στὴν Ἀραδίκια, γιὰ νὰ τρομοκρατήσῃ προφανῶς τούς Μανιάτες. Ἀπὸ τότε ἡ περιοχὴ λέγεται Τρικεφάλι.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ οἱ Μανιάτες ἐξωργίσθηκαν καὶ τὸ ἴδιο βράδυ τοῦ θανάτου τῶν γερόντων καὶ μιὰ ἢ δύο ἡμέρες μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ πύργου τῶν Καλκαντήδων ἐπιτίθενται στοὺς Τούρκους στὰ Ἀγιοπήγαδα (πέντε λεπτὰ μὲ τὰ πόδια δόρεια τοῦ Σκουταριοῦ), στὸν Πασσαδᾶ, στοὺς λόφους Πεταλέας καὶ Μαστρολέας. Οἱ ἀνωτέρω θέσεις, καὶ κυρίως τ' Ἀγιοπήγαδα (μὲ τούς Σκουταριῶτες Γρηγοράκηδες), θὰ γίνουν ὁ τάφος «*ὑπερμυρίων Τουρκαλθανῶν*», ὅπως γράφει ὁ Ν.Γ. Ἡλιόπουλος («Μάνη», σελὶς 87). Ἐκεῖ θὰ σκοτωθῇ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ὅσμαν (Ἡλιόπουλος, «Μάνη», σελὶς 87· καὶ Κουτσιλιέρης, σελὶς 313, ὡς ἐπίσης καὶ Τζωρτζῆς Τζωρτζάκης, «Γύθειον-Μαραθονήσι», σελὶς 13). Τὰ Ἀγιοπήγαδα μετωνομάσθηκαν σὲ Βρωμοπήγαδα, διότι τὰ πηγάδια αὐτὰ γέμισαν μὲ πτώματα καὶ βρώμισαν. Βρωμοπήγαδα ὀνομάζεται ἡ περιοχὴ ποὺ ὀρίζεται ἀπὸ τὴν διασταύρωσιν Παρασυροῦ-Σκουτάρι μέχρι δόρεια, τίς Ἀσουλιανες, πού καὶ αὐτὲς πῆραν τ' ὄνομά τους ἀπὸ τούς σκοτωμένους Ἀσουλιῶτες Τούρκους, καὶ τούς λόφους Ξυνοκαβάλας καὶ Ἀγριλιωτῆς, δυτικὰ καὶ ἀνατολικὰ ἀντίστοιχα.

Ἐκεῖνο πού ἀξίζει νὰ σημειώσῃ ὁ ἀναγνώστης τοῦ παρόντος εἶναι, ὅτι ἡ θυσία τῶν Καλκαντήδων ἀπετέλεσε τὸ πρῶτο ὀλοκαύτωμα τῆς ἑλληνικῆς ἀντίστασης κατὰ τῶν Τούρκων. Τὰ ἄλλα γνωστὰ ὀλοκαυτώματα ἔγιναν:

- Σούλι-Κούγκι, 16-12-1803: τρεῖς νεκροὶ Ἕλληνες.
- Μονὴ Σέκου, Μολδαβία, 9/1821: Γιώργος Ὀλύμπιος καὶ ἄλλοι δώδεκα νεκροὶ Ἕλληνες.
- Ψαρὰ - Φτελιό, 20-6-1824· καὶ Ψαρὰ - Παλαιόκαστρο, 20-6-1824.
- Μεσολόγγι, οἰκία Χρήστου Καψάλη, 10-4-1826.
- Ἀρκάδι, 9-11-1866: νεκροὶ Ἕλληνες 946 καὶ 1500 Τοῦρκοι.

Βιβλιογραφία

1. Νώντας Γ. Ἡλιόπουλος, «Μάνη», σελ. 85, 86, 87.
2. Ἀναργ. Γ. Κουτσιλιέρης, «Ἱστορία τῆς Μάνης», σελ. 306-313.
3. Τζωρτζῆς Π. Τζωρτζάκης, «Γύθειον-Μαραθονήσι», σελ. 13.
4. Γ. Μαραδέλεας, περιοδ. «Στρατιωτικὴ Ἐπιθεώρησις».
5. Οἱ ἡμερομηνίες καὶ οἱ φάσεις τῆς μάχης σώθηκαν ἐκτὸς τῆς γραπτῆς καὶ ἀπὸ τὴν προφορικὴ παράδοση.

Γεώργιος Δ. Κουρᾶκος

Ἡ ἰδεολογία τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ 1823-5

ΟΤΑΝ Ο ΚΡΑΤΙΚΙΣΜΟΣ ΣΚΟΤΩΝΗ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ...

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ '21 ἔχει πολλὰ παραμέτρους, πού λόγῳ τῆς ὑπερπροβολῆς τοῦ ἡρωισμοῦ ἔχουν παραμεριστῇ, ἢ ἐξ αἰτίας πολιτικῶν σκοπιμοτήτων ἔχουν διαστρεβλωθῇ. Τὸ γεγονός ὅμως τοῦ ἐμφυλίου πολέμου (1823-1825) ἔχει ὑποστῇ καὶ τὰ δύο· καὶ ἔχει ὑποδαθμιστῇ σὰν γεγονός καὶ ἔχει διαστρεβλωθῇ. Καὶ ὅμως ὁ ἐμφύλιος ἔσθῃσε τὴν Ἐπανάστασιν. Ἄν δὲν συνέβαινε ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, ἂν ἡ ὑπαρξις ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ κρατιδίου δὲν ἐξυτηρέται τὴν πολιτικὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἢ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων σίγουρα θὰ εἶχε μετατεθῇ. Ὅλοι δὲ οἱ ἱστορικοὶ συμφωνοῦν σ' αὐτό, καὶ κανεὶς δὲν παραλείπει νὰ προβάλλῃ τὰ δεινὰ πού ἐπιφέρει ἓνας ἐμφύλιος πόλεμος. Ἀλλὰ πέρα τούτων ἡ σημερινὴ κατάστασις, ὁ τότε ἐμφύλιος καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἐπανάστασις ἀποτελοῦν ἓνα πλέγμα, πού κρατᾷ κλειστὸ τὸ μέλλον μας καὶ ἐν πολλοῖς ἐμπεριέχει αὐτὸ πού ὀνομάζουμε νεοελληνικὴ σχιζοφρένεια. Γιὰ νὰ κατανοήσουμε δὲ τὰ αἷτια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, πού συνέβη στὴν διάρκειά τῆς Ἐπαναστάσεως, πρέπει νὰ κατανοήσωμε τὴν ἴδια τὴν νοοτροπία καὶ τὶς κοινωνικοοικονομικὰς ἰδέας τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ διοικητικὴ διάθρῃσις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, κληρονομία τοῦ βυζαντινοῦ διοικητικοῦ προτύπου, δὲν ἡνύόει τὴν δημιουργία ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἀντίθετα κάτω ἀπὸ μία θρησκευτικὴ ἀνεπτυχθῆσαν ἀτομιστικὰς δυνάμεις, πού εἴλκον τὴν ἐξουσία τους ἀπὸ τὸν μονάρχη. Τόσο κατὰ τὴν διάρκειά τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὅσο καὶ κατὰ τὴν Τουρκοκρατία ἐξεδηλώθησαν πάμπολλες στάσεις τοπαρχῶν ἢ καὶ συγκρούσεις μεταξὺ τους γιὰ τὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς οἰκονομικῆς τους δάσεως καὶ τῆς ἐξουσίας τους. Τοὺς δὲ τοπάρχους, ὅπως καὶ τὸν μονάρχη, περιέβαλε μία αὐλή, πού τοὺς ἐδοθήθει στὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων τους καὶ τὴν ἄσκησιν τῆς ἐξουσίας τους. Καὶ οἱ σχέσεις τους ἐξηροτῶντο ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὰ ὑλικά συμφέροντά τους, πού ἐξετείνοντο μέχρι τὰ ὅρια τῆς περιουσίας τους. Μετὰ δὲ τὴν δημιουργία ἐθνικῶν κρατῶν στὴ Δύσιν τὰ ὅρια μετεκυλίσθησαν στὰ κρατικὰ σύνορα. Ὅμως σὲ καμμία περίπτωσιν δὲν ὑπῆρξε πολιτιστικὸς δεσμός. Οἱ οἰκονομικοὶ δεσμοὶ ἦσαν αὐτοὶ πού καθώριζαν πλέον τὶς σχέσεις καὶ ἦσαν ἄμεσα συνδεδεμένοι μὲ τὰ σύνορα τῆς ἐπικράτειας, εἴτε αὐτὰ ἦσαν τοπικὰ εἴτε κρατικὰ. Αὐτὸ εἶναι ἡ καρδιά τοῦ κρατισμοῦ. Δηλαδή τὶς σχέσεις πλέον δὲν τὶς καθορίζει ὁ πολιτισμός, ἀλλὰ τὰ στενὰ

ἐννοούμενα οικονομικοκοινωνικά συμφέροντα. Μέσα σ' αὐτὰ ἡ ἔννοια τῆς πατρίδας λαμβάνει διαφορετικό περιεχόμενο καὶ ὁ πολιτισμὸς μεταπίπτει σὲ στήριγμα τῆς ἐξουσίας. Κλασσικὸ παράδειγμα ἀποτελοῦν οἱ Η.Π.Α., πού χωρὶς ἐθνικὴ ὁμοιογένεια οἱ κάτοικοί τους ἀπέκτησαν κρατικο-εθνικιστικὴ συνείδησιν.

Ὁ Δ. Παπαδόπουλος στὸ βιβλίο του «Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως» γράφει: «Στὰ κλέφτικα τραγούδια, πού τραγουδοῦν τὸν ἥρωισμό ἢ θρηνοῦν τὸν θάνατο τῶν Κλεφτῶν δὲν ὑπάρχουν οἱ λέξεις πατρίδα, ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία ἢ κοινωνικὴ δικαιοσύνη. Αὐτὰ εἶναι ρομαντισμός, πού προσδίδουν οἱ κατοπινοὶ παρατηρητὲς στὴν πράξη τους. Ὁ κλέφτης μαχόταν μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν ἐπιδίωσή του» (σελ. 89). Ἡ κρίσις τοῦ Γ. Βλαχογιάννη γιὰ τοὺς κλέφτες στὸ βιβλίο του «Οἱ Κλέφτες τοῦ Μωριᾶ» εἶναι ἡ ἀκόλουθη: «Ὁ Κλέφτης πρῶτα καὶ κύρια ἦταν ληστής, καὶ ἡ ληστεία τὸ ἐπάγγελμά του· ἂν τώρα ὁμορφαίνουμε τίς πράξεις του, εἶναι γιὰ τὴν δημοσίαν ἀρχὴ πού τὸν κατὰτρεχε ἦταν ξενικὴ καὶ ἀλλόπιστη» («Ἀπαντα τῶν Νεοελλήνων Κλασσικῶν», τόμος Δ', σελ. 139). Βεβαίως θὰ συμπληρώσουμε ἐμεῖς, ὅτι τοὺς Κλέφτες κατέτρεχαν καὶ οἱ Ἕλληνες τοπικοὶ ἄρχοντες καθὼς καὶ ἡ Ἐκκλησία (ἀπὸ αἶτημα τοῦ πατριάρχου ἐξαπελύθη ὁ διωγμὸς τῶν κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ διάλυσίς τους τὸ 1805). Ἀλλὰ ἡ κλοπὴ δὲν ἦταν μόνον ἐλληνικὸ φαινόμενο. Κλέφτες ἦταν καὶ Ἀρβανίτες καὶ ἀκόμα καὶ Τοῦρκοι. Μάλιστα δὲν ἦταν σπάνιες οἱ μικτὲς συμμορίες. Ἀνακεφαλαιώνοντας βλέπουμε, ὅτι ὀλίγον πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν μόνον ἐθνικὴ ἔξαρσις δὲν ὑπῆρχε. Πίσω ἀπὸ τίς διακηρύξεις ἐκρῦβετο κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ προσωπικὴ φιλοδοξία καὶ ἡ ἰδιοτέλεια. Ὁ Μαυρομιχάλης ὑπέβλεπε τὸν Δημήτριο Ὑψηλάντη, γιὰ τὴν ἐπίστευε, ὅτι αὐτὸς ἔπρεπε νὰ γίνῃ μονάρχης. Οἱ Μανιάτες ἔλυσαν τὴν πρώτη πολιορκία τῆς Τριπόλεως, γιὰ τὴν δὲν συνεφώνησαν στὴν διανομὴ τῶν λαφύρων. Τὸ πρῶτο δάνειο ἀπὸ τὴν Ἀγγλία κατεσπαταλήθη σὲ διενέξεις μεταξὺ τῶν φατριῶν τοῦ ἐμφυλίου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ὑπάρχουν χρήματα νὰ κινηθῇ ὁ στόλος, ὥστε ν' ἀνεφοδιαστῇ τὸ πολιορκούμενο Μεσολόγγι ἀπὸ τὸν Ἱμπραήμ. Αὐτὴ ἡ κατάστασις ἠνάγκασε τὸν Κοραῖ σ' ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Κουντουριώτη νὰ γράψῃ, ὅτι δὲν ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ σουλτάνου ἀπὸ ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδας.

Αὐτὸ βεβαίως δὲν ἀναιρεῖ τὸν ἥρωισμό τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων. Ἀποκαλύπτει ὅμως τίς προθέσεις τους. Ὅλες οἱ ἀποχρῶσες ἐνδείξεις, ὅπως λέγεται, ὁδηγοῦν στὸ συμπέρασμα, ὅτι: ἀντικατάστασιν τῶν ἀρχόντων ἤθελαν καὶ ὄχι τὴ δημιουργία ἐνὸς κρά-

τους, πού θά ἐπανεύρισκε τὸ νῆμα, πού θά τοὺς συνέδεε μὲ τὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πολιτισμό. Ἀλλὰ οὔτε καὶ πρὸς τὰ τότε εὐρωπαϊκὰ κράτη ἤθε-
λαν νὰ ὁμοιάσουν. Γι' αὐτὸ καὶ καταστατικὸ χάρτη, πού θά καθώριζε τὸ
πολίτευμα, τὴν νομοθεσία καὶ τὶς πολιτικὲς δομὲς λειτουργίας ἑνὸς κρά-
τους, ναὶ μὲν ἐπεξεργάσθησαν, οὐδέποτε ὅμως ἐφήρμοσαν ἢ, γιὰ νὰ εἴμα-
στε πιὸ ἀκριβεῖς, ἐφήρμοσαν κατὰ τὸ δοκοῦν. Δεδομένου δὲ ὅτι τὰ σώματα
πού ἐξέφραζαν τὴν κεντρικὴ ἐξουσία ἦταν δύο (Βουλευτικὸν καὶ Ἐκτε-
λεστικὸν) καὶ οἱ διαμορφωμένες πολιτικὲς μερίδες τρεῖς (στρατιωτικοί, πα-
λαιοὶ ἄρχοντες καὶ Φαναριῶτες), ἐσχηματίσθησαν συμμαχίες, πού τὰ μέ-
λη τους ἤλλασαν κατὰ τὰ συμφέροντα. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἐχθρὸς τῶν το-
πικῶν ἀρχόντων, συνεμάχησε μαζί τους, προκειμένου νὰ περιορισθῇ ἡ
δύναμις τοῦ Δ. Ὑψηλάντου καὶ τῶν Φιλικῶν. Μάλιστα τὴ νέα του συμ-
μαχία ἐπεσφράγισε μ' ἐπιγαμίαν μὲ τὴν οἰκογένεια τῶν Δεληγιανναίων.
Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος Πλαπούταιοι καὶ Δεληγιανναῖοι ἦλθαν σ' ἔνοπλη σύ-
γκρουσιν γιὰ τὶς προσόδους τῶν χωριῶν τῆς περιοχῆς τῆς Λιοδώρας. Καὶ
ὅμως Πλαπούτας καὶ Κολοκοτρώνης ἦταν συγγενεῖς καὶ σύμμαχοι. Τὸ
πῶς ἀντελαμβάνοντο τὴν δημιουργία κεντρικῆς διοικήσεως οἱ πρωτα-
γωνιστὲς τῆς Ἐπαναστάσεως φαίνεται στὸ ὅτι στὰ 1823 ὑπῆρξαν δύο κυ-
βερνήσεις, αὐτὴ τοῦ Κρανιδίου καὶ αὐτὴ τῆς Τριπόλεως. Ἐλαβαν δὲ καὶ
τοπικιστικὸ χαρακτήρα, ἀφοῦ στὴ μία (Τριπόλεως) εἶχαν συνασπισθῇ
βασικὰ οἱ Πελοποννήσιοι καὶ στὴν ἄλλη Φαναριῶτες. Νησιῶτες, Ρουμε-
λιῶτες καὶ Ἡπειρώτες. Ἀλλὰ οὔτε καὶ μεταξύ τους ὑπῆρχε σύμπνοια.
Βλέποντες οἱ προύχοντες τῆς Πελοποννήσου τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως
τοῦ Κολοκοτρώνη, ὑπονομεύουν τὴν πολιορκία τῆς Πάτρας ἀπὸ τὸν Κο-
λοκοτρώνη καὶ τὸν Πλαπούτα. Ὁ Ν. Ροτζῶκος γράφει γιὰ τὴν συμμαχία
στρατιωτικῶν καὶ προυχόντων: «*Παρὰ τοὺς ὅποιους ἀνταγωνισμοὺς στίς
σχέσεις τους οἱ προύχοντες τῆς Πελοποννήσου ἐνώνονται καὶ συμπαρα-
τάσσονται, ὅταν τὸ ἐπιτάσῃ ἡ συγκυρία: ὅταν δηλαδὴ διακυνθεύωνται
τὰ συμφέροντά τους ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς*». («Ἐπανάσταση καὶ Ἐμφύ-
λιος στὸ Εἰκοσιένα», σελ. 72, σημείωσις).

Σ, αὐτὴ τὴ δίνη τῶν ἀντιθέσεων ὁ ξένος παράγων δὲν διεισδύει
ἀπλῶς, ἀλλὰ προσκαλεῖται νὰ διεισδύσῃ. Κάθε τι πού ἐκφράζει
τὴν κεντρικὴ διοίκησιν καὶ πού περιορίζει τὴν δύναμιν τῆς φα-
τρίας, ἀντιμετωπίζει καθολικὴ ἀντίδρασιν. Ὁ Καποδίστριας, ὁ βασιλικὸς
θεσμὸς ἢ οἱ διάφορες δικτατορίες δὲν ἀντιμετωπίζονται ἀπὸ τοὺς πολι-
τικούς μὲ ἰδεολογικὰ κριτήρια, ἀλλὰ σὰν ἐμπόδια ἀσκήσεως τῆς δικῆς
τους ἐξουσίας. Ὁ Γεώργιος Παπανδρέου, ἀπὸ τοὺς στυλοβάτες τῆς ἐπα-
νόδου τοῦ βασιλέως μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον, ἦλθε σὲ σύγκρουσιν

μέτ' Ἀνάκτορα τὸ 1965. Ὁ καὶ ὀνομαζόμενος «βασιλικὸς πρωθυπουργός» Κ. Καραμανλῆς ἔπραξε τὸ ἴδιο. Ἀντίθετα ὁ ἀριστερὸς καὶ λίαν ἀντιδασιλικὸς Ἡλίας Τσιριμῶκος ἐδέχθη νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ὡς «βασιλικὸς πρωθυπουργός». Ἡ ἄσκησις τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας σήμερα δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια μιᾶς κοινοβουλευτικῆς δικτατορίας. Ὁ δὲ λαός, προσδοκῶντας ὑλικά ὀφέλη, *προνοιάζεται* (θέτει ἑαυτὸν ὑπὸ προστασίαν) στὰ διάφορα πολιτικὰ κόμματα. Ὅχι δὲ ὀλιγώτερον μεγαλοπαράγοντες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς δροῦν καὶ κινοῦνται ὑπεράνω θεσμῶν καὶ νόμων. Δὲν χρειάζονται παραδείγματα. Ἡ ἀνάγνωσις καὶ μόνον τῶν ἐφημερίδων μᾶς πείθει περὶ αὐτοῦ. Ὅσον δὲ γιὰ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν διαφόρων πολιτικῶν ὁμάδων, αὐτὰ δὲν διαφέρουν τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ ἐμφυλίου τοῦ 1823-1825, ἀφοῦ προτάσσεται ὡς βασικὸν τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους. Τὰ δὲ γεγονότα τοῦ ἐμφυλίου ἔχουν μὲν τὴν ἱστορικὴν βαρύτητά τους· ὅμως σπουδαιότερες εἶναι οἱ ἐπισημάνσεις τῶν αἰτιῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων του.

Ὅπως εἶδαμε, οἱ πολιτικὲς δομὲς (μὲ διαφορετικὲς βέβαια ἐκφάνσεις) παραμένουν σταθερὲς αἰῶνες τώρα. Ἴσως μάλιστα τώρα, στὸν αἰῶνα τῆς παγκοσμιοποιήσεως, τὰ ἑλληνικὰ πολιτικὰ πράγματα ἀποτελοῦν πρότυπο· ἀφοῦ οἱ διάφοροι λαοὶ *ἐπρονοιάσθησαν* σὲ κάποια ἀπὸ τὶς μεγάλες δυνάμεις, ποὺ ἠθέλησαν νὰ διοικήσουν τὸν κόσμον πρὸς τὸ συμφέρον τους, ὅπως λένε. Καὶ ὡς πρὸς τί διαφέρει ἡ πολιτικὴ τους ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τοῦ αἵμοσταγοῦς Ἀλῆ μὲ τὸ ὑποχρεωτικὸ *προνοίασμα*; Μόνον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος. Ἡ τακτικὴ εἶναι ἡ ἴδια. Ἀλλὰ στὸ ἴδιο μέτρο κινεῖται καὶ ἡ ἐπικλησις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀντίστοιχοι λόγιοι, ὅπως καὶ τότε, ἐπιζητοῦν τὴν σπουδὴν του καὶ θέλουν τὴν ἐπιρροήν στὸν καθημερινὸ βίον. Ἐνῶ οἱ διάφοροι κυβερνῶντες, χωρὶς νὰ τὸν ὑδρίζουν, προωθοῦν τὸν Ἀνατολισμὸ μὲ τὴν ὑπαγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου σὲ νέες ἐξωκοσμικὲς δυνάμεις, εἴτε αὐτὲς λέγονται Ἀδατὰρ εἴτε πολιτικὸ σύστημα ἐκ τῶν ἄνω ἐπιβαλλόμενο (Νέα Τάξις). Ἡ κύρια ἐκφρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ζεῦξις, ἐλλείπει ἀπὸ τὴν παγκόσμια πολιτικὴ δύο χιλιάδες χρόνια τώρα. Οἱ ἄνθρωποι πλέον δὲν συνδιαλέγονται. Ἐπιβάλλονται ἐπὶ ἀλλήλων μὲ τὴν βία καὶ τὸ αἷμα, ὅπως τὰ εὐαγγέλια προτάσσουν: «*Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστὶ· ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει*». Αὐτὸ καὶ μόνον ἀναιρεῖ τὸν πολιτισμὸ ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴ μας. Ὁ καθημερινὸς ἐμφύλιος στὸν ἑαυτὸν μας τὸν ἴδιο, στὴν οἰκογένεια, στὴν ὁμάδα, στὴν κοινότητα, στὸ κράτος δὲν θὰ πάψει, ἂν ἡ ζεῦξις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἐπανέλθῃ.

Θανάσης Κουκοβίστας

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

στΑΥΡΟΣ. Θεοφανίδης, *Ἑλληνικὸς Πολιτισμικὸς Χάρτης*

Μὲ ἄφθονο χαρτογραφικὸ, ἱστορικὸ, γεωγραφικὸ καὶ ἀνθρωπολογικὸ ὕλικὸ καὶ πηγὲς ὁ καθηγητὴς τοῦ Παντείου Πανεπιστημίου κ. Σταῦρος Θεοφανίδης ἐτοιμάζει τὴν ἔκδοση τοῦ «*Ἑλληνικοῦ Πολιτισμικοῦ Χάρτη*», ὁ ὁποῖος θὰ περιλαμβάνη ὅλους τοὺς ἑλληνικοὺς οἰκισμοὺς μὲ τὰ ἀντίστοιχα τοπωνύμια καὶ τὴν πολεοδομικὴ συγκρότησή τους (θέατρα, ἀρχαίους ναοὺς, βουλευτήρια, φιλοσοφικὲς σχολὲς κ.λπ.). Λίγοι Ἕλληνες γνωρίζουν π.χ. ὅτι τὸ σημερινὸ Μονακὸ εἶναι ἀρχαῖος ἑλληνικὸς οἰκισμὸς καὶ προέρχεται ὡς ὀνομασία ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἕλληνες οἰκιστές, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὡς προστάτη τὸν Ἡρακλῆ τὸν «*Μονόοικον*» (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία «*Μονακό*»).

Ὁ χάρτης γεωγραφικὰ περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς: • ὁλόκληρη τὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου καὶ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη • τὴ Βόρειο Ἀφρικὴ • τίς πόλεις ποὺ ἰδρύθηκαν κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἀπὸ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο καὶ τοὺς ἐπιγόνους του • τίς Βυζαντινὲς κτήσεις • τὴ Χιλή τῶν Ἀραουκανῶν κ.ο.κ. Κεντρικὰ κριτήρια ἐπιλογῆς τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμικοῦ Χάρτη εἶναι: α) ἡ ἑλληνικὴ ὀνοματοδοσία τοῦ τόπου ἢ / καὶ β) ἡ ὑπαρξὴ ἀρχαίων καὶ βυζαντινῶν μνημείων (ναοί, θέατρα κ.λπ.).

Νάνσυ Μπίσκα

ΑΝΤΩΝΗΣ Θ. ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ, *Τὸ Κρητικὸ Λεξιλόγιο*

«*Τὸ Κρητικὸ Λεξιλόγιο*» τοῦ συνεργάτη τοῦ «*Δαυλοῦ*» Ἀντώνη Θωμᾶ Βασιλάκη εἶναι μιὰ ἄκρως συστηματικὴ ἐργασία πάνω στὶς λέξεις τῆς κρητικῆς ἀρχαιότητος,

Τὸ video clip, ἡ μελωπία καὶ ἡ ἐξελληνίσιση τῶν εἰσαγομένων ἄγγλοσαξωνικῶν λέξεων

Τὸν περασμένο μόλις αἰῶνα δημιουργήθηκαν ὑπέροχες ἑλληνικὲς λέξεις, μεταφέροντας στὴν διαμορφούμενη (Νεο)Ἑλληνικὴ εὐρωαμερικανικὰ δεδομένα κάθε εἶδους ὑπὸ μορφήν γλωσσικῶν δανείων καὶ ἀντιδανείων. Π.χ. **δημοσιογράφος**, μαρτυρούμενη ἀπὸ τὸ 1826 στὸν Ν. Σπηλιάδη ὡς ἀπόδοση τοῦ γαλλικοῦ **publiciste**· **πατριωτισμός**, ἀντιδάνειο μέσῳ τοῦ γαλλικοῦ **patriotisme**, πρωτοχρησιμοποιηθεῖσα ἀπ' τοὺς Ρ. Φεραῖο, Εὐγ. Βούλγαρι κ.ἄ.; **ποδήλατο**: ἢ λ. **ποδηλατοδρομία** μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ 1887· ἀκολουθοῦν τὰ ἄλλα συναφῆ καὶ παράγωγα (βλέπε Γ. Μπαμπινιώτη, «*Λεξικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας*», ἀπ' ὅπου οἱ παραπάνω ἀναφορές).

Ἡ ὑγίης ἀντὶ ἀνταπόκριση τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας (τῶν χρηστῶν τῆς δηλαδὴ καὶ μάλιστα τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, τῶν πολιτικῶν καὶ ἀρθρογράφων) συνεχίστηκε ὡς καὶ τὸν πόλεμο (ἃς θυμηθοῦμε ἀκόμα: **ποδόσφαιρο**

πού έχουν διασωθῇ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους λεξικογράφους. Ὁ συγγραφεὺς ἐδῶ μὲ ἱερόν, θὰ γράφαμε, εὐλάβεια ἀναδιφεῖ στὰ παλιὰ βιβλία, γιὰ νὰ ἐντοπίσῃ τὸ γλωσσικὸ τοῦ εὔρημα, μὲ σκοπὸ νὰ μᾶς δώσῃ ἓνα ὠλοκληρωμένο ἀλφαριθμητικὸ λεξικόν, ἀπαραίτητον ὅπωςδήποτε σὲ ὅποιον θὰ ἤθελε ν' ἀσχοληθῇ σοβαρὰ μὲ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κρητικοῦ ἰδιώματος ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ἀλλὰ καὶ τὴν συχνότητα χρήσεως τοῦ ἰδιώματος αὐτοῦ. Ὡστόσον δ' Ἀντώνης Θωμᾶ Βασιλάκης δὲν ἀρκεῖται στὴν ἀπλὴ καταγραφή τῶν ἀρχαίων κρητικῶν λέξεων, πού ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ ἦταν εὐκολή. Ἀντίθετα μάλιστα μὲ ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία παραθέτει τὴν πηγὴν του, καὶ ὅπου αὐτὸ κρίνεται ἀπαραίτητον, δίδονται καὶ ἀποσαφηνίσεις ἄλλοτε μὲ ἐκτενὴ καὶ ἄλλοτε μὲ μικρότερα σημειώματα, τὰ ὁποῖα πάντως εἶναι πλούσια σὲ γεωγραφικὸ καὶ ἱστορικὸ ὕλικόν, πού βοηθᾷ τὰ μάλα τὴν κατανόησιν κάποιων λημμάτων. Πρόκειται γιὰ μίαν ἐνδιαφέρουσα ὅσον καὶ πρωτότυπὴ ἐργασία γραμμένη μὲ τὸ ἀληθινὸ μεράκι τοῦ ἐρευνητοῦ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς του καὶ τὸ τί δύναται νὰ προσφέρῃ ἀκόμη. Ἀξίες δὲ παρατηρήσεως εἶναι οἱ προτασσόμενες ἐξαντλητικὲς ἐργοβιογραφικὲς ἀναφορὲς τῶν συγγραφέων, τοὺς ὁποῖους χρησιμοποιοῦ ὡς πηγὰς στὸ ἐν λόγω πόνημά του· χριστιανοὶ καὶ ἐθνικοὶ συγγραφεῖς, ἱστορικοὶ, λεξικογράφοι, γραμματικοὶ καὶ ὅσοι ἔγραψαν κάτι γιὰ τὴν Κρήτη παρουσιάζονται λεπτομερειακὰ καὶ ἐκτενῶς. Ἀκόμῃ ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη ἐνταῦθα ἀξιοπρόσεκτος ἐνότητα μὲ ἀναφορὲς στὴν Κρήτη ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τῆς ἀρχαιοελληνικῆς γραμματείας: τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πλάτωνα, ἐνῶ τὰ κείμενα γιὰ τὴν Κρήτη συμπληρώνουν ὁ ὕμνος τοῦ Καλλιμάχου στὸν Δία, ὁ ὕμνος τοῦ Πινδάρου εἰς τὸν Ὀλυμπιονίκη Ἐργυτέλη ἀπὸ τὴν Κνωσὸ καὶ ὁ ἀγνώστου ποιητοῦ ὕμνος στὸν Δικταῖο Δία. «Τὸ Κρητικὸ Λεξιλόγιον» τοῦ Ἀντώνη Θωμᾶ Βασιλάκη εἶναι ἐμπεριστατωμένον εἰς τὸ ἔπακρον, καθὼς στηρίζεται σὲ μιὰ μεγάλη καὶ ὑψηλῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας βιβλιογραφία, ἢ ὁποῖα γιὰ τὸ μέγεθος τοῦ βιβλίου τούτου φαντάζει ὑπερβολικὴ. Ὅπως

ἐκ τοῦ **football**, ἀπ' τὸ 1895· **οὐρανοξύστης**, δάνειον ἐκ τοῦ **skyscraper**· **σινεμάς**, ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ γαλλικοῦ **cinéma** (← **cinématographe** ← κινηματογράφος)· μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἄρχισε (μὲ ἐρμηνεύσιμες κοινωνιολογικὰς αἰτίαις βέβαια) ἡ σταδιακὴ «ἐκμοντέρνισις» ..., γιὰ νὰ φθάσουμε στὴ σημερινὴ κατάστασιν.

Μία ἀπ' τὶς εὐρύτατα χρησιμοποιούμενες σήμερὰ ξενικὲς ὀνομασίες εἶναι αὐτὴ τοῦ **video clip** (**v.c.**). Δι' αὐτῆς προσδιορίζεται ἡ ὀπτικοποίησις ἑνὸς τραγουδιοῦ, μιᾶς μουσικῆς σύνθεσης. Πρόκειται γιὰ μιὰ μικρῆς διάρκειας ταινία, πού ἀναφέρεται, καλύπτει καὶ ἀποδίδει (ἀνάλογα μὲ τὶς ἱκανότητες τοῦ σκηνοθέτη) τὸ θέμα καὶ τὸ ὅποιο μήνυμα ἑνὸς τραγουδιοῦ ἢ μιᾶς σύνθεσης. Ἐπιχειρήθηκε ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀποδοθῇ στὰ ἑλληνικὰ τὸ **v.c.** Προτάθηκαν ἔτσι διάφορες ἀπόψεις («μουσικὴ ταινία», «μουσικοθέαμα», «ὀπτικοποιημένο τραγούδι» κ.ἄ.), ἀλλὰ, ἀτυχήσασας ὅλες, ξεχάστηκαν καὶ ἐγκαταλείφθηκαν.

Ἡ λ. **video** βέβαια (στὰ Ἀγγλικά: τηλεόρασις, τηλεοπτικὸς) προερχόμενη ἀπ' τὴ ρίζα **fid**- τοῦ ρήματος (ρ.) **εἶδω** (συμπληρούμενον ἐν πολλοῖς διὰ τοῦ

καὶ νὰ ᾿χη πάντως τὸ πρᾶγμα, «Τὸ Κρητικὸ Λεξιλόγιο» νομίζω ὅτι συμβάλλει ἀποφασιστικὰ στὶς κρητολογικὲς ἔρευνες καὶ σπουδὲς σὰν ἓνα χρηστικὸ βοήθημα σὲ κάθε ἓναν ποὺ ἐντρυφᾷ σ' αὐτές.

Γιώργος Πετρόπουλος

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΗΤΣΙΟΥ, Πολιτικὴ θεολογία καὶ Ἰουλιανός

Ὅταν ἡ πολιτικὴ ἀσκῆται μὲ τὴν ἐπὶ κλησὶν τῆς θρησκείας, τῆς «δούλησης τοῦ Θεοῦ», ἡ ὁποία δέβαια δὲν ἐπιτρέπει οὐδεμίαν ἀμφισβήτηση, τότε ὑφίσταται ἡ πλέον ἀπάνθρωπη μορφή ἐξουσίας: ἡ θεοκρατία. Ὁ θεοκρατικὸς ἐξουσιασμός, ποὺ καταργεῖ τὸ ὑποκείμενο καὶ ὑποτάσσει τὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες στοὺς «ἐλέφ Θεοῦ» κρατοῦντες, κυριάρχησε στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ τοὺς «ἱεροδασεῖς» τῶν πρωτόγονων φυλῶν (ὁ μάγος ἦταν ταυτόχρονα καὶ ἀρχηγός) μέχρι τὶς μεσαιωνικὲς ἀπολυταρχίες κατώρθωνε πάντοτε νὰ ἀναιρῇ τὴν ἐμφυτὴ ἐφεση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴ γνώση καὶ τὴν ἐλευθερία.

Ὅλα τοῦτα ἦταν ἀδιανόητα στὶς πολιτικὲς παραδόσεις τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ κόσμου ἢ ἦταν πράγματα, ποὺ οἱ Ἕλληνες συναντοῦσαν στοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ ταύτιζαν μὲ τὴ βαρβαρότητα. Ἡ πολιτικὴ ὥς ἐννοια καὶ ὥς πράξη γεννήθηκε στὴν Ἑλλάδα καὶ στόχευε στὴν ἀρετὴ, δηλαδὴ στὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνύψωση, ὄχι στὴ διαχείριση τοῦ βιοπορισμοῦ (ὥς ἔχει σήμερα) ἢ στὴν ὑποταγὴ στὴ θεοκρατία (Μεσαίων).

Ὁ Ἰουλιανὸς γιὰ τὸν συγγραφέα κ. Α.Μ. ἦταν ὁ τελευταῖος ἡγέτης ποὺ προσπάθησε νὰ δώσῃ στὴν πολιτικὴ τὸ πραγματικὸ της νόημα, ποὺ ἤθελε τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία νὰ μιμῆται τὴν κοινωνία τῶν θεῶν καὶ ὄχι νὰ ὑποτάσσεται μετὰ φόβου καὶ τρόμου στὴν αὐθαίρετη δούληση ἑνὸς ἐξωκόσμου Θεοῦ. Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Ἰουλιανοῦ κλείνει ἡ πολιτικὴ παράδοση τῆς Ἑλλάδος. Ἡ χριστιανικὴ θεολογία ἐναγκαλί-

ὁράω) δὲν εἶναι παρὰ ἐλληνικῆς προέλευσης. Ἐκ τῆς ἰδίας ρίζας (κατὰ τὸ «Μέγα Λεξικόν» τῶν Liddell-Scott, ἀπ' ὅπου καὶ ὅλες οἱ σχετικὲς ἀναφορὲς) καὶ τὰ σχετικὰ ρ. τῆς Ἀγγλοσαξωνικῆς **wit-an** καὶ Ἀγγλικῆς **wit** (= γνωρίζω, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα, εὐφυΐα). Τὸ ρ. **clip** (σύμφωνα μὲ τὸ «Divry's New Dictionary», 1971, ἀπ' ὅπου καὶ ὅλες οἱ ἀναφορὲς) σημαίνει περικόπτω, ἀποκόπτω, ψαλιδίζω, συγκρατῶ, λαβίδα χαρτιῶν (**clipping** = ἀπόκομμα). Ἀποκόπτω, θραύω, «τσακίζω» σημαίνει καὶ τὸ ρ. **κλάω** («ἐξ ὕλης πτόρθον κλάσε»: Ὀδύς. ζ 128). Δὲν θέλει καὶ πολὺ φαντασία, γιὰ νὰ ἐντοπίσῃ κανεὶς τὴν προέλευση τοῦ ἀγγλικοῦ **clip**, εἰδικὰ ἂν σκεφθῇ ὅτι (κατὰ «Liddell - Scott» πάντα) ἀπ' τὸ παραπλήσιες ρίζας ἐλληνικὸ **κλάζω** (= κράζω, φωνάζω, βοῶ κ.λπ.) παράγονται τὰ ὁμόσημα **clash** (= παταγῶ), **clang, clank** (= κροτῶ) τῆς Ἀγγλικῆς. (Στὸ τ. 204 τοῦ «Δαυλοῦ» φιλοξενήθηκαν κείμενα τῶν Θ. Ἡλιοπούλου καὶ Κων. Καρμιράντζου, ποὺ ἀναφερόντουσαν στὶς ἐλληνικὲς ρίζες τῆς Ἀγγλικῆς. Μὲ ἀνάλογη θεματολογία καὶ γενικώτερα μὲ τὰ κτυπήματα κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἔχουν δημοσιευθῇ ἐπίσης πλῆθος ἐργασιῶν καὶ ἐπιστολῶν.)

ζεται την πολιτική, για να την πνίξει, όπως απεδείχθη στους σκοτεινούς αιώνες που ακολούθησαν.

Παν. Α. Κουβαλάκης

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΑΘ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, *Τὸ κράτος τῆς Ἡλίδος*

Σεβαστή και θαυμαστή είναι η εργασία μεμονωμένων ατόμων για την ανάδειξη της ιστορίας του τόπου καταγωγής τους. Ιδιαίτερα, όταν ανατρέχουν στην τόσο (για τους πολλούς) άγνωστη αρχαία ιστορία. Λέμε, ότι είμαστε υπερήφανοι για τους προγόνους μας, αλλά αγνοούμε την ιστορία τους. Κι αυτό το κενό προσπαθεί να καλύψει το διβλίο του Θ. Ἀνδρουτσόπουλου. Σε μία μεστή μονογραφία του έχει κατορθώσει να συμπεριλάβει ένα πλήθος πληροφοριών για την ιστορία της Ἡλείας κατά την αρχαιότητα. Συμβάλλει έτσι ουσιαστικά σε μία γενικότερη προσπάθεια, που πρέπει να επαινῆται. Ἴσως να μην προσθέτη κάτι καινούργιο, μα ανάγκη να μάθουμε πρώτα τα υπάρχοντα.

Α. Κουκοβίστας

ANNA ΠΩΛΙΟΥΔΑΚΗ, *Ἑλλάδα (Εἰκαστικό)*

Ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴ κληρονομιά τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀφιερωμένο σ' αὐτοὺς εἶναι τὸ ἔργο τῆς κ. Α. Πωλιουδάκη. Ὁ τίτλος εἶναι γενικὸς καὶ ἀφορᾷ σὲ μία συλλογὴ εἰκαστικῶν δημιουργημάτων, ποὺ ἔχουν ὡς θέμα τὴν ἱστορικὴ, πολιτισμικὴ καὶ γεωγραφικὴ παρουσία τῆς Ἑλλάδος στὸν κόσμον. Πρόκειται γιὰ μιὰ σειρὰ ἀπὸ γκραβοῦρες, φιλοτεχνημένες μὲ χρωματιστὴ σινικὴ μελάνη πάνω σὲ περγαμινή. Κάθε μία ἀπ' αὐτὲς εἰκονίζει τὸ χάρτη τῆς κάθε περιοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου (Κρήτης, Ἀττικῆς, Μακεδονίας, Ἡπείρου, Θράκης, Ἰονίων Νήσων, Κυκλάδων κ.ἄ.) καὶ

Ἡ ὀνομασία v.c. εἶναι λοιπὸν οὕτως ἢ ἄλλως ἑλληνικὴ ἢ ἑλληνικῆς προέλευσης, ἂν προτιμᾷ κανεῖς. Μπορεῖ ὅμως ἄριστα καὶ κάλλιστα νὰ ἀποδοθῇ στὰ ἑλληνικά. (Γιὰ τὰ φαινόμενα τῶν ἀλλαγῶν στὸ γραμματικὸ καὶ σημασιολογικὸ σύστημα μιᾶς γλώσσας καθὼς καὶ γιὰ τὸν γλωσσικὸ δανεισμὸ καὶ ἀντιδανεισμὸ βλέπε καὶ Χ. Συμεωνίδη, «Ἱστορικοσυγκριτικὴ Γραμματικὴ τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν Γλωσσῶν. – Α. Γενικὴ Εἰσαγωγή» (σελ. 97-112, ἐκδ. οἶκος Ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1981). Τὸ v.c. ἀποτελεῖ βασικὰ ἓνα ὀπτικὸ κατασκευάσμα, ἓνα θέαμα. Τὸ θέαμα αὐτὸ ὁργανώνεται, δομεῖται, ἐκτυλίσσεται καὶ διαπλέκεται πέριξ ἐνὸς μουσικοῦ ἐρεθίσματος. Θέαμα καὶ μουσικὴ (τραγούδι) εἶναι λοιπὸν οἱ συνιστώσες τοῦ v.c.*

Στὴν Ἑλληνικὴ ὡς βασικὸ συνθετικὸ θεωμένων ἀντικειμένων ἢ ὄντων χρησιμοποιεῖται ἡ ρίζα ὀπ- (ἐκ τῆς λέξεως ἢ ὄψ. τῆς ὀπ-όψ: ὄψις, ὀφθαλμός, πρό-

* (Σημ. «Δαυλοῦ»): «Ἰνδοευρωπαϊκὲς» γλώσσες δὲν ὑπάρχουν, εἴμη μόνο στὴ φαντασία τῶν διδασκάλων τῆς Γλωσσολογίας: πρόκειται γιὰ τίς γλώσσες ποὺ διαμορφώθηκαν ἀπὸ τὴν παραφθορὰ τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ τόπους καὶ κατὰ χρόνους, ιδίως πανάρχαιους.

πλαισιούνται από παραστάσεις, που σχετίζονται με τοπικά μυθολογικά, ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία.

Ίδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ή μεγαλύτερη από τις γκραβούρες, που έχει ως κεντρικό θέμα τον γεωγραφικό χάρτη της Ελλάδος, στην «μπορντούρα» του οποίου ή καλλιτέχνις έχει σχεδιάσει τις μορφές είκοσι έξι ιστορικών προσωποποιήτων απ' όλη την ιστορική πορεία του Έλληνισμού καθώς και στίχους από τον Έθνικό Ύμνο. Έκατέρωθεν του κεντρικού χάρτη εικονίζονται συμβολικά στοιχεία όπως ο Όμφαλος των Δελφών, τὸ Κηρύκειο του Έρμη και άλλα θέματα όπως ο Παρθενών, ο Ήρακλής ταξιδεύων μέσα στο δέπας κ.λπ.

Σε μιὰ εποχή που ο κόσμος ανατρέχει στις αρχαίες ελληνικές αξίες, για να εξέλθει από τὰ αδιέξοδα στα οποία τον έχει οδηγήσει ή υιοθέτηση του κακῶς νοουμένου συγχρόνου πολιτισμοῦ, τὸ βιβλίο δὲν εἶναι τὸ μόνο μέσο που δύναται να διαφωτίσει τοὺς ἀναζητοῦντες. Τὸ μήνυμα μιᾶς ἀφίσσας εἶναι σὲ πολλές περιπτώσεις ἀπλούστερο καὶ γίνεται πιὸ εὔκολα ἀντιληπτό, ἐφ' ὅσον μάλιστα ή καλαισθησία του συνόλου του τὸ κάνει πιὸ οἰκείο.

Μάριος Μαρμανέας

ΜΠΕΣΣΥ ΠΑΝΤΙΝΟΥ, *Παῖς ἥρωας Μαραθωνομάχος*

Μία ἐποχή, που σφραγίσθηκε από την ἀνδρεία, την ἀρετή καὶ ἥρωικά κατορθώματα, ἀναπολείται σὸ ἐν ἐπικεφαλίδι βιβλίο. Ἡ συγγραφέας παρουσιάζει τὴ μάχη του Μαραθῶνος καὶ τὰ περὶ αὐτὴν γεγονότα μὲ ἓναν ἐντελῶς πρωτότυπο τρόπο. Τὰ πρόσωπα ζωντανεύουν καὶ συνδιαλέγονται τόσο μεταξύ τους, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἴδια τὴ συγγραφέα, που παίζει τὸ ρόλο τῆς ἀφηγητρίας. Ἐτσι ἐξυπηρετοῦνται δύο στόχοι: Ὁ μὲν πρῶτος ἀφορᾷ στὴν ἐκδίπλωση τῆς ψυχρὸς συνθέσεως καὶ τοῦ ἥθους τῶν πρωταγωνιστῶν, ἐνῶ ὁ δεῦτερος συνίσταται στὴν πραγματολογικὴ πληροφόρηση γύρω

σωπο) τοῦ ρ. **ὁράω**. Ὁ παρακείμενος **ὄπωπα** χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ θεωρῶ, παρατηρῶ, ἀντιλαμβάνομαι. Ἐτσι: **κάτοπτος** (=ὁρατός), **κάτοπτρον**, **μέτωπον**, **μετόπη**, **ὀπή**, **ἄνθρωπος** καὶ φυσικὰ τὰ προαναφερθέντα **πρόσ-ωπον**, **ὀφ-θαλμός**, καθὼς καὶ ὅσα ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραγωγή. (Βλέπε καὶ Ἰω. Σταματάκου, «Λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης»). Ἀκόμη ή μουσική, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσαρμόζεται κάποιο ᾄσμα, καλεῖται **μέλος**, ὅπως ἐπίσης καὶ ή ᾠδὴ ή ὁ τόνος κάποιου μουσικοῦ ὀργάνου. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ ή λ. **μελωδία**. Στὸν πληθυντικὸ τὰ **μέλη**: τὰ λυρικά ᾄσματα, ή λυρικὴ ποίηση. Ὁ Πλάτων ἐθεωροῦσε τὸ **μέλος** συγκείμενο ἐκ τοῦ λόγου, τῆς ἀρμονίας καὶ τοῦ ρυθμοῦ. Ἐκ τοῦ **μέλος** λοιπὸν καὶ τῆς ρίζας **ὀπ-**μποροῦμε νὰ σχηματίσουμε τὸ σύνθετο **μελωπ-ία**, τὸ ὁποῖο ἀποδίδει σαφέστατα, ἀκριθῶς καὶ ἑλληνικώτατα τὸ νοηματικὸ πλαίσιο καὶ τὴν περιεχόμενη οὐσία τῆς ὀνομασίας **video clip**. Ἡ παραγόμενη λ. τυγχάνει εὐχως, δυναμική, ἐπακριθῆς, ἐκφραστικὴ καὶ παραπέμπουσα στὴ **μελωδία**, μὲ τὴν ὁποία καθίσταται συναφής.

ἀπὸ τὰ πολιτιστικά στοιχεῖα καὶ τὸ γενικὸ περιβάλλον, πὺν συνθέτουν τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς στὴν Ἀττικὴ τοῦ 490 π.Χ. Τὸ σημαντικώτερο ὥστόσο εἶναι, ὅτι ἡ μυθιστορηματικὴ παρουσίαση, ὅπως θὰ ἐδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ, τεκμηριώνεται ἀπολύτως ἀπὸ τὴν χρῆση ἐγκύρων πηγῶν, ὅπως τὰ «Ἀττικά» τοῦ Πανσανία, ἢ «Ἱστορία» τοῦ Ἡροδότου καθὼς καὶ φιλολογικῆς, ἀρχαιολογικῆς καὶ λαογραφικῆς μελέτης γύρω ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῆς συγγραφῆς.

• Τὴν ἴδια ἀκριβῶς συγγραφικὴ τακτικὴ ἀκολουθεῖ ἡ κ. Μπ. Παντίνου καὶ στὸ δεύτερο ἔργο της, πὺν τιτλοφορεῖται «*Μέγας Ἀλέξανδρος, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του*». Ἐδῶ ἡ διήγησις ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν γέννησι καὶ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ φθάνει ἕως τὶς μετὰ τὸν θάνατό του πολιτικῆς ζυμώσεις καὶ συγκρούσεις. Μὲ κύριο σημεῖο ἀναφορᾶς τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν ψυχολογικὴ ὑπόστασι τοῦ μεγάλου στρατηλάτη ἡ συγγραφέας περιγράφει τὸν περίγυρό του, τὶς πεripέτειες καὶ τὰ περιστατικά, πὺν σημάδευαν τὴν πορεία του πρὸς τὴν Ἀσία καὶ ταυτόχρονα παρεμβάλλει ἱστορικῆς πληροφορίες, πὺν βοθοῦν τὸν ἀναγνώστη νὰ ταξιδέσῃ νοερά στὸν τόπο καὶ τὸ χρόνο, ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τόσο τὸ προσκηνίον ὅσο καὶ τὸ παρασκηνίον τῶν γεγονότων τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Συνολικὰ τὸ ἔργο τῆς κ. Μπ. Παντίνου χαρακτηρίζεται τόσο ἀπὸ τὴν συνέπειαν καὶ τὴν ὑπευθυνότητα στὴ χρῆσι τῶν πηγῶν ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιοτυπία τῆς συγγραφῆς, νὰ παρουσιάσῃ τὰ γεγονότα τοποθετημένα στὴν ἀκριβῆ θέσιν τους. Τὸ διαλογικὸ ὕφος, πὺν ἀποτελεῖ τὸν βασικὸ δρόμον ἀναζητήσεως τοῦ ἔργου, μεταβάλλεται σὲ ἐργαλεῖον μεταδόσεως γνώσεων μὲ τρόπον, ὥστε αὐτὲς νὰ γίνωνται πιὸ σαφεῖς καὶ πιὸ εὐληπτες.

Μάριος Μαρναέας

“Οχι πολὺ παλαιότερα εἶχε ἀναπτυχθῇ μία (ἄτυπη) κίνησι ἀπόδοσις στὰ ἑλληνικὰ ξένων λέξεων. Χαρακτηριστικώτερη ἐπιτυχία ὑπῆρξε τὸ **ταχυφαγεῖο** ὡς ἀντικατάστασι τοῦ **fast food**, ἂν καὶ τὸ ἐναρμονισμένο στὰ ἑλληνικὰ **φασφουντάδικο** ἀποτελεῖ θετικὸ δεῖγμα ἀφομοιωτικότητος καὶ λειτουργικότητος τῆς γλώσσας μας. Δὲν ξέρω ἂν ἐκτρέπωμαι πρὸς τὴν ὑπερβολὴ καὶ τὴν κατάχρησι, ἂν πρότεινα νὰ ἀναπτυσσόταν στίς φιλόξενες στήλες τοῦ ἀγαπητοῦ «Δαυλοῦ» μὴ σχετικὴ τεκμηριωμένη προτασιολογία ἀνάπλασις ξένων λέξεων καὶ φράσεων, ξενισμῶν καὶ ὀρολογιῶν. Θὰ ἀποτελοῦσε μὴ τέτοια κίνησι κατάδειξις τῆς ἀγωνιστικότητος (μερίδας ἔστω) τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πὺν ἐξακολουθεῖ νὰ σκέπτεται, νὰ φρονῇ καὶ νὰ ἐκφράζεται μὲ δάσι τὶς πολιτιστικῆς συντεταγμένες τοῦ ἔθνους μας. Καὶ φυσικὰ ἀπτὴ ἀπόδειξις τῆς ἐνάργειας καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ἐξαίρετης μητρίδας μας, τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας.

Γιάννης Βασ. Πέππας

Φιλολόγος